

Ἀριστοτέλους Πολιτικά

1252a][1] ἐπειδὴ πάσαν πόλιν ὁρῶμεν κοινωνίαν τινὰ οὖσαν καὶ πάσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἕνεκεν συνεστηκυῖαν· τοῦ γὰρ εἶναι δοκούντος ἀγαθοῦ χάριν πάντα πράττουσι πάντες, δῆλον ὡς πάσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται, μάλιστα δὲ [5] καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας. αὕτη δ' ἐστὶν ἢ καλουμένη πόλις καὶ ἢ κοινωνία ἢ πολιτικὴ. ὅσοι μὲν οὖν οἴονται πολιτικὸν καὶ βασιλικὸν καὶ οἰκονομικὸν καὶ δεσποτικὸν εἶναι τὸν αὐτὸν οὐ καλῶς λέγουσιν· πλήθει γὰρ καὶ ὀλιγότητι νομίζουσι [10] διαφέρειν ἄλλ' οὐκ εἶδει τούτων ἕκαστον, οἷον ἂν μὲν ὀλίγων, δεσπότην, ἂν δὲ πλειόνων, οἰκονόμον, ἂν δ' ἔτι πλειόνων, πολιτικὸν ἢ βασιλικὸν, ὡς οὐδὲν διαφέρουσιν μεγάλην οἰκίαν ἢ μικρὰν πόλιν: καὶ πολιτικὸν δὲ καὶ βασιλικὸν, ὅταν μὲν αὐτὸς ἐφεστήκη, βασιλικὸν, ὅταν [15] δὲ κατὰ τοὺς λόγους τῆς ἐπιστήμης τῆς τοιαύτης κατὰ μέρος ἄρχων καὶ ἀρχόμενος, πολιτικόν: ταῦτα δ' οὐκ ἔστιν ἀληθῆ: δῆλον δ' ἔσται τὸ λεγόμενον ἐπισκοποῦσι κατὰ τὴν ὑψηγγημένην μέθοδον. ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ σύνθετον μέχρι τῶν ἀσυνδέτων ἀνάγκη διαιρεῖν· ταῦτα γὰρ ἐλάχιστα [20] μόρια τοῦ παντός, οὕτω καὶ πόλιν ἕξ ὧν σύγκειται σκοποῦντες ὀφόμεθα καὶ περὶ τούτων μᾶλλον, τί τε διαφέρουσιν ἀλλήλων καὶ εἴ τι τεχνικὸν ἐνδέχεται λαβεῖν περὶ ἕκαστον τῶν ῥηθέντων.

εἰ δὴ τις ἕξ ἀρχῆς τὰ πράγματα φυόμενα βλέπειεν, [25] ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις, καὶ ἐν τούτοις κάλλιστ' ἂν οὕτω θεωρήσειεν. ἀνάγκη δὴ πρῶτον συνδυάζεσθαι τοὺς ἄνευ ἀλλήλων μὴ δυναμένους εἶναι, οἷον θῆλυ μὲν καὶ ἄρρεν τῆς γενέσεως ἕνεκεν· καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζῴοις καὶ φυτοῖς φυσικὸν τὸ ἐφίεσθαι, [30] οἷον αὐτό, τοιοῦτον καταλιπεῖν ἕτερον, ἄρχον δὲ καὶ ἀρχόμενον φύσει, διὰ τὴν σωτηρίαν. τὸ μὲν γὰρ δυνάμενον τῇ διανοίᾳ προορᾷ ἄρχον φύσει καὶ δεσπῶζον φύσει, τὸ δὲ δυνάμενον τῷ σώματι ταῦτα ποιεῖν ἀρχόμενον καὶ φύσει δούλον: διὸ δεσπότην καὶ δούλῳ ταῦτο συμφέρει. [1252b][1] φύσει μὲν οὖν διώρισται τὸ θῆλυ καὶ τὸ δούλον· οὐδὲν γὰρ ἢ φύσις ποιεῖ τοιοῦτον οἷον οἱ χαλκοτύποι τὴν Δελφικὴν μάχαιραν, πενιχρῶς, ἀλλ' ἐν πρὸς ἓν: οὕτω γὰρ ἂν ἀποτελοῖτο κάλλιστα τῶν ὀργάνων ἕκαστον, μὴ πολλοῖς ἔργοις ἀλλ' ἐνὶ [5] δουλευόν: ἐν δὲ τοῖς βαρβάροις τὸ θῆλυ καὶ τὸ δούλον τὴν αὐτὴν ἔχει τάξιν. αἴτιον δ' ὅτι τὸ φύσει ἄρχον οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ γίνεται ἢ κοινωνία αὐτῶν δούλης καὶ δούλου. διὸ φασιν οἱ ποιηταὶ

βαρβάρων δ' Ἑλληνῶν ἄρχειν εἰκός,

Eur. IA 1400

ὡς ταῦτο φύσει βάρβαρον καὶ δούλον ὄν. ἐκ μὲν οὖν τούτων [10] τῶν δύο κοινωνιῶν οἰκία πρώτη, καὶ ὀρθῶς Ἡσίοδος εἶπε ποιήσας οἶκον μὲν πρώτιστα γυναικῶν τε βούν τ' ἀροτῆρα:

Hes. WD 405

ὁ γὰρ βούς ἀντ' οἰκέτου τοῖς πένησιν ἐστίν. ἢ μὲν οὖν εἰς πάσαν ἡμέραν συνεστηκυῖα κοινωνία κατὰ φύσιν οἶκός ἐστιν, οὗς Χαρώνδας μὲν καλεῖ ὁμοσιπύους, Ἐπιμενίδης [15] δὲ ὁ Κρήσις ὁμοκάπους: ἢ δ' ἐκ πλειόνων οἰκιῶν κοινωνία πρώτη χρήσεως ἕνεκεν μὴ ἐφημέρου κώμη. μάλιστα δὲ κατὰ φύσιν ἔοικεν ἢ κώμη ἀποικία οἰκίας εἶναι, οὗς καλοῦσιν τινες ὁμογάλακτας, [παῖδάς τε καὶ παίδων παῖδας]. διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις, καὶ νῦν ἔτι τὰ [20] ἔθνη: ἐκ βασιλευόμενων γὰρ συνήλθον: πάσα γὰρ οἰκία βασιλεύεται ὑπὸ τοῦ πρεσβυτάτου, ὥστε καὶ αἱ ἀποικίαι, διὰ τὴν συγγένειαν. καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὃ λέγει Ὅμηρος δεμιστεύει δὲ ἕκαστος παίδων ἢ δ' ἀλόχων.

Hom. Od. 9.114

σποράδες γὰρ: καὶ οὕτω τὸ ἀρχαῖον ἔχουν. καὶ τοὺς θεοὺς δὲ διὰ τοῦτο πάντες φασὶ [25] βασιλεύεσθαι, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ μὲν ἔτι καὶ νῦν οἱ δὲ τὸ ἀρχαῖον ἐβασιλεύοντο, ὥσπερ δὲ καὶ τὰ εἶδη ἑαυτοῖς ἀφομοιοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ τοὺς βίους τῶν θεῶν.

ἢ δ' ἐκ πλειόνων κωμῶν κοινωνία τέλειος πόλις, ἥδη πάσης ἔχουσα πέρας τῆς αὐταρκειᾶς ὡς ἔπος εἶπεν, γινομένη μὲν τοῦ [30] ζῆν ἔνεκεν, οὕσα δὲ τοῦ εὐ ζῆν. διὸ πάσα πόλις φύσει ἔστιν, εἴπερ καὶ αἱ πρῶται κοινωνίαι. τέλος γὰρ αὕτη ἐκείνων, ἢ δὲ φύσις τέλος ἔστιν: οἶον γὰρ ἕκαστον ἔστι τῆς γενέσεως τελεσθείσης, ταύτην φαμέν τὴν φύσιν εἶναι ἕκαστου, ὡσπερ ἀνθρώπου ἵππου οἰκίας. ἔτι τὸ οὐ ἔνεκα καὶ τὸ τέλος βέλτιστον: [1253a][1] ἢ δ' αὐτάρκεια καὶ τέλος καὶ βέλτιστον. ἐκ τούτων οὖν φανερόν ὅτι τῶν φύσει ἢ πόλις ἔστι, καὶ ὅτι ὁ ἀνθρωπος φύσει πολιτικὸν ζῶν, καὶ ὁ ἄπολις διὰ φύσιν καὶ οὐ διὰ τύχην ἦτοι φαῦλος ἔστιν, ἢ κρείττων ἢ ἀνθρωπος: ὡσπερ [5] καὶ ὁ ὑφ' Ὀμήρου λοιδορηθεῖς

ἀφρήτωρ ἀδέμιστος ἀνέστιος:

Hom. Il. 9.63

ἅμα γὰρ φύσει τοιοῦτος καὶ πολέμου ἐπιθυμητής, ἅτε περ ἄζυξ ὦν ὡσπερ ἐν πεττοῖς. διότι δὲ πολιτικὸν ὁ ἀνθρωπος ζῶν πάσης μελίττης καὶ παντὸς ἀγελαίου ζῶου μᾶλλον, δῆλον. οὐδὲν γὰρ, ὡς φαμέν, μάτην ἢ φύσις ποιεί: λόγον [10] δὲ μόνον ἀνθρωπος ἔχει τῶν ζῶων: ἢ μὲν οὖν φωνὴ τοῦ λυπηροῦ καὶ ἠδέος ἔστι σημεῖον, διὸ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει ζῶοις· μέχρι γὰρ τούτου ἢ φύσις αὐτῶν ἐλήλυθε, τοῦ ἔχειν αἴσθησιν λυπηροῦ καὶ ἠδέος καὶ ταῦτα σημαίνει ἀλλήλοις, ὁ δὲ λόγος ἐπὶ τῷ δηλοῦν ἔστι τὸ συμφέρον καὶ [15] τὸ βλαβερόν, ὡστε καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἀδίκον: τούτο γὰρ πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα τοῖς ἀνθρώποις ἴδιον, τὸ μόνον ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ καὶ δικαίου καὶ ἀδίκου καὶ τῶν ἄλλων αἴσθησιν ἔχειν: ἢ δὲ τούτων κοινωνία ποιεί οἰκίαν καὶ πόλιν. καὶ πρότερον δὲ τῇ φύσει πόλις ἢ οἰκία καὶ ἕκαστος ἡμῶν ἔστιν. [20] τὸ γὰρ ὅλον πρότερον ἀναγκαῖον εἶναι τοῦ μέρους: ἀναιρουμένου γὰρ τοῦ ὅλου οὐκ ἔσται πούς οὐδὲ χεῖρ, εἰ μὴ ὁμωνύμως, ὡσπερ εἴ τις λέγοι τὴν λιθίνην διαφθαρεῖσα γὰρ ἔσται τοιαυτή, πάντα δὲ τῷ ἔργῳ ὠρίσται καὶ τῇ δυνάμει, ὡστε μηκέτι τοιαυτὰ ὄντα οὐ λεκτέον τὰ αὐτὰ εἶναι ἀλλ' ὁμώνυμα. [25] ὅτι μὲν οὖν ἢ πόλις καὶ φύσει πρότερον ἢ ἕκαστος, δῆλον: εἰ γὰρ μὴ αὐτάρκης ἕκαστος χωρισθεῖς, ὁμοίως τοῖς ἄλλοις μέρεσιν ἔξει πρὸς τὸ ὅλον, ὁ δὲ μὴ δυνάμενος κοινωνεῖν ἢ μηδὲν δεόμενος δι' αὐτάρκειαν οὐδὲν μέρος πόλεως, ὡστε ἢ θηρίον ἢ θεός.

φύσει μὲν οὖν ἢ ὁρμὴ ἐν [30] πάσιν ἐπὶ τὴν τοιαύτην κοινωνίαν: ὁ δὲ πρῶτος συστήσας μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος. ὡσπερ γὰρ καὶ τελεωθὲν βέλτιστον τῶν ζῶων ὁ ἀνθρωπός ἔστιν, οὕτω καὶ χωρισθεῖς νόμου καὶ δίκης χειρίστον πάντων. χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία ἔχουσα ὄπλα: ὁ δὲ ἀνθρωπος ὄπλα ἔχων φύεται φρονήσει καὶ [35] ἀρετῇ, οἷς ἐπὶ τάναντία ἔστι χρῆσθαι μάλιστα. διὸ ἀνοσιώτατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ ἀρετῆς, καὶ πρὸς ἀφροδίσια καὶ ἐδωδὴν χειρίστον. ἢ δὲ δικαιοσύνη πολιτικόν: ἢ γὰρ δίκη πολιτικῆς κοινωνίας τάξις ἔστιν, ἢ δὲ δικαιοσύνη τοῦ δικαίου κρίσις.

[1253b][1] ἐπεὶ δὲ φανερόν ἐξ ὧν μορίων ἢ πόλις συνέστηκεν, ἀναγκαῖον πρῶτον περὶ οἰκονομίας εἶπεν: πάσα γὰρ σύγκειται πόλις ἐξ οἰκιῶν. οἰκονομίας δὲ μέρη ἐξ ὧν πάλιν οἰκία συνέστηκεν: οἰκία δὲ τέλειος ἐκ δούλων καὶ ἐλευθέρων. ἐπεὶ [5] δ' ἐν τοῖς ἐλαχίστοις πρῶτον ἕκαστον ζητητέον, πρῶτα δὲ καὶ ἐλάχιστα μέρη οἰκίας δεσπότης καὶ δούλος, καὶ πόσις καὶ ἄλοχος, καὶ πατήρ καὶ τέκνα, περὶ τριῶν ἂν τούτων σκεπτέον εἴη τί ἕκαστον καὶ ποῖον δεῖ εἶναι. ταῦτα δ' ἔστι δεσποτική καὶ γαμική· ἀνώνυμον γὰρ ἢ γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς [10] σύζευξις καὶ τρίτον τεκνοποιητική· καὶ γὰρ αὕτη οὐκ ὀνόμασται ἰδίῳ ὀνόματι. ἔστωσαν δὲ αὐταὶ τρεῖς ἅς εἵπομεν. ἔστι δὲ τι μέρος ὃ δοκεῖ τοῖς μὲν εἶναι οἰκονομία, τοῖς δὲ μέγιστον μέρος αὐτῆς: ὅπως δ' ἔχει, θεωρητέον: λέγω δὲ περὶ τῆς καλουμένης χρηματιστικῆς. πρῶτον δὲ [15] περὶ δεσπότου καὶ δούλου εἵπωμεν, ἵνα τὰ τε πρὸς τὴν ἀναγκαῖαν χρεῖαν ἴδωμεν, κἂν εἴ τι πρὸς τὸ εἶδεναι περὶ αὐτῶν δυναίμεθα λαβεῖν βέλτιον τῶν νῦν ὑπολαμβάνομενων. τοῖς μὲν γὰρ δοκεῖ ἐπιστήμη τέ τις εἶναι ἢ δεσποτεία, καὶ ἢ αὕτη οἰκονομία καὶ δεσποτεία καὶ πολιτικὴ καὶ βασιλική, [20] καθάπερ εἵπομεν ἀρχόμενοι: τοῖς δὲ παρὰ φύσιν τὸ δεσπόμενον νόμῳ γὰρ τὸν μὲν δούλον εἶναι τὸν δ' ἐλεύθερον, φύσει δ' οὐδὲν διαφέρειν: διόπερ οὐδὲ δίκαιον: βίαιον γάρ.

ἐπεὶ οὖν ἢ κτήσις μέρος τῆς οἰκίας ἔστι καὶ ἢ κτητικὴ μέρος τῆς οἰκονομίας· ἄνευ γὰρ τῶν ἀναγκαῖων ἀδύνατον [25] καὶ ζῆν καὶ εὐ ζῆν, ὡσπερ δὲ ταῖς ὠρισμέναις τέχναις ἀναγκαῖον ἂν εἴη ὑπάρχειν τὰ οἰκεία ὄργανα, εἰ μέλλει ἀποτελεσθῆσθαι τὸ ἔργον, οὕτω καὶ τῷ

οικονομικῶ. τῶν δ' ὀργάνων τὰ μὲν ἄψυχα τὰ δὲ ἔμψυχα ὅσον τῷ κυβερνήτῃ ὁ μὲν οἶαξ ἄψυχον ὁ δὲ πρῶτος ἔμψυχον: ὁ [30] γὰρ ὑπηρετῆς ἐν ὀργάνου εἶδει ταῖς τέχναις ἐστί: οὕτω καὶ τὸ κτήμα ὄργανον πρὸς ζῶν ἔστι, καὶ ἡ κτήσις πλήθος ὀργάνων ἐστί, καὶ ὁ δούλος κτήμα τι ἔμψυχον, καὶ ὡσπερ ὄργανον πρὸ ὀργάνων πᾶς ὑπηρετῆς, εἰ γὰρ ἡδύνατο ἕκαστον τῶν ὀργάνων κελευσθέν ἢ προαισθανόμενον ἀποτελεῖν [35] τὸ αὐτοῦ ἔργον, ὡσπερ τὰ Δαιδάλου φασὶν ἢ τοὺς τοῦ Ἡφαίστου τρίποδας, οὓς φησὶν ὁ ποιητὴς αὐτομάτους θείον δύεσθαι ἀγῶνα, οὕτως αἱ κερκίδες ἐκέρκιζον αὐταὶ καὶ τὰ πλήκτρα ἐκιδάριζεν, οὐδὲν ἂν ἔδει οὔτε τοῖς ἀρχιτέκτοσιν ὑπηρετῶν οὔτε τοῖς δεσπότηαις δούλων. [1254a][1] τὰ μὲν οὖν λεγόμενα ὄργανα ποιητικὰ ὄργανά ἐστι, τὸ δὲ κτήμα πρακτικόν: ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς κερκίδος ἕτερον τι γίνεται παρὰ τὴν χρῆσιν αὐτῆς, ἀπὸ δὲ τῆς ἐσθήτος καὶ τῆς κλίνης ἢ χρῆσις μόνον. [5] ἔτι δ' ἐπεὶ διαφέρει ἡ ποίησις εἶδει καὶ ἡ πράξις, καὶ δέονται ἀμφοτέραι ὀργάνων, ἀνάγκη καὶ ταῦτα τὴν αὐτὴν ἔχειν διαφορᾶν. ὁ δὲ βίος πράξις, οὐ ποίησις, ἐστίν: διὸ καὶ ὁ δούλος ὑπηρετῆς τῶν πρὸς τὴν πράξιν. τὸ δὲ κτήμα λέγεται ὡσπερ καὶ τὸ μόριον. τὸ γὰρ μόριον οὐ [10] μόνον ἄλλου ἐστὶ μόριον, ἀλλὰ καὶ ἀπλῶς ἄλλου: ὁμοίως δὲ καὶ τὸ κτήμα. διὸ ὁ μὲν δεσπότης τοῦ δούλου δεσπότης μόνον, ἐκείνου δ' οὐκ ἐστίν: ὁ δὲ δούλος οὐ μόνον δεσπότητος δούλος ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ὅλως ἐκείνου.

τίς μὲν οὖν ἡ φύσις τοῦ δούλου καὶ τίς ἡ δύναμις, ἐκ τούτων δήλον: ὁ γὰρ μὴ αὐτοῦ φύσει [15] ἀλλ' ἄλλου ἄνθρωπος ὢν, οὗτος φύσει δούλος ἐστίν, ἄλλου δ' ἐστίν ἄνθρωπος ὅς ἂν κτήμα ἢ ἄνθρωπος ὢν, κτήμα δὲ ὄργανον πρακτικόν καὶ χωριστόν.

πότερον δ' ἐστὶ τις φύσει τοιοῦτος ἢ οὐ, καὶ πότερον βέλτιον καὶ δίκαιόν τινι δουλεῦειν ἢ οὐ, ἀλλὰ πάσα δουλεία παρὰ φύσιν ἐστί, μετὰ ταῦτα [20] σκεπτέον. οὐ χαλεπὸν δὲ καὶ τῷ λόγῳ θεωρῆσαι καὶ ἐκ τῶν γινομένων καταμαθεῖν. τὸ γὰρ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι οὐ μόνον τῶν ἀναγκαίων ἀλλὰ καὶ τῶν συμφερόντων ἐστί, καὶ εὐδὺς ἐκ γενετῆς ἔνια διέστηκε τὰ μὲν ἐπὶ τὸ ἄρχεσθαι τὰ δ' ἐπὶ τὸ ἄρχειν. καὶ εἶδη πολλὰ καὶ ἀρχόντων καὶ [25] ἀρχομένων ἐστίν καὶ αἰ βελτίων ἢ ἀρχῆ ἢ τῶν βελτιόνων ἀρχομένων, οἷον ἀνθρώπου ἢ θηρίου: τὸ γὰρ ἀποτελούμενον ὑπὸ τῶν βελτιόνων βέλτιον ἔργον: ὅπου δὲ τὸ μὲν ἄρχει τὸ δ' ἄρχεται, ἐστὶ τι τούτων ἔργον: ὅσα γὰρ ἐκ πλειόνων συνέστηκε καὶ γίνεται ἐν τι κοινόν, εἴτε ἐκ συνεχῶν εἴτε ἐκ [30] διηρημένων, ἐν ἅπασιν ἐμφαίνεται τὸ ἄρχον καὶ τὸ ἀρχόμενον, καὶ τούτο ἐκ τῆς ἀπάσης φύσεως ἐνυπάρχει τοῖς ἐμψύχοις: καὶ γὰρ ἐν τοῖς μὴ μετέχουσι ζωῆς ἐστὶ τις ἀρχῆ, οἷον ἀρμονίας. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως ἐξωτερικωτέρας ἐστὶ σκέψεως: τὸ δὲ ζῶον πρῶτον συνέστηκεν ἐκ ψυχῆς [35] καὶ σώματος, ὡς τὸ μὲν ἄρχον ἐστὶ φύσει τὸ δ' ἀρχόμενον. δεῖ δὲ σκοπεῖν ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσι μᾶλλον τὸ φύσει, καὶ μὴ ἐν τοῖς διεφθαρμένοις: διὸ καὶ τὸν βέλτιστον διακείμενον καὶ κατὰ σῶμα καὶ κατὰ ψυχὴν ἄνθρωπον θεωρητέον, ἐν ᾧ τούτο δήλον: [1254b][1] τῶν γὰρ μοχθηρῶν ἢ μοχθηρῶς ἐχόντων δόξειεν ἂν ἄρχειν πολλάκις τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς διὰ τὸ φαύλως καὶ παρὰ φύσιν ἔχειν.

ἐστὶ δ' οὖν, ὡσπερ λέγομεν, πρῶτον ἐν ζῶν θεωρῆσαι καὶ δεσποτικὴν ἀρχὴν καὶ πολιτικὴν: ἢ μὲν γὰρ ψυχὴ τοῦ σώματος [5] ἄρχει δεσποτικὴν ἀρχὴν, ὁ δὲ νοῦς τῆς ὀρέξεως πολιτικὴν ἢ βασιλικὴν: ἐν οἷς φανερόν ἐστίν ὅτι κατὰ φύσιν καὶ συμφέρον τὸ ἄρχεσθαι τῷ σώματι ὑπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ τῷ παθητικῷ μορίῳ ὑπὸ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ μορίου τοῦ λόγον ἔχοντος, τὸ δ' ἐξ ἴσου ἢ ἀνάπαλιν βλαβερόν πᾶσιν. [10] πάλιν ἐν ἀνθρώπῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ζῴοις ὡσαύτως: τὰ μὲν γὰρ ἡμερᾶ τῶν ἀγρίων βελτίω τὴν φύσιν, τούτοις δὲ πᾶσι βέλτιον ἄρχεσθαι ὑπὸ ἀνθρώπου: τυγχάνει γὰρ σωτηρίας οὕτως. ἔτι δὲ τὸ ἄρρεν πρὸς τὸ θῆλυ φύσει τὸ μὲν κρείττον τὸ δὲ χεῖρον, καὶ τὸ μὲν ἄρχον τὸ δ' ἀρχόμενον. τὸν [15] αὐτὸν δὲ τρόπον ἀναγκαῖον εἶναι καὶ ἐπὶ πάντων ἀνθρώπων. ὅσοι μὲν οὖν τοσοῦτον διεσπᾶσιν ὅσον ψυχὴ σώματος καὶ ἄνθρωπος θηρίου διάκεινται δὲ τούτον τὸν τρόπον ὅσων ἐστὶν ἔργον ἢ τοῦ σώματος χρῆσις, καὶ τούτ' ἐστ' ἀπ' αὐτῶν βέλτιστον, οὗτοι μὲν εἰσι φύσει δούλοι, οἷς βέλτιον ἐστίν [20] ἄρχεσθαι ταύτην τὴν ἀρχὴν, εἴπερ καὶ τοῖς εἰρημένοις. ἐστὶ γὰρ φύσει δούλος ὁ δυνάμενος ἄλλου εἶναι διὸ καὶ ἄλλου ἐστί, καὶ ὁ κοινῶν λόγου τοσοῦτον ὅσον αἰσθάνεσθαι ἀλλὰ μὴ ἔχειν. τὰ γὰρ ἄλλα ζῶα οὐ λόγῳ [αἰσθανόμενα] ἀλλὰ παθημασιν ὑπηρετεῖ. καὶ ἡ χρεῖα δὲ παραλλάττει μικρόν: [25] ἢ γὰρ πρὸς ἀναγκαῖα τῷ σώματι βοήθεια γίνεται παρ' ἀμφοῖν, παρὰ τε τῶν δούλων καὶ παρὰ τῶν ἡμέρων ζῴων. βούλεται μὲν οὖν ἡ φύσις καὶ τὰ σώματα

διαφέροντα ποιεῖν τὰ τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν δούλων, τὰ μὲν ἰσχυρὰ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν, τὰ δ' ὀρθὰ καὶ ἄχρηστα πρὸς [30] τὰς τοιαύτας ἐργασίας, ἀλλὰ χρῆσιμα πρὸς πολιτικὸν βίον· οὗτος δὲ καὶ γίνεται διηρημένος εἰς τε τὴν πολεμικὴν χρείαν καὶ τὴν εἰρηλικήν, συμβαίνει δὲ πολλάκις καὶ τούναντίον, τοὺς μὲν τὰ σώματα ἔχειν ἐλευθέρων τοὺς δὲ τὰς ψυχάς· ἐπεὶ τοῦτο γε φανερόν, ὡς εἰ τοσοῦτον γένοιτο διάφοροι [35] τὸ σῶμα μόνον ὅσον αἱ τῶν θεῶν εἰκόνες, τοὺς ὑπολειπομένους πάντες φαίεν ἂν ἀξίους εἶναι τούτοις δουλεύειν. εἰ δ' ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦτ' ἀληθές, πολὺ δικαιότερον ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦτο διωρίσθαι· ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ῥάδιον ἰδεῖν τό τε τῆς ψυχῆς κάλλος καὶ τὸ τοῦ σώματος. [1255a][1] ὅτι μὲν τοῖνυν εἰσὶ φύσει τινὲς οἱ μὲν ἐλεύθεροι οἱ δὲ δούλοι, φανερόν, οἷς καὶ συμφέρει τὸ δουλεύειν καὶ δίκαιόν ἐστιν.

ὅτι δὲ καὶ οἱ τάναντία φάσκοντες τρόπον τινὰ λέγουσιν ὀρθῶς, οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν. διχῶς γὰρ λέγεται τὸ δουλεύειν [5] καὶ ὁ δούλος. ἔστι γὰρ τις καὶ κατὰ νόμον δούλος καὶ δουλεύων· ὁ γὰρ νόμος ὁμολογία τις ἐστὶν ἐν ᾗ τὰ κατὰ πόλεμον κρατούμενα τῶν κρατούντων εἶναι φασιν. τοῦτο δὴ τὸ δίκαιον πολλοὶ τῶν ἐν τοῖς νόμοις ὥσπερ ῥήτορα γράφονται παρανόμων, ὡς δεινὸν εἰ τοῦ βιάσασθαι δυναμένου [10] καὶ κατὰ δύναμιν κρείττονος ἔσται δούλον καὶ ἀρχόμενον τὸ βιασθέν. καὶ τοῖς μὲν οὕτως δοκεῖ τοῖς δ' ἐκείνως, καὶ τῶν σοφῶν. αἴτιον δὲ ταύτης τῆς ἀμφισβήτησεως, καὶ ὃ ποιεῖ τοὺς λόγους ἐπαλλάττειν, ὅτι τρόπον τινὰ ἀρετὴ τυγχάνουσα χορηγίας καὶ βιάζεσθαι δύναται μάλιστα, καὶ [15] ἔστιν αἰεὶ τὸ κρατοῦν ἐν ὑπεροχῇ ἀγαθοῦ τινος, ὥστε δοκεῖν μὴ ἄνευ ἀρετῆς εἶναι τὴν βίαν, ἀλλὰ περὶ τοῦ δικαίου μόνον εἶναι τὴν ἀμφισβήτησιν· διὰ γὰρ τοῦτο τοῖς μὲν ἄνοια δοκεῖν τὸ δίκαιον εἶναι, τοῖς δ' αὐτὸ τοῦτο δίκαιον, τὸ τὸν κρείττονα ἄρχεῖν· ἐπεὶ διαστάντων γε χωρὶς τούτων τῶν λόγων [20] οὔτε ἰσχυρὸν οὐδὲν ἔχουσιν οὔτε πιθανὸν ἄτεροι λόγοι, ὡς οὐ δεῖ τὸ βέλτιον κατ' ἀρετὴν ἄρχεῖν καὶ δεσπόζειν. ὅλως δ' ἀντεχόμενοί τινες, ὡς οἴονται, δικαίου τινός· ὁ γὰρ νόμος δίκαιόν τι τὴν κατὰ πόλεμον δουλείαν τιθέασι δικαίαν, ἅμα δ' οὐ φασιν· τὴν τε γὰρ ἀρχὴν ἐνδέχεται μὴ δικαίαν [25] εἶναι τῶν πολέμων, καὶ τὸν ἀνάξιον δουλεύειν οὐδαμῶς ἂν φαίη τις δούλον εἶναι· εἰ δὲ μὴ, συμβήσεται τοὺς εὐγενεστάτους εἶναι δοκούντας δούλους εἶναι καὶ ἐκ δούλων, ἔαν συμβῆ πραδῆναι ληφθέντας. διόπερ αὐτοὺς οὐ βούλονται λέγειν δούλους, ἀλλὰ τοὺς βαρβάρους. καίτοι ὅταν τοῦτο λέγωσιν, [30] οὐδὲν ἄλλο ζητοῦσιν ἢ τὸ φύσει δούλον ὅπερ ἐξ ἀρχῆς εἴπομεν· ἀνάγκη γὰρ εἶναι τινὰς φάναι τοὺς μὲν πανταχοῦ δούλους τοὺς δ' οὐδαμῶς. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ εὐγενείας· αὐτοὺς μὲν γὰρ οὐ μόνον παρ' αὐτοῖς εὐγενεῖς ἀλλὰ πανταχοῦ νομίζουσιν, τοὺς δὲ βαρβάρους οἴκοι μόνον, [35] ὡς ὅν τι τὸ μὲν ἀπλῶς εὐγενὲς καὶ ἐλεύθερον τὸ δ' οὐχ ἀπλῶς, ὥσπερ καὶ ἡ Θεοδέκτου Ἐλένη φησὶ

δείων δ' ἀπ' ἀμφοῖν ἔκγονον ῥιζωμάτων
τίς ἂν προσεπιεῖν ἀξιώσειεν λάτρην;

ὅταν δὲ τοῦτο λέγωσιν, οὐθενὶ ἀλλ' ἢ ἀρετῇ καὶ κακίᾳ διορίζουσι [40] τὸ δούλον καὶ ἐλεύθερον, καὶ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς δυσγενεῖς. [1255b][1] ἀξιουσι γὰρ, ὥσπερ ἐξ ἀνθρώπου ἀνθρώπον καὶ ἐκ θηρίου γίνεσθαι θηρίον, οὕτω καὶ ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθόν. ἢ δὲ φύσις βούλεται μὲν τοῦτο ποιεῖν πολλάκις, οὐ μέντοι δύναται.

ὅτι μὲν οὖν ἔχει τινὰ λόγον ἢ ἀμφισβήτησις, [5] καὶ οὐκ εἰσὶ τινες οἱ μὲν φύσει δούλοι οἱ δ' ἐλεύθεροι, δῆλον, καὶ ὅτι ἐν τισὶ διώριστα τὸ τοιοῦτον, ὧν συμφέρει τῷ μὲν τὸ δουλεύειν τῷ δὲ τὸ δεσπόζειν [καὶ δίκαιον], καὶ δεῖ τὸ μὲν ἄρχεσθαι τὸ δ' ἄρχεῖν ἢν πεφύκασιν ἀρχὴν ἄρχεῖν, ὥστε καὶ δεσπόζειν, τὸ δὲ κακῶς ἀσυμφόρως ἐστὶν ἀμφοῖν· τὸ [10] γὰρ αὐτὸ συμφέρει τῷ μέρει καὶ τῷ ὅλῳ, καὶ σώματι καὶ ψυχῇ, ὃ δὲ δούλος μέρος τι τοῦ δεσπότου, οἷον ἐμφυχόν τι τοῦ σώματος κεχωρισμένον δὲ μέρος· διὸ καὶ συμφέρον ἐστὶ τι καὶ φιλία δούλῳ καὶ δεσπότῃ πρὸς ἀλλήλους τοῖς φύσει τούτων ἡξιωμένοις, τοῖς δὲ μὴ τοῦτον τὸν τρόπον, [15] ἀλλὰ κατὰ νόμον καὶ βιασθεῖσι, τούναντίον.

φανερόν δὲ καὶ ἐκ τούτων ὅτι οὐ ταυτόν ἐστι δεσποτεία καὶ πολιτικὴ, οὐδὲ πάσαι ἀλλήλαις αἱ ἀρχαί, ὥσπερ τινὲς φασιν. ἢ μὲν γὰρ ἐλευθέρων φύσει ἢ δὲ δούλων ἐστίν, καὶ ἢ μὲν οἰκονομικὴ μοναρχία· μοναρχεῖται γὰρ πᾶς οἶκος, [20] ἢ δὲ πολιτικὴ ἐλευθέρων καὶ ἴσων ἀρχή. ὁ μὲν οὖν δεσπότης οὐ λέγεται κατ' ἐπιστήμην, ἀλλὰ τῷ τοιούτῳ εἶναι, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ

δούλος και ὁ ἐλεύθερος. ἐπιστήμη δ' ἂν εἴη και δεσποτική και δουλική, δουλική μὲν οἶαν περὶ ὁ ἐν Συρακούσαις ἐπαίδευεν: ἐκεῖ γὰρ λαμβάνων τις μισθὸν [25] ἐδίδασκε τὰ ἐγκύκλια διακονήματα τοὺς παῖδας: εἴη δ' ἂν και ἐπὶ πλείον τῶν τοιούτων μάθησις, οἷον ὀφθοποιική και τᾶλλα τὰ τοιαῦτα γένη τῆς διακονίας. ἔστι γὰρ ἕτερα ἑτέρων τὰ μὲν ἐντιμότερα ἔργα τὰ δ' ἀναγκαϊότερα, και κατὰ τὴν παροιμίαν

δούλος πρὸ δούλου, δεσπότης πρὸ δεσπότου.

[30] αἱ μὲν οὖν τοιαῦται πάσαι δουλικαὶ ἐπιστήμαί εἰσι: δεσποτική δ' ἐπιστήμη ἐστὶν ἢ χρηστική δούλων. ὁ γὰρ δεσπότης οὐκ ἐν τῷ κτᾶσθαι τοὺς δούλους, ἀλλ' ἐν τῷ χρῆσθαι δούλοις. ἔστι δ' αὕτη ἢ ἐπιστήμη οὐδὲν μέγα ἔχουσα οὐδὲ σεμνόν: ἃ γὰρ τὸν δούλον ἐπίστασθαι δεῖ ποιεῖν, ἐκεῖνον δεῖ [35] ταῦτα ἐπίστασθαι ἐπιτάττειν. διὸ ὅσοις ἐξουσία μὴ αὐτοὺς κακοπαθεῖν, ἐπίτροπὸς λαμβάνει ταύτην τὴν τιμὴν, αὐτοὶ δὲ πολιτεύονται ἢ φιλοσοφοῦσιν. ἢ δὲ κτητική ἑτέρα ἀμφοτέρων τούτων, οἷον ἢ δικαία, πολεμική τις οὔσα ἢ θηρευτική. περὶ μὲν οὖν δούλου και δεσπότου τούτου διωρίσθω τὸν [40] τρόπον.

[1256a][I] ὅλως δὲ περὶ πάσης κτήσεως και χρηματιστικῆς θεωρήσωμεν κατὰ τὸν ὑψηλῆς τρόπον, ἐπεὶ περὶ και ὁ δούλος τῆς κτήσεως μέρος τι ἦν. πρῶτον μὲν οὖν ἀπορήσειεν ἂν τις πότερον ἢ χρηματιστική ἢ αὕτη τῆ οἰκονομική ἐστὶν [5] ἢ μέρος τι, ἢ ὑπηρετική, και εἰ ὑπηρετική, πότερον ὡς ἢ κερκιδοποιική τῆ ὑφαντικῆ ἢ ὡς ἢ χαλκοοργική τῆ ἀνδριαντοποιία: οὐ γὰρ ὡσαύτως ὑπηρετοῦσιν, ἀλλ' ἢ μὲν ὄργανα παρέχει, ἢ δὲ τὴν ὕλην: λέγω δὲ ὕλην τὸ ὑποκείμενον ἐξ οὗ τι ἀποτελεῖται ἔργον, οἷον ὑφάντη μὲν ἔρια [10] ἀνδριαντοποιῶ δὲ χαλκόν. ὅτι μὲν οὖν οὐχ ἢ αὕτη ἢ οἰκονομική τῆ χρηματιστική, δῆλον τῆς μὲν γὰρ τὸ πορίσασθαι, τῆς δὲ τὸ χρῆσασθαι: τίς γὰρ ἐστὶ ἢ χρησομένη τοῖς κατὰ τὴν οἰκίαν παρὰ τὴν οἰκονομικήν;: πότερον δὲ μέρος αὐτῆς ἐστὶ τι ἢ ἕτερον εἶδος, ἔχει διαμφισβήτησιν: [15] εἰ γὰρ ἐστὶ τοῦ χρηματιστικῆς θεωρῆσαι πόθεν χρήματα και κτήσις ἔσται, ... ἢ δὲ κτήσις πολλὰ περιεῖληφε μέρη και ὁ πλούτος, ὥστε πρῶτον ἢ γεωργική πότερον μέρος τι τῆς οἰκονομικῆς ἢ ἕτερον τι γένος, και καθόλου ἢ περὶ τὴν τροφήν ἐπιμέλεια και κτήσις; ἀλλὰ μὴν εἶδη γε πολλὰ τροφῆς, [20] διὸ και βίοι πολλοὶ και τῶν ζώων και τῶν ἀνθρώπων εἰσίν: οὐ γὰρ οἷον τε ζῆν ἄνευ τροφῆς, ὥστε αἱ διαφοραὶ τῆς τροφῆς τοὺς βίους πεποιήκασιν διαφέροντας τῶν ζώων. τῶν τε γὰρ θηρίων τὰ μὲν ἀγελαία τὰ δὲ σποραδικὰ ἐστὶν, ὁποτέρως συμφέρει πρὸς τὴν τροφήν αὐτοῖς διὰ τὸ τὰ μὲν [25] ζωοφάγα τὰ δὲ καρποφάγα τὰ δὲ παμφάγα αὐτῶν εἶναι, ὥστε πρὸς τὰς ἐρασιώνας και τὴν αἵρεσιν τὴν τούτων ἢ φύσις τοὺς βίους αὐτῶν διώρισε, ἐπεὶ δ' οὐ ταῦτ' ἐκάστω ἠδὲ κατὰ φύσιν ἀλλὰ ἕτερα ἑτέροις, και αὐτῶν τῶν ζωοφάγων και τῶν καρποφάγων οἱ βίοι πρὸς ἄλληλα διεστᾶσιν: ὁμοίως δὲ [30] και τῶν ἀνθρώπων. πολὺ γὰρ διαφέρουσιν οἱ τούτων βίοι. οἱ μὲν οὖν ἀργότατοι νομάδες εἰσίν ἢ γὰρ ἀπὸ τῶν ἡμέρων τροφή ζώων ἄνευ πόνου γίνεται σχολάζουσιν: ἀναγκαίου δ' ὄντος μεταβάλλειν τοῖς κτήνεσι διὰ τὰς νομάς και αὐτοὶ ἀναγκάζονται συνακολουθεῖν, ὥσπερ γεωργίαν ζώσαν [35] γεωργοῦντες: οἱ δ' ἀπὸ θήρας ζῶσι, και θήρας ἕτεροι ἑτέρας, οἷον οἱ μὲν ἀπὸ ληστείας, οἱ δ' ἀπ' ἀλιείας, ὅσοι λίμνας και ἔλη και ποταμούς ἢ θάλατταν τοιαύτην προσοικοῦσιν, οἱ δ' ἀπ' ὀρνίθων ἢ θηρίων ἀγρίων: τὸ δὲ πλείστον γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς γῆς ζῆ και τῶν ἡμέρων καρπῶν.

[40] οἱ μὲν οὖν βίοι τοσοῦτοι σχεδόν εἰσιν, ὅσοι γε αὐτόφυτον ἔχουσι τὴν ἐργασίαν και μὴ δι' ἀλλαγῆς και κατηλείας πορίζονται τὴν τροφήν, [1256b][I] νομαδικὸς ληστορικὸς ἀλιευτικὸς θηρευτικὸς γεωργικὸς. οἱ δὲ και μιγνύντες ἐκ τούτων ἠδέως ζῶσι, προσαναπληροῦντες τὸν ἐνδεέστερον βίον, ἢ τυγχάνει ἐλλείπων πρὸς τὸ αὐτάρκτης εἶναι, οἷον οἱ μὲν [5] νομαδικὸν ἅμα και ληστορικόν, οἱ δὲ γεωργικόν και θηρευτικόν: ὁμοίως δὲ και περὶ τοὺς ἄλλους: ὡς ἂν ἢ χρεῖα συναναγκάζῃ, τούτου τὸν τρόπον διάγουσιν. ἢ μὲν οὖν τοιαύτη κτήσις ὑπ' αὐτῆς φαίνεται τῆς φύσεως διδομένη πᾶσιν, ὥσπερ κατὰ τὴν πρώτην γένεσιν εὐδύς, οὕτω και τελειοθεῖσιν. [10] και γὰρ κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς γένεσιν τὰ μὲν συνεκτικτὶ τῶν ζώων τοσαύτην τροφήν ὡσθ' ἰκανὴν εἶναι μέχρις οὗ ἂν δύνηται αὐτὸ αὐτῷ πορίζειν τὸ γεννηθέν, οἷον ὅσα σκωληκοτοκεῖ ἢ ὠοτοκεῖ: ὅσα δὲ ζωοτοκεῖ, τοῖς γεννωμένοις ἔχει τροφήν ἐν αὐτοῖς μέχρι τινός, τὴν τοῦ καλουμένου γάλακτος [15] φύσιν. ὥστε ὁμοίως δῆλον ὅτι και γενομένοις οἰήτεον τὰ τε φυτὰ τῶν ζώων ἕνεκεν εἶναι και τὰ ἄλλα ζῶα τῶν ἀνθρώπων χάριν, τὰ μὲν

ἡμερα καὶ διὰ τὴν χρῆσιν καὶ διὰ τὴν τροφήν, τῶν δ' ἀγρίων, εἰ μὴ πάντα, ἀλλὰ τὰ γε πλείστα τῆς τροφῆς καὶ ἄλλης βοηθείας ἔνεκεν, ἵνα [20] καὶ ἐσθῆς καὶ ἄλλα ὄργανα γίνηται ἐξ αὐτῶν. εἰ οὖν ἡ φύσις μὴδὲν μῆτε ἀτελὲς ποιεῖ μῆτε μάτην, ἀναγκαῖον τῶν ἀνθρώπων ἔνεκεν αὐτὰ πάντα πεποιηθῆναι τὴν φύσιν. διὸ καὶ ἡ πολεμικὴ φύσει κτητικὴ πῶς ἔσται ἢ γὰρ θηρευτικὴ μέρος αὐτῆς, ἢ δὲ χρῆσθαι πρὸς τε τὰ θηρία καὶ [25] τῶν ἀνθρώπων ὅσοι πεφυκότες ἄρχεσθαι μὴ θέλουσιν, ὡς φύσει δίκαιον τοῦτον ὄντα τὸν πόλεμον.

ἐν μὲν οὖν εἶδος κτητικῆς κατὰ φύσιν τῆς οικονομικῆς μέρος ἔστί, καθὸ δὲ ἤτοι ὑπάρχειν ἢ πορίζειν αὐτὴν ὅπως ὑπάρχη ὧν ἔστι θησαυρισμὸς χρημάτων πρὸς ζωὴν ἀναγκαίων, καὶ χρησίμων [30] εἰς κοινωνίαν πόλεως ἢ οἰκίας. καὶ ἔοικεν ὅ γ' ἀληθινὸς πλοῦτος ἐκ τούτων εἶναι. ἢ γὰρ τῆς τοιαύτης κτήσεως ἀυτάρκεια πρὸς ἀγαθὴν ζωὴν οὐκ ἄπειρός ἐστιν, ὥσπερ Σόλων φησὶ ποιήσας

πλοῦτου δ' οὐδὲν τέμμα πεφασμένον ἀνδράσι κείται.

Solon 13.71

κείται γὰρ ὥσπερ καὶ ταῖς ἄλλαις τέχναις: [35] οὐδὲν γὰρ ὄργανον ἄπειρον οὐδεμίᾳς ἐστὶ τέχνης οὔτε πλήθει οὔτε μεγέθει, ὁ δὲ πλοῦτος ὄργανων πλήθός ἐστιν οικονομικῶν καὶ πολιτικῶν. ὅτι μὲν τοίνυν ἔστι τις κτητικὴ κατὰ φύσιν τοῖς οἰκονόμοις καὶ τοῖς πολιτικοῖς, καὶ δι' ἣν αἰτία, δῆλον.

[40] ἔστι δὲ γένος ἄλλο κτητικῆς, ἣν μάλιστα καλοῦσι, καὶ δίκαιον αὐτὸ καλεῖν, χρηματιστικὴν, δι' ἣν οὐδὲν δοκεῖ πέρας εἶναι πλοῦτου καὶ κτήσεως: [1257a][1] ἣν ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῇ λεχθείᾳ πολλοὶ νομίζουσι διὰ τὴν γεινῶσιν: ἔστι δ' οὔτε ἡ αὐτὴ τῇ εἰρημένῃ οὔτε πόρρω ἐκείνης. ἔστι δ' ἡ μὲν φύσει ἢ δ' οὐ φύσει αὐτῶν, ἀλλὰ δι' ἐμπειρίας [5] τινὸς καὶ τέχνης γίνεται μάλλον. λάβωμεν δὲ περὶ αὐτῆς τὴν ἀρχὴν ἐντεῦθεν. ἐκάστου γὰρ κτήματος διττὴ ἢ χρῆσις ἐστίν, ἀμφοτέραι δὲ καθ' αὐτὸ μὲν ἀλλ' οὐκ ὁμοίως καθ' αὐτό, ἀλλ' ἡ μὲν οἰκεία ἢ δ' οὐκ οἰκεία τοῦ πράγματος, οἷον ὑποδήματος ἢ τε ὑπόδεσις καὶ ἡ μεταβλητικὴ. ἀμφοτέραι [10] γὰρ ὑποδήματος χρήσεις: καὶ γὰρ ὁ ἀλλαττόμενος τῷ δεομένῳ ὑποδήματος ἀντὶ νομίσματος ἢ τροφῆς χρῆται τῷ ὑποδήματι ἢ ὑπόδημα, ἀλλ' οὐ τὴν οἰκείαν χρῆσιν: οὐ γὰρ ἀλλαγῆς ἔνεκεν γέγονε. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔχει καὶ περὶ τῶν ἄλλων κτημάτων. ἔστι γὰρ ἡ [15] μεταβλητικὴ πάντων, ἀρξαμένη τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν, τῷ τὰ μὲν πλείω τὰ δὲ ἐλάττω τῶν ἰκανῶν ἔχει τοὺς ἀνθρώπους ἢ καὶ δῆλον ὅτι οὐκ ἔστι φύσει τῆς χρηματιστικῆς ἢ καπηλικῆς: ὅσον γὰρ ἰκανὸν αὐτοῖς, ἀναγκαῖον ἦν ποιείσθαι τὴν ἀλλαγὴν. ἐν μὲν οὖν τῇ πρώτῃ [20] κοινωνίᾳ τοῦτο δ' ἐστὶν οἰκία φανερόν ὅτι οὐδὲν ἔστιν ἔργον αὐτῆς, ἀλλ' ἤδη πλείονων τῆς κοινωνίας οὔσης. οἱ μὲν γὰρ τῶν αὐτῶν ἐκοινωνοῦν πάντων, οἱ δὲ κεχωρισμένοι πολλῶν πάλιν καὶ ἑτέρων, ὧν κατὰ τὰς δεήσεις ἀναγκαῖον ποιείσθαι τὰς μεταδόσεις, καθάπερ ἔτι πολλὰ ποιεῖ καὶ τῶν [25] βαρβαρικῶν ἔθνων, κατὰ τὴν ἀλλαγὴν. αὐτὰ γὰρ τὰ χρήσιμα πρὸς αὐτὰ καταλλάττονται, ἐπὶ πλέον δ' οὐδὲν, οἷον οἶνον πρὸς σίτον δίδοντες καὶ λαμβάνοντες, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ἕκαστον. ἡ μὲν οὖν τοιαύτη μεταβλητικὴ οὔτε παρὰ φύσιν οὔτε χρηματιστικῆς ἐστὶν εἶδος οὐδὲν [30] εἰς ἀναπλήρωσιν γὰρ τῆς κατὰ φύσιν αὐτάρκειας ἦν: ἐκ μέντοι ταύτης ἐγένετο ἐκείνη κατὰ λόγον. ξενικωτέρας γὰρ γενομένης τῆς βοηθείας τῷ εἰσάγεσθαι ὧν ἐνδεεῖς καὶ ἐκπέμπειν ὧν ἐπλεόναζον, ἐξ ἀνάγκης ἢ τοῦ νομίσματος ἐπορίσθη χρῆσις. οὐ γὰρ εὐβάστακτον ἕκαστον τῶν κατὰ φύσιν [35] ἀναγκαίων: διὸ πρὸς τὰς ἀλλαγὰς τοιούτων τι συνέδεντο πρὸς σφᾶς αὐτοὺς δίδοναι καὶ λαμβάνειν, ὃ τῶν χρησίμων αὐτὸ ὃν εἶχε τὴν χρεῖαν εὐμεταχειρίστον πρὸς τὸ ζῆν, οἷον σίδηρος καὶ ἄργυρος κἂν εἴ τι τοιούτων ἕτερον, τὸ μὲν πρῶτον ἀπλῶς ὀρισθῆν μεγέθει καὶ σταθμῷ, τὸ δὲ τελευταῖον [40] καὶ χαρακτηρὰ ἐπιβαλλόντων, ἵνα ἀπολύσῃ τῆς μετρήσεως αὐτοῦς: ὁ γὰρ χαρακτηρὸς ἐτέθη τοῦ ποσοῦ σημεῖον.

[1257b][1] πορισθέντος οὖν ἤδη νομίσματος ἐκ τῆς ἀναγκαίας ἀλλαγῆς θάτερον εἶδος τῆς χρηματιστικῆς ἐγένετο, τὸ καπηλικόν, τὸ μὲν πρῶτον ἀπλῶς ἴσως γινόμενον, εἶτα δι' ἐμπειρίας ἤδη τεχνικώτερον, πόθεν καὶ πῶς μεταβαλλόμενον πλείστον [5] ποιήσει κέρδος. διὸ δοκεῖ ἡ χρηματιστικὴ μάλιστα περὶ τὸ νόμισμα εἶναι, καὶ ἔργον αὐτῆς τὸ δύνασθαι θεωρησάσθαι πόθεν ἔσται πλήθος, ποιητικὴ γὰρ εἶναι πλοῦτου καὶ χρημάτων. καὶ γὰρ τὸν πλοῦτον

πολλάκις τιθέασι νομίσματος πλήθος, διὰ τὸ περὶ τοῦτ' εἶναι τὴν χρηματιστικὴν [10] καὶ τὴν καπηλικήν. ὅτε δὲ πάλιν λήρος εἶναι δοκεῖ τὸ νόμισμα καὶ νόμος παντάπασι, φύσει δ' οὐθέν, ὅτι μεταθεμένων τε τῶν χρωμένων οὐθενὸς ἄξιον οὐδὲ χρήσιμον πρὸς οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων ἐστί, καὶ νομίσματος πλουτῶν πολλάκις ἀπορήσει τῆς ἀναγκαίας τροφῆς: καίτοι ἄτοπον τοιοῦτον [15] εἶναι πλούτον οὐ εὐπορῶν λιμῶ ἀπολείται, καθάπερ καὶ τὸν Μίδαυ ἐκείνον μυθολογοῦσι διὰ τὴν ἀπληστίαν τῆς εὐχῆς πάντων αὐτῷ γιγνομένων τῶν παρατιθεμένων χρυσῶν. διὸ ζητοῦσιν ἕτερον τι τὸν πλούτον καὶ τὴν χρηματιστικὴν, ὁρῶνς ζητούντες. ἔστι γὰρ ἕτερα ἢ χρηματιστικὴ καὶ ὁ πλούτος ὁ [20] κατὰ φύσιν, καὶ αὕτη μὲν οἰκονομικὴ, ἢ δὲ καπηλική, ποιητικὴ πλούτου οὐ πάντως ἀλλὰ διὰ χρημάτων μεταβολῆς. καὶ δοκεῖ περὶ τὸ νόμισμα αὕτη εἶναι: τὸ γὰρ νόμισμα στοιχεῖον καὶ πέρασ τῆς ἀλλαγῆς ἐστί. καὶ ἄπειρος δὴ οὗτος ὁ πλούτος, ὁ ἀπὸ ταύτης τῆς χρηματιστικῆς. [25] ὥσπερ γὰρ ἡ ἰατρικὴ τοῦ ὑγιαίνειν εἰς ἄπειρόν ἐστί, καὶ ἐκάστη τῶν τεχνῶν τοῦ τέλους εἰς ἄπειρον ὅτι μάλιστα γὰρ ἐκείνο βούλονται ποιεῖν, τῶν δὲ πρὸς τὸ τέλος οὐκ εἰς ἄπειρον πέρασ γὰρ τὸ τέλος πάσαις, οὕτω καὶ ταύτης τῆς χρηματιστικῆς οὐκ ἐστί τοῦ τέλους πέρασ, τέλος δὲ ὁ τοιοῦτος [30] πλούτος καὶ χρημάτων κτήσις. τῆς δ' οἰκονομικῆς χρηματιστικῆς ἐστί πέρασ: οὐ γὰρ τοῦτο τῆς οἰκονομικῆς ἔργον. διὸ τῆ μὲν φαίνεται ἀναγκαῖον εἶναι παντὸς πλούτου πέρασ, ἐπὶ δὲ τῶν γινομένων ὁρῶμεν συμβαίνειν τὸναντίον: πάντες γὰρ εἰς ἄπειρον αὔξουσιν οἱ χρηματιζόμενοι τὸ νόμισμα. [35] αἴτιον δὲ τὸ σύνεργος αὐτῶν. ἐπαλλάττει γὰρ ἢ χρῆσις τοῦ αὐτοῦ οὕσα ἐκατέρας τῆς χρηματιστικῆς. τῆς γὰρ αὐτῆς ἐστί κτήσεως χρῆσις, ἀλλ' οὐ κατὰ ταῦτόν, ἀλλὰ τῆς μὲν ἕτερον τέλος, τῆς δ' ἢ αὔξεισις. ὥστε δοκεῖ τισι τοῦτ' εἶναι τῆς οἰκονομικῆς ἔργον, καὶ διατελοῦσιν ἢ σφῆζιν οἰόμενοι [40] δεῖν ἢ αὔξειν τὴν τοῦ νομίσματος οὐσίαν εἰς ἄπειρον. αἴτιον δὲ ταύτης τῆς διαθέσεως τὸ σπουδάζειν περὶ τὸ ζῆν, ἀλλὰ μὴ τὸ εὐ ζῆν: [1258a][1] εἰς ἄπειρον οὖν ἐκείνης τῆς ἐπιθυμίας οὔσης, καὶ τῶν ποιητικῶν ἀπειρῶν ἐπιθυμοῦσιν. ὅσοι δὲ καὶ τοῦ εὐ ζῆν ἐπιβάλλονται τὸ πρὸς τὰς ἀπολαύσεις τὰς σωματικὰς ζητοῦσιν, ὥστ' ἐπεὶ καὶ τοῦτ' ἐν τῇ κτήσει φαίνεται ὑπάρχειν, [5] πάσα ἢ διατριβὴ περὶ τὸν χρηματισμόν ἐστί, καὶ τὸ ἕτερον εἶδος τῆς χρηματιστικῆς διὰ τοῦτ' ἐλήλυθεν. ἐν ὑπερβολῇ γὰρ οὔσης τῆς ἀπολαύσεως, τὴν τῆς ἀπολαυστικῆς ὑπερβολῆς ποιητικὴν ζητοῦσιν: καὶ μὴ διὰ τῆς χρηματιστικῆς δύνωνται πορίζειν, δι' ἄλλης αἰτίας τοῦτο πειρῶνται, [10] ἐκάστη χρώμενοι τῶν δυνάμεων οὐ κατὰ φύσιν. ἀνδρείας γὰρ οὐ χρήματα ποιεῖν ἐστί ἀλλὰ θάρσος, οὐδὲ στρατηγικῆς καὶ ἰατρικῆς, ἀλλὰ τῆς μὲν νίκην τῆς δ' ὑγίαιαν. οἱ δὲ πάσας ποιοῦσι χρηματιστικὰς, ὡς τοῦτο τέλος ὄν, πρὸς δὲ τὸ τέλος ἅπαντα δέον ἅπαντάν.

περὶ μὲν οὖν τῆς τε μὴ [15] ἀναγκαίας χρηματιστικῆς, καὶ τίς, καὶ δι' αἰτίαν τίνα ἐν χρειᾷ ἐσμὲν αὐτῆς, εἴρηται, καὶ περὶ τῆς ἀναγκαίας, ὅτι ἕτερα μὲν αὐτῆς οἰκονομικὴ δὲ κατὰ φύσιν ἢ περὶ τὴν τροφήν, οὐκ ὥσπερ αὕτη ἄπειρος ἀλλ' ἔχουσα ὄρον.

δῆλον δὲ καὶ τὸ ἀπορούμενον ἐξ ἀρχῆς, πότερον τοῦ [20] οἰκονομικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἐστί ἢ χρηματιστικὴ ἢ οὐ, ἀλλὰ δεῖ τοῦτο μὲν ὑπάρχειν ὥσπερ γὰρ καὶ ἀνθρώπους οὐ ποιεῖ ἢ πολιτικὴ, ἀλλὰ λαβούσα παρὰ τῆς φύσεως χρήται αὐτοῖς, οὕτω καὶ τροφήν τὴν φύσιν δεῖ παραδοῦναι γῆν ἢ θάλατταν ἢ ἄλλο τί, ἐκ δὲ τούτων, ὡς δεῖ ταῦτα διαθεῖναι [25] προσήκει τὸν οἰκονόμον. οὐ γὰρ τῆς ὑφαντικῆς ἔρια ποιῆσαι, ἀλλὰ χρῆσασθαι αὐτοῖς, καὶ γινῶναι δὲ τὸ ποῖον χρηστὸν καὶ ἐπιτήδειον, ἢ φαῦλον καὶ ἀνεπιτήδειον. καὶ γὰρ ἀπορήσειεν ἂν τις διὰ τί ἢ μὲν χρηματιστικὴ μόνον τῆς οἰκονομίας, ἢ δ' ἰατρικὴ οὐ μόνον: καίτοι δεῖ ὑγιαίνειν τοὺς [30] κατὰ τὴν οἰκίαν, ὥσπερ ζῆν ἢ ἄλλο τι τῶν ἀναγκαίων. ἐπεὶ δὲ ἐστί μὲν ὡς τοῦ οἰκονόμου καὶ τοῦ ἄρχοντος καὶ περὶ ὑγείας ἰδεῖν, ἐστί δ' ὡς οὐ, ἀλλὰ τοῦ ἱατροῦ, οὕτω καὶ περὶ τῶν χρημάτων ἐστί μὲν ὡς τοῦ οἰκονόμου, ἐστί δ' ὡς οὐ, ἀλλὰ τῆς ὑπηρετικῆς: μάλιστα δέ, καθάπερ εἴρηται πρότερον, δεῖ [35] φύσει τοῦτο ὑπάρχειν. φύσεως γὰρ ἐστί ἔργον τροφήν τῷ γεννηθέντι παρέχειν: παντὶ γὰρ, ἐξ οὗ γίνεται, τροφή τὸ λειπόμενον ἐστί. διὸ κατὰ φύσιν ἐστί ἢ χρηματιστικὴ πᾶσιν ἀπὸ τῶν καρπῶν καὶ τῶν ζώων. διπλῆς δ' οὔσης αὐτῆς, ὥσπερ εἴπομεν, καὶ τῆς μὲν καπηλικῆς τῆς δ' οἰκονομικῆς, [40] καὶ ταύτης μὲν ἀναγκαίας καὶ ἐπαινουμένης, τῆς δὲ μεταβλητικῆς ψεγαμένης δικαίως [1258b][1] οὐ γὰρ κατὰ φύσιν ἀλλ' ἀπ' ἀλλήλων ἐστί, εὐλογώτατα μισεῖται ἢ ὀβολοστατικὴ διὰ τὸ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ νομίσματος εἶναι τὴν κτήσιν καὶ οὐκ ἐφ' ὅπερ ἐπορίσθη. μεταβολῆς γὰρ ἐγένετο χάριν, [5] ὁ δὲ τόκος αὐτὸ ποιεῖ πλέον ὄθεν καὶ τὸννομα τοῦτ' εἴληφεν: ὅμοια γὰρ τὰ τικτόμενα τοῖς γεννώσιν

αὐτὰ ἐστίν, ὁ δὲ τόκος γίνεται νόμισμα ἐκ νομίσματος: ὥστε καὶ μάλιστα παρὰ φύσιν οὗτος τῶν χρηματισμῶν ἐστίν.

ἐπεὶ δὲ τὰ πρὸς τὴν γνώσιν διωρῶκαμεν ἱκανῶς, τὰ [10] πρὸς τὴν χρῆσιν δεῖ διελθεῖν. πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα τὴν μὲν θεωρίαν ἐλευθέραν ἔχει, τὴν δ' ἐμπειρίαν ἀναγκαίαν. ἐστὶ δὲ χρηματιστικῆς μέρη χρήσιμα: τὸ περὶ τὰ κτήματα ἐμπειρον εἶναι, ποῖα λυσιτελέστατα καὶ πού καὶ πῶς, οἷον ἵππων κτήσις ποῖα τις ἢ βοῶν ἢ προβάτων, ὁμοίως δὲ καὶ [15] τῶν λοιπῶν ζῶων· δεῖ γὰρ ἐμπειρον εἶναι πρὸς ἄλληλά τε τούτων τίνα λυσιτελέστατα, καὶ ποῖα ἐν ποίοις τόποις: ἄλλα γὰρ ἐν ἄλλαις εὐθηνεῖ χώραις, εἴτα περὶ γεωργίας, καὶ ταύτης ἤδη ψιλῆς τε καὶ πεφυτευμένης, καὶ μελιττουργίας, καὶ τῶν ἄλλων ζῶων τῶν πλωτῶν ἢ πτηνῶν, ἀφ' [20] ὧσων ἐστὶ τυγχάνειν βοηθείας. τῆς μὲν οὖν οἰκειοτάτης χρηματιστικῆς ταῦτα μόρια καὶ πρῶτα: τῆς δὲ μεταβλητικῆς μέγιστον μὲν ἐμπορία καὶ ταύτης μέρη τρία, ναυκληρία φορτηγία παράστασις: διαφέρει δὲ τούτων ἕτερα ἑτέρων τῶν τὰ μὲν ἀσφαλέστερα εἶναι, τὰ δὲ πλείω πορίζειν τὴν ἐπικαρπίαν, [25] δεύτερον δὲ τοκισμός, τρίτον δὲ μισθαρνία ταύτης δ' ἢ μὲν τῶν βαναύσων τεχνῶν, ἢ δὲ τῶν ἀτέχνων καὶ τῶ σώματι μόνῳ χρησίμων: τρίτον δὲ εἶδος χρηματιστικῆς μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς πρώτης ἔχει γὰρ καὶ τῆς κατὰ φύσιν τι μέρος καὶ τῆς μεταβλητικῆς, ὅσα ἀπὸ γῆς [30] καὶ τῶν ἀπὸ γῆς γιγνομένων, ἀκάρπων μὲν χρησίμων δέ, οἷον ὑλοτομία τε καὶ πάσα μεταλλευτική. αὕτη δὲ πολλὰ ἤδη περιεῖληφε γένη: πολλὰ γὰρ εἶδη τῶν ἐκ γῆς μεταλλευομένων ἐστίν. εἰσὶ δὲ τεχνικώταται μὲν τῶν ἐργασίῶν ὅπου ἐλάχιστον τῆς τύχης, βαναυσόταται δ' ἐν αἷς τὰ [35] σώματα λωβῶνται μάλιστα, δουλικώταται δὲ ὅπου τοῦ σώματος πλείσταται χρήσεις, ἀγεννέσταται δὲ ὅπου ἐλάχιστον προσδεῖ ἀρετῆς. περὶ ἐκάστου δὲ τούτων καθόλου μὲν εἴρηται καὶ νῦν, τὸ δὲ κατὰ μέρος ἀκριβολογεῖσθαι χρησίμων μὲν πρὸς τὰς ἐργασίας, φορτικὸν δὲ τὸ ἐνδιατρίβειν. ἐπεὶ δ' ἐστὶν ἐνίοις [40] γεγραμμένα περὶ τούτων, οἷον Χαρμητῆς τῷ Παρίῳ [1259a][1] καὶ Ἀπολλοδώρῳ τῷ Ἀθηναίῳ περὶ γεωργίας καὶ ψιλῆς καὶ πεφυτευμένης, ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλοις περὶ ἄλλων, ταῦτα μὲν ἐκ τούτων θεωρεῖτω ὅτῳ ἐπιμελέξω: ἔτι δὲ καὶ τὰ λεγόμενα σποράδην, δι' ὧν ἐπιτετυχήκασι ἐνίοι χρηματιζόμενοι, [5] δεῖ συλλέγειν. πάντα γὰρ ὠφέλιμα ταῦτ' ἐστὶ τοῖς τιμῶσι τὴν χρηματιστικὴν, οἷον καὶ τὸ Θάλεω τοῦ Μιλησίου: τοῦτο γὰρ ἐστὶ κατανόημά τι χρηματιστικόν, ἀλλ' ἐκεῖνῳ μὲν διὰ τὴν σοφίαν προσάπτουσι, τυγχάνει δὲ καθόλου τι ὄν. ὀνειδιζόντων γὰρ αὐτῷ διὰ τὴν πενίαν ὡς ἀνωφελούς [10] τῆς φιλοσοφίας οὔσης, κατανοήσαντά φασι αὐτὸν ἐλαιῶν φορὰν ἐσομένην ἐκ τῆς ἀστρολογίας, ἔτι χειμῶνος ὄντος εὐπορήσαντα χρημάτων ὀλίγων ἀρραβῶνας διαδοῦναι τῶν ἐλαιουργῶν τῶν τ' ἐν Μιλήτῳ καὶ Χίῳ πάντων, ὀλίγου μισθωσάμενον ἅτ' οὐθενὸς ἐπιβάλλοντος: ἐπειδὴ δ' ὁ καιρὸς [15] ἦκε, πολλῶν ζητουμένων ἅμα καὶ ἐξαίφνης, ἐκμισθούντα ὄν τρόπον ἠβούλετο, πολλὰ χρήματα συλλέξαντα ἐπιδείξει ὅτι ῥάδιόν ἐστι πλουτεῖν τοῖς φιλοσόφοις, ἂν βούλωνται, ἀλλ' οὐ τοῦτ' ἐστὶ περὶ ὃ σπουδάζουσι. Θαλῆς μὲν οὖν λέγεται τοῦτον τὸν τρόπον ἐπίδειξιν ποιήσασθαι τῆς σοφίας: ἐστὶ δ', ὥσπερ [20] εἶπομεν, καθόλου τὸ τοιοῦτον χρηματιστικόν, ἕαν τις δύνηται μονοπωλίαν αὐτῷ κατασκευάζειν. διὸ καὶ τῶν πόλεων ἐνὶ τούτῳ ποιούνται τὸν πόρον, ὅταν ἀπορῶσι χρημάτων: μονοπωλίαν γὰρ τῶν ὀνίων ποιοῦσιν. ἐν Σικελίᾳ δὲ τις τεθέντος παρ' αὐτῷ νομίσματος συνεπρίατο πάντα τὸν σίδηρον ἐκ [25] τῶν σιδηρείων, μετὰ δὲ ταῦτα ὡς ἀφίκοντο ἐκ τῶν ἐμπορίων οἱ ἔμποροι, ἐπῶλε μόνος, οὐ πολλὴν ποιήσας ὑπερβολὴν τῆς τιμῆς: ἀλλ' ὅμως ἐπὶ τοῖς πεντήκοντα ταλάντοις ἐπέλαβεν ἑκατόν. τοῦτο μὲν οὖν Διονύσιος αἰσθόμενος τὰ μὲν χρήματα ἐκέλευσεν ἐκκομίσασθαι, μὴ μέντοι γε ἔτι [30] μένειν ἐν Συρακούσαις, ὡς πόρους εὐρίσκοντα τοῖς αὐτοῦ πράγμασιν ἀσυμφόρους: τὸ μέντοι ὄραμα Θάλεω καὶ τοῦτο ταῦτόν ἐστιν: ἀμφότεροι γὰρ ἑαυτοῖς ἐτέχνασαν γενέσθαι μονοπωλίαν. χρήσιμον δὲ γνωρίζειν ταῦτα καὶ τοῖς πολιτικοῖς. πολλὰς γὰρ πόλεσι δεῖ χρηματισμοῦ καὶ τοιοῦτων [35] πόρων, ὥσπερ οἰκία, μᾶλλον δέ: διόπερ τινὲς καὶ πολιτεύονται τῶν πολιτευομένων ταῦτα μόνον.

ἐπεὶ δὲ τρία μέρη τῆς οικονομικῆς ἦν, ἐν μὲν δεσποτικῆ, περὶ ἧς εἴρηται πρότερον, ἐν δὲ πατρικῆ, τρίτον δὲ γαμικῆ καὶ γὰρ γυναικὸς ἄρχει καὶ τέκνων, ὡς ἐλευθέρων [40] μὲν ἀμφοῖν, οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ γυναικὸς μὲν πολιτικῶς τέκνων δὲ βασιλικῶς: [1259b][1] τό τε γὰρ ἄρρεν φύσει τοῦ θήλεος ἡγεμονικώτερον, εἰ μὴ που συνέστηκε παρὰ φύσιν, καὶ τὸ πρεσβύτερον καὶ τέλειον τοῦ νεωτέρου καὶ ἀτελοῦς--ἐν μὲν οὖν

ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς ταῖς [5] πλείσταις μεταβάλλει τὸ ἄρχον καὶ τὸ ἀρχόμενον· ἐξ ἴσου γὰρ εἶναι βούλεται τὴν φύσιν καὶ διαφέρειν μηδὲν, ὅμως δέ, ὅταν τὸ μὲν ἄρχῃ τὸ δ' ἄρχῃται, ζητεῖ διαφορὰν εἶναι καὶ σχήμασι καὶ λόγοις καὶ τιμαῖς, ὥσπερ καὶ Ἄμασις εἶπε τὸν περὶ τοῦ ποδανιπτῆρος λόγον: τὸ δ' ἄρρεν αἰετὸς [10] τὸ δῆλυ τούτου ἔχει τὸν τρόπον. ἢ δὲ τῶν τέκνων ἀρχὴ βασιλική: τὸ γὰρ γεννήσαν καὶ κατὰ φιλίαν ἄρχον καὶ κατὰ πρεσβείαν ἐστίν, ὅπερ ἐστὶ βασιλικῆς εἶδος ἀρχῆς. διὸ καλῶς Ὅμηρος τὸν Δία προσηγόρευσε εἰπὼν

πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε

Hom. Il. I.544

τὸν βασιλέα τούτων ἀπάντων. φύσει γὰρ [15] τὸν βασιλέα διαφέρειν μὲν δεῖ, τῷ γένει δ' εἶναι τὸν αὐτόν: ὅπερ πέπονθε τὸ πρεσβύτερον πρὸς τὸ νεώτερον καὶ ὁ γεννήσας πρὸς τὸ τέκνον.

φανερὸν τοίνυν ὅτι πλείων ἢ σπουδῆ τῆς οἰκονομίας περὶ τοὺς ἀνθρώπους ἢ περὶ τὴν τῶν ἀψύχων κτήσιν, καὶ [20] περὶ τὴν ἀρετὴν τούτων ἢ περὶ τὴν τῆς κτήσεως, ὃν καλοῦμεν πλοῦτον, καὶ τῶν ἐλευθέρων μᾶλλον ἢ δούλων. πρῶτον μὲν οὖν περὶ δούλων ἀπορήσειεν ἂν τις, πότερον ἐστὶν ἀρετὴ τις δούλου παρὰ τὰς ὀργανικὰς καὶ διακονικὰς ἄλλη τιμιωτέρα τούτων, οἷον σωφροσύνη καὶ ἀνδρεία καὶ δικαιοσύνη καὶ [25] τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ἕξεων, ἢ οὐκ ἐστὶν οὐδεμία παρὰ τὰς σωματικὰς ὑπηρεσίας ἔχει γὰρ ἀπορίαν ἀμφοτέρως: εἴτε γὰρ ἐστὶν, τί διοίσουσι τῶν ἐλευθέρων; εἴτε μὴ ἐστὶν, ὄντων ἀνθρώπων καὶ λόγου κοινωρούντων ἄτοπον. σχεδὸν δὲ ταυτόν ἐστὶ τὸ ζητούμενον καὶ περὶ γυναικὸς καὶ παιδός, [30] πότερα καὶ τούτων εἰσὶν ἀρεταί, καὶ δεῖ τὴν γυναῖκα εἶναι σώφρονα καὶ ἀνδρείαν καὶ δικαίαν, καὶ παῖς ἐστὶ καὶ ἀκόλαστος καὶ σώφρων, ἢ οὐ; καθόλου δὲ τούτ' ἐστὶν ἐπισκεπτέον περὶ ἀρχομένου φύσει καὶ ἄρχοντος, πότερον ἢ αὐτὴ ἀρετὴ ἢ ἕτερα. εἰ μὲν γὰρ δεῖ ἀμφοτέρους μετέχειν καλοκαγαθίας, [35] διὰ τί τὸν μὲν ἄρχειν δεῖο ἂν τὸν δὲ ἄρχεσθαι καθάπαξ; οὐδὲ γὰρ τῷ μᾶλλον καὶ ἥττον οἷον τε διαφέρειν: τὸ μὲν γὰρ ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν εἶδει διαφέρει, τὸ δὲ μᾶλλον καὶ ἥττον οὐδέν. εἰ δὲ τὸν μὲν δεῖ τὸν δὲ μὴ, θαυμαστόν. εἴτε γὰρ ὁ ἄρχων μὴ ἐστὶν σώφρων καὶ δίκαιος, [40] πῶς ἄρξει καλῶς; εἴθ' ὁ ἀρχόμενος, πῶς ἀρχθήσεται καλῶς; [1260a][1] ἀκόλαστος γὰρ ὢν καὶ δειλὸς οὐδὲν ποιήσει τῶν προσηκόντων. φανερόν τοίνυν ὅτι ἀνάγκη μὲν μετέχειν ἀμφοτέρους ἀρετῆς, ταύτης δ' εἶναι διαφορὰς, ὥσπερ καὶ τῶν φύσει ἀρχομένων. καὶ τοῦτο εὐθὺς ὑφήγηται περὶ τὴν [5] ψυχῆν: ἐν ταύτῃ γὰρ ἐστὶ φύσει τὸ μὲν ἄρχον τὸ δ' ἀρχόμενον, ὃν ἕτερον φασὶν εἶναι ἀρετῆν, οἷον τοῦ λόγον ἔχοντος καὶ τοῦ ἀλόγου. δῆλον τοίνυν ὅτι τὸν αὐτὸν τρόπον ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὥστε φύσει πλείω τὰ ἄρχοντα καὶ ἀρχόμενα. ἄλλον γὰρ τρόπον τὸ ἐλεύθερον τοῦ δούλου [10] ἄρχει καὶ τὸ ἄρρεν τοῦ θήλεος καὶ ἀνὴρ παιδός, καὶ πᾶσιν ἐνυπάρχει μὲν τὰ μόρια τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐνυπάρχει διαφερόντως. ὁ μὲν γὰρ δούλος ὅλως οὐκ ἔχει τὸ βουλευτικόν, τὸ δὲ θῆλυ ἔχει μὲν, ἀλλ' ἄκυρον, ὁ δὲ παῖς ἔχει μὲν, ἀλλ' ἀτελές. [15] διὸ τὸν μὲν ἄρχοντα τελέαν ἔχειν δεῖ τὴν διανοητικὴν ἀρετὴν· τὸ γὰρ ἔργον ἐστὶν ἀπλῶς τοῦ ἀρχιτέκτονος, ὁ δὲ λόγος ἀρχιτέκτων, τῶν δ' ἄλλων ἕκαστον ὅσον ἐπιβάλλει αὐτοῖς. ὁμοίως τοίνυν ἀναγκαίως ἔχειν καὶ περὶ τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς ὑποληπτέον, δεῖν μὲν μετέχειν πάντας, ἀλλ' οὐ τὸν αὐτὸν [20] τρόπον, ἀλλ' ὅσον ἕκαστῳ πρὸς τὸ αὐτοῦ ἔργον. ὥστε φανερόν ὅτι ἐστὶν ἠθικὴ ἀρετὴ τῶν εἰρημένων πάντων, καὶ οὐχ ἢ αὐτὴ σωφροσύνη γυναικὸς καὶ ἀνδρός, οὐδ' ἀνδρεία καὶ δικαιοσύνη, καθάπερ ὤρετο Σωκράτης, ἀλλ' ἢ μὲν ἀρχικὴ ἀνδρεία ἢ δ' ὑπηρετικὴ, ὁμοίως δ' ἔχει καὶ περὶ τὰς ἄλλας.

δῆλον δὲ τοῦτο καὶ κατὰ μέρος μᾶλλον [25] ἐπισκοποῦσιν: καθόλου γὰρ οἱ λέγοντες ἐξαπατῶσιν ἑαυτοὺς ὅτι τὸ εὖ ἔχειν τὴν ψυχὴν ἀρετὴ, ἢ τὸ ὀρθοπραγεῖν, ἢ τι τῶν τοιούτων: πολὺ γὰρ ἄμεινον λέγουσιν οἱ ἐξαριθμοῦντες τὰς ἀρετὰς, ὥσπερ Γοργίας, τῶν οὕτως ὀριζομένων. διὸ δεῖ, ὥσπερ ὁ ποιητὴς εἶρηκε περὶ γυναικὸς, οὕτω νομίζειν ἔχειν [30] περὶ πάντων:

γυναικὶ κόσμον ἢ σιγὴν φέρει,

Soph. Aj. 293

ἀλλ' ἀνδρὶ οὐκέτι τούτο. ἐπεὶ δ' ὁ παῖς ἀτελής, δῆλον ὅτι τούτου μὲν καὶ [32] ἡ ἀρετὴ οὐκ αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν ἐστίν, ἀλλὰ πρὸς τὸ τέλος καὶ τὸν ἡγούμενον: ὁμοίως δὲ καὶ δούλου πρὸς δεσπότην. ἔθεμεν δὲ πρὸς τὰναγκαῖα χρήσιμον εἶναι τὸν δούλον, ὥστε δῆλον ὅτι καὶ ἀρετῆς δεῖται μικρᾶς, καὶ τοσαύτης ὅπως μήτε δι' ἀκολασίαν μήτε διὰ δειλίαν ἐλλείψῃ τῶν ἔργων. ἀπορήσειε δ' ἂν τις, τὸ νῦν εἰρημένον εἰ ἀληθές, ἄρα καὶ τοὺς τεχνίτας δεήσει ἔχειν ἀρετὴν: πολλάκις γὰρ δι' ἀκολασίαν ἐλλείπουσι τῶν ἔργων. ἢ διαφέρει τούτο πλείστον; ὁ μὲν γὰρ [40] δούλος κοινῶς ζωῆς, ὁ δὲ πορρωτέρου, καὶ τοσοῦτον ἐπιβάλλει ἀρετῆς ὅσον περὶ καὶ δουλείας: [1260b][1] ὁ γὰρ βάνουσος τεχνίτης ἀφωρισμένην τινα ἔχει δουλείαν, καὶ ὁ μὲν δούλος τῶν φύσει, σκυτοτόμος δ' οὐθεὶς, οὐδὲ τῶν ἄλλων τεχνιτῶν. φανερόν τοίνυν ὅτι τῆς τοιαύτης ἀρετῆς αἴτιον εἶναι δεῖ τῷ δούλῳ τὸν δεσπότην, ἀλλ' οὐ τὴν διδασκαλικὴν ἔχοντα τῶν [5] ἔργων [δεσποτικὴν]. διὸ λέγουσιν οὐ καλῶς οἱ λόγου τοὺς δούλους ἀποστεροῦντες καὶ φάσκοντες ἐπιτάξει χρῆσθαι μόνον: νουθετητέον γὰρ μάλλον τοὺς δούλους ἢ τοὺς παῖδας. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων διωρίσθω τὸν τρόπον τούτον: περὶ δ' ἀνδρὸς καὶ γυναικός, καὶ τέκνων καὶ πατρὸς, τῆς τε περὶ [10] ἕκαστον αὐτῶν ἀρετῆς καὶ τῆς πρὸς σφᾶς αὐτοὺς ὁμιλίας, τί τὸ καλῶς καὶ μὴ καλῶς ἐστίν, καὶ πῶς δεῖ τὸ μὲν εὖ διώκειν τὸ δὲ κακῶς φεύγειν, ἐν τοῖς περὶ τὰς πολιτείας ἀναγκαῖον ἐπελθεῖν. ἐπεὶ γὰρ οἰκία μὲν πάσα μέρος πόλεως, ταῦτα δ' οἰκίας, τὴν δὲ τοῦ μέρους πρὸς τὴν τοῦ ὅλου δεῖ βλέπειν [15] ἀρετὴν, ἀναγκαῖον πρὸς τὴν πολιτείαν βλέποντας παιδεύειν καὶ τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας, εἴπερ τι διαφέρει πρὸς τὸ τὴν πόλιν εἶναι σπουδαίαν καὶ τοὺς παῖδας εἶναι σπουδαίους καὶ τὰς γυναῖκας σπουδαίας. ἀναγκαῖον δὲ διαφέρειν: αἱ μὲν γὰρ γυναῖκες ἡμισυ μέρος τῶν ἐλευθέρων, ἐκ δὲ τῶν παίδων οἱ [20] κοινῶν γίνονται τῆς πολιτείας. ὥστ', ἐπεὶ περὶ μὲν τούτων διώρισταί, περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐν ἄλλοις λεκτέον, ἀφέντες ὡς τέλος ἔχοντας τοὺς νῦν λόγους, ἄλλην ἀρχὴν ποιησάμενοι λέγωμεν, καὶ πρῶτον ἐπισκεψώμεθα περὶ τῶν ἀποφνημαμένων περὶ τῆς πολιτείας τῆς ἀρίστης.

Βιβλίον Β

[1260b][27] ἐπεὶ δὲ προαιρούμεθα θεωρῆσαι περὶ τῆς κοινωνίας τῆς πολιτικῆς, τίς κρατίστη πασῶν τοῖς δυναμένοις ζῆν ὅτι μάλιστα κατ' εὐχὴν, δεῖ καὶ τὰς ἄλλας ἐπισκέψασθαι πολιτείας, [30] αἷς τε χρωμαί τινες τῶν πόλεων τῶν εὐνομείσθαι λεγομένων, καὶ εἴ τινες ἕτεροι τυγχάνουσιν ὑπὸ τινῶν εἰρημέναι καὶ δοκοῦσαι καλῶς ἔχειν, ἵνα τό τ' ὀρθῶς ἔχον ὀφθῆ καὶ τὸ χρήσιμον, ἔτι δὲ τὸ ζητεῖν τι παρ' αὐτὰς ἕτερον μὴ δοκῆ πάντως εἶναι σοφίξασθαι βουλομένων, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ [35] καλῶς ἔχειν ταύτας τὰς νῦν ὑπαρχούσας, διὰ τούτο ταύτην δοκῶμεν ἐπιβαλέσθαι τὴν μέθοδον. ἀρχὴν δὲ πρῶτον ποιητέον ἢπερ πέφυκεν ἀρχὴ ταύτης τῆς σκέψεως. ἀνάγκη γὰρ ἦτοι πάντας πάντων κοινωνεῖν τοὺς πολίτας, ἢ μηδενός, ἢ τινῶν μὲν τινῶν δὲ μὴ. τὸ μὲν οὖν μηδενός κοινωνεῖν φανερόν [40] ὡς ἀδύνατον ἢ γὰρ πολιτεία κοινωνία τίς ἐστίν, καὶ πρῶτον ἀνάγκη τοῦ τόπου κοινωνεῖν: ὁ μὲν γὰρ τόπος εἷς ὁ τῆς μίας πόλεως, οἱ δὲ πολῖται κοινῶν τῆς μίας πόλεως: [1261a][1] ἀλλὰ πότερον ὅσων ἐνδέχεται κοινωνῆσαι, πάντων βέλτιον κοινωνεῖν τὴν μέλλουσαν οἰκήσεσθαι πόλιν καλῶς, ἢ τινῶν μὲν τινῶν δ' οὐ βέλτιον; ἐνδέχεται γὰρ καὶ τέκνων καὶ γυναικῶν [5] καὶ κτημάτων κοινωνεῖν τοὺς πολίτας ἀλλήλοις, ὥσπερ ἐν τῇ Πολιτείᾳ τῇ Πλάτωνος: ἐκεῖ γὰρ ὁ Σωκράτης φησὶ δεῖν κοινὰ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας εἶναι καὶ τὰς κτήσεις. τούτο δὴ πότερον ὡς νῦν οὕτω βέλτιον ἔχειν, ἢ κατὰ τὸν ἐν τῇ Πολιτείᾳ γεγραμμένον νόμον;

[10] ἔχει δὴ δυσχερείας ἄλλας τε πολλὰς τὸ πάντων εἶναι τὰς γυναῖκας κοινὰς, καὶ δι' ἣν αἰτίαν φησὶ δεῖν νενομοθετήσθαι τὸν τρόπον τούτον ὁ Σωκράτης, οὐ φαίνεται συμβαῖνον ἐκ τῶν λόγων. ἔτι δὲ πρὸς, τὸ τέλος ὃ φησὶ τῇ πόλει δεῖν ὑπάρχειν, ὡς μὲν εἰρηται νῦν, ἀδύνατον, πῶς δὲ δεῖ διελεῖν, οὐδὲν διώρισταί. [15] λέγω δὲ τὸ μίαν εἶναι τὴν πόλιν ὡς ἄριστον ὃν ὅτι μάλιστα πάσαν: λαμβάνει γὰρ ταύτην ὑπόθεσιν ὁ Σωκράτης. καίτοι φανερόν ἐστίν ὡς προϊούσα καὶ γινομένη μία μάλλον οὐδὲ πόλις ἔσται: πλήθος γὰρ τι τὴν φύσιν ἐστίν ἢ πόλις, γινομένη τε μία μάλλον οἰκία μὲν ἐκ πόλεως ἄνθρωπος δ' ἐξ οἰκίας [20] ἔσται: μάλλον γὰρ μίαν τὴν οἰκίαν τῆς πόλεως φαίμεν ἂν, καὶ τὸν ἕνα τῆς οἰκίας: ὥστ' εἰ καὶ δυνατός τις εἴη τούτο δοῦν, οὐ ποιητέον: ἀναιρεθῆσει γὰρ τὴν πόλιν.

οὐ μόνον δ' ἐκ πλειόνων ἀνθρώπων ἐστὶν ἡ πόλις, ἀλλὰ καὶ ἐξ εἴδει διαφερόντων. οὐ γὰρ γίνεται πόλις ἐξ ὁμοίων. ἕτερον γὰρ συμμαχία [25] καὶ πόλις: τὸ μὲν γὰρ τῷ ποσῷ χρήσιμον, κἂν ἢ τὸ αὐτὸ τῷ εἴδει βροθηθείας γὰρ χάριν ἢ συμμαχία πέφυκεν, ὥσπερ ἂν εἰ σταθμὸς πλείον ἐλκύσειε, ἐξ ὧν δὲ δεῖ ἐν γενέσθαι εἶδει διαφέρειν· διοίσει δὲ τῷ τοιούτῳ καὶ πόλις ἔθνος, [30] ὅταν μὴ κατὰ κόμας ὥσι κεχωρισμένοι τὸ πλήθος, ἀλλ' οἷον Ἀρκάδες. διόπερ τὸ ἴσον τὸ ἀντιπεπονδὸς σφίξει τὰς πόλεις, ὥσπερ ἐν τοῖς Ἡθικοῖς εἴρηται πρότερον: ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς ἐλευθέροις καὶ ἴσοις ἀνάγκη τοῦτ' εἶναι: ἅμα γὰρ οὐχ οἷον τε πάντας ἄρχειν, ἀλλ' ἢ κατ' ἐνιαυτὸν ἢ κατὰ τινα ἄλλην τάξιν [ἢ] χρόνου. καὶ συμβαίνει δὴ τὸν [35] τρόπον τούτον ὥστε πάντας ἄρχειν, ὥσπερ ἂν εἰ μετέβαλλον οἱ σκυτεῖς καὶ οἱ τέκτονες καὶ μὴ αἰεὶ οἱ αὐτοὶ σκυτοτόμοι καὶ τέκτονες ἦσαν. ἐπεὶ δὲ βέλτιον οὕτως ἔχει καὶ τὰ περὶ τὴν κοινωνίαν τὴν πολιτικὴν, δήλον ὡς τοὺς αὐτοὺς αἰεὶ βέλτιον ἄρχειν, εἰ δυνατόν, ἐν οἷς δὲ μὴ δυνατόν διὰ τὸ τὴν φύσιν ἴσους εἶναι πάντας, [1261b][1] ἅμα δὲ καὶ δίκαιον, εἴτ' ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον τὸ ἄρχειν. πάντας αὐτοῦ μετέχειν, τοῦτό γε μιμνείται τὸ ἐν μέρει τοὺς ἴσους εἴκειν τὸ ἀνομοίους εἶναι ἔξω ἀρχῆς: οἱ μὲν γὰρ ἄρχουσιν οἱ δ' ἄρχονται κατὰ μέρος [5] ὥσπερ ἂν ἄλλοι γενόμενοι. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ἀρχόντων ἕτεροι ἐτέρας ἀρχουσιν ἀρχάς. φανερόν τοίνυν ἐκ τούτων ὡς οὔτε πέφυκε μίαν οὕτως εἶναι τὴν πόλιν ὥσπερ λέγουσιν οἱ τινες, καὶ τὸ λεχθὲν ὡς μέγιστον ἀγαθὸν ἐν ταῖς πόλεσιν ὅτι τὰς πόλεις ἀναιρεῖ: καίτοι τό γε ἐκάστου ἀγαθὸν σφίξει ἕκαστον. [10] ἔστι δὲ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον φανερόν ὅτι τὸ λίαν ἐνοῦν ζητεῖν τὴν πόλιν οὐκ ἔστιν ἄμεινον. οἰκία μὲν γὰρ αὐταρκέστερον ἐνός, πόλις δ' οἰκίας, καὶ βούλεται γ' ἤδη τότε εἶναι πόλις ὅταν αὐτάρκη συμβαίῃ τὴν κοινωνίαν εἶναι τοῦ πλήθους: εἴπερ οὖν αἰρετώτερον τὸ αὐταρκέστερον, καὶ τὸ ἥττον ἐν τοῦ [15] μᾶλλον αἰρετώτερον.

ἀλλὰ μὴν οὐδ' εἰ τοῦτο ἄριστόν ἐστι, τὸ μίαν ὅτι μάλιστ' εἶναι τὴν κοινωνίαν, οὐδὲ τοῦτο ἀποδείκνυσθαι φαίνεται κατὰ τὸν λόγον, ἐὰν πάντες ἅμα λέγωσι τὸ ἐμὸν καὶ τὸ μὴ ἐμὸν: τοῦτο γὰρ οἶεται ὁ Σωκράτης σημεῖον εἶναι τοῦ τὴν [20] πόλιν τελέως εἶναι μίαν. τὸ γὰρ πάντες διττόν. εἰ μὲν οὖν ὡς ἕκαστος, τάχ' ἂν εἴη μᾶλλον ὁ βούλεται ποιεῖν ὁ Σωκράτης ἕκαστος γὰρ υἱὸν ἑαυτοῦ φήσει τὸν αὐτὸν καὶ γυναῖκα δὴ τὴν αὐτήν, καὶ περὶ τῆς οὐσίας καὶ περὶ ἐκάστου δὴ τῶν συμβαινόντων ὡσαύτως: νῦν δ' οὐχ οὕτως φήσουσιν οἱ [25] κοιναῖς χρώμενοι ταῖς γυναίξιν καὶ τοῖς τέκνοις, ἀλλὰ πάντες μὲν, οὐχ ὡς ἕκαστος δ' αὐτῶν, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν οὐσίαν πάντες μὲν, οὐχ ὡς ἕκαστος δ' αὐτῶν. ὅτι μὲν τοίνυν παραλογισμὸς τις ἐστὶ τὸ λέγειν πάντας, φανερόν· τὸ γὰρ πάντες καὶ ἀμφοτέρω, καὶ περιττὰ καὶ ἄρτια, διὰ τὸ διττόν καὶ [30] ἐν τοῖς λόγοις ἐριστικούς ποιεῖ συλλογισμούς: διό ἐστὶ τὸ πάντας τὸ αὐτὸ λέγειν ὡδὶ μὲν καλὸν ἀλλ' οὐ δυνατόν, ὡδὶ δ' οὐδὲν ὁμοιοσητικόν: πρὸς δὲ τούτοις ἐτέραν ἔχει βλάβην τὸ λεγόμενον. ἤκιστα γὰρ ἐπιμελείας τυγχάνει τὸ πλείστων κοινόν: τῶν γὰρ ἰδίων μάλιστα φροντίζουσιν, τῶν δὲ κοινῶν [35] ἥττον, ἢ ὅσον ἐκάστῳ ἐπιβάλλει: πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις ὡς ἐτέρου φροντίζοντος ὀλιγωροῦσι μᾶλλον, ὥσπερ ἐν ταῖς οἰκετικαῖς διακονίαις οἱ πολλοὶ θεράποντες ἐνίοτε χεῖρον ὑπηρετοῦσι τῶν ἐλαττόνων. γίνονται δ' ἐκάστῳ χίλιοι τῶν πολιτῶν υἱοί, καὶ οὗτοι οὐχ ὡς ἕκαστου, ἀλλὰ τοῦ τυχόντος ὁ τυχῶν [40] ὁμοίως ἐστὶν υἱός: ὥστε πάντες ὁμοίως ὀλιγορήσουσιν.

[1262a][1] ἔτι οὕτως ἕκαστος “ἐμὸς” λέγει τὸν εὖ πράττοντα τῶν πολιτῶν ἢ κακῶς, ὁπόστος τυγχάνει τὸν ἀριθμὸν ὧν, οἷον ἐμὸς ἢ τοῦ δέινος, τοῦτον τὸν τρόπον λέγων καθ' ἕκαστον τῶν χιλίων, ἢ ὅσων ἢ [5] πόλις ἐστὶ, καὶ τοῦτο διστάζων: ἄδηλον γὰρ ὧ συνέβη γενέσθαι τέκνον καὶ σωθῆναι γενόμενον. καίτοι πρότερον οὕτω κρείττον τὸ ἐμὸν λέγειν ἕκαστον, τὸ αὐτὸ ἐμὸν προσαγορεύοντα δισχιλίω καὶ μυριάων, ἢ μᾶλλον ὡς νῦν ἐν ταῖς πόλεσιν τὸ ἐμὸν λέγουσιν; ὁ μὲν γὰρ υἱὸν αὐτοῦ ὁ δὲ ἀδελφὸν αὐτοῦ [10] προσαγορεύει τὸν αὐτόν, ὁ δ' ἀνεψιόν, ἢ κατ' ἄλλην τινα συγγένειαν [ἢ] πρὸς αἵματος ἢ κατ' οἰκειότητα καὶ κηδείαν αὐτοῦ πρῶτον ἢ τῶν αὐτοῦ, πρὸς δὲ τούτοις ἕτερος φράτορα φυλέτην. κρείττον γὰρ ἴδιον ἀνεψιὸν εἶναι ἢ τὸν τρόπον τούτον υἱόν. οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ διαφυγεῖν δυνατόν τὸ μὴ τινὰς [15] ὑπολαμβάνειν ἑαυτῶν ἀδελφούς τε καὶ παῖδας καὶ πατέρας καὶ μητέρας: κατὰ γὰρ τὰς ὁμοιότητος αἰ γίνονται τοῖς τέκνοις πρὸς τοὺς γεννήσαντας ἀναγκαῖον λαμβάνειν περὶ ἀλλήλων τὰς πίστει. ὅπερ φασὶ καὶ συμβαίνειν τινὲς τῶν τὰς τῆς γῆς περιόδους πραγματευομένων: εἶναι γὰρ τισι [20] τῶν ἄνω Λιβύων κοινὰς τὰς γυναῖκας, τὰ μέντοι γινόμενα τέκνα διαιρεῖσθαι κατὰ τὰς ὁμοιότητος. εἰσὶ δὲ τινες καὶ γυναῖκες καὶ τῶν ἄλλων

ζώων, οἷον ἵπποι καὶ βόες, αἱ σφόδρα πεφύκασιν ὅμοια ἀποδιδόναι τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσιν, ὡσπερ ἢ ἐν Φαρσάλῳ κληθεῖσα Δικαία ἵππος.

[25] ἔτι δὲ καὶ τὰς τοιαύτας δυσχερείας οὐ ῥάδιον εὐλαβηθῆναι τοῖς ταύτην κατασκευάζουσι τὴν κοινωνίαν, οἷον αἰκίας καὶ φόνους ἀκουσίους τοὺς δὲ ἐκουσίους, καὶ μάχας καὶ λοιδορίας: ὧν οὐδὲν ὅσιόν ἐστι γίνεσθαι πρὸς πατέρας καὶ μητέρας καὶ τοὺς μὴ πόρρω τῆς συγγενείας ὄντας, ὡσπερ πρὸς τοὺς ἄπωθεν: [30] ἃ καὶ πλεῖον συμβαίνει ἀναγκαῖον ἀγνοούντων ἢ γνωρίζοντων, καὶ γενομένων τῶν μὲν γνωριζομένων ἐνδέχεται τὰς νομιζόμενας γίνεσθαι λύσεις, τῶν δὲ μὴ, οὐδεμίαν. ἄτοπον δὲ καὶ τὸ κοινὸς ποιήσαντα τοὺς υἱοὺς τὸ συνεῖναι μόνον ἀφελεῖν τῶν ἐρώντων, τὸ δ' ἐρᾶν μὴ κωλύσαι, μηδὲ τὰς χρήσεις [35] τὰς ἄλλας ἢ πατρὶ πρὸς υἱὸν εἶναι πάντων ἐστὶν ἀπρεπέστατον καὶ ἀδελφῶ πρὸς ἀδελφόν, ἐπεὶ καὶ τὸ ἐρᾶν μόνον. ἄτοπον δὲ καὶ τὸ τὴν συνουσίαν ἀφελεῖν δι' ἄλλην μὲν αἰτίαν μηδεμίαν, ὡς λίαν δὲ ἰσχυρᾶς τῆς ἡδονῆς γινομένης, ὅτι δ' ὁ μὲν πατὴρ ἢ υἱός, οἱ δ' ἀδελφοὶ ἀλλήλων, [40] μηδὲν οἰεσθαι διαφέρειν.

ἔοικε δὲ μάλλον τοῖς γεωργοῖς εἶναι χρήσιμον τὸ κοινὰς εἶναι τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας ἢ τοῖς φύλαξιν: [1262b][1] ἦττον γὰρ ἔσται φιλία κοινῶν ὄντων τῶν τέκνων καὶ τῶν γυναικῶν, δεῖ δὲ τοιοῦτους εἶναι τοὺς ἀρχομένους πρὸς τὸ παιδαρχεῖν καὶ μὴ νεωτερίζειν. ὅλως δὲ συμβαίνει ἀνάγκη τούναντίον διὰ τὸν τοιοῦτον νόμον ὧν προσήκει [5] τοὺς ὀρθῶς κειμένους νόμους αἰτίους γίνεσθαι, καὶ δι' ἣν αἰτίαν ὁ Σωκράτης οὕτως οἶεται δεῖν τάττειν τὰ περὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας. φιλίαν τε γὰρ οἰόμεθα μέγιστον εἶναι τῶν ἀγαθῶν ταῖς πόλεσιν οὕτως γὰρ ἂν ἦκιστα στασιάζοιεν, καὶ τὸ μίαν εἶναι τὴν πόλιν ἐπαινεῖ μάλισθ' ὁ Σωκράτης, [10] ὃ καὶ δοκεῖ κάκεινος εἶναι φησι τῆς φιλίας ἔργον, καθάπερ ἐν τοῖς ἐρωτικαῖς λόγοις ἴσμεν λέγοντα τὸν Ἀριστοφάνην ὡς τῶν ἐρώντων διὰ τὸ σφόδρα φιλεῖν ἐπιθυμούντων συμφύναι καὶ γενέσθαι ἐκ δύο ὄντων ἀμφοτέρους ἕνα: ἐνταῦθα μὲν οὖν ἀνάγκη ἀμφοτέρους ἐφάρθαι ἢ τὸν ἕνα, [15] ἐν δὲ τῇ πόλει τὴν φιλίαν ἀναγκαῖον ὑδαρῆ γίνεσθαι διὰ τὴν κοινωνίαν τὴν τοιαύτην, καὶ ἦκιστα λέγειν τὸν ἕμὸν ἢ υἱὸν πατέρα ἢ πατέρα υἱόν. ὡσπερ γὰρ μικρὸν γλυκὺ εἰς πολὺ ὕδωρ μειχθέν ἀναίσθητον ποιεῖ τὴν κρασίν, οὕτω συμβαίνει καὶ τὴν οἰκειότητα τὴν πρὸς ἀλλήλους τὴν ἀπὸ τῶν ὀνομάτων [20] τούτων, διαφροντίζειν ἦκιστα ἀναγκαῖον ὃν ἐν τῇ πολιτείᾳ τῇ τοιαύτῃ ἢ πατέρα ὡς υἱὸν ἢ υἱὸν ὡς πατρός, ἢ ὡς ἀδελφούς ἀλλήλων. δύο γὰρ ἐστὶν ἃ μάλιστα ποιεῖ κήδεσθαι τοὺς ἀνθρώπους καὶ φιλεῖν, τὸ τε ἴδιον καὶ τὸ ἀγαπητόν: ὧν οὐδέτερον οἷόν τε ὑπάρχειν τοῖς οὕτω πολιτευομένοις. ἀλλὰ [25] μὴν καὶ περὶ τοῦ μεταφέρειν τὰ γινόμενα τέκνα, τὰ μὲν ἐκ τῶν γεωργῶν καὶ τεχνιτῶν εἰς τοὺς φύλακας, τὰ δ' ἐκ τούτων εἰς ἐκείνους, πολλὴν ἔχει ταραχὴν τίνα ἔσται τρόπον: καὶ γινώσκειν ἀναγκαῖον τοὺς διδόντας καὶ μεταφέροντας τίσι τίνας διδοῦσιν. ἔτι δὲ καὶ τὰ πάλαι λεχθέντα μάλλον [30] ἐπὶ τούτων ἀναγκαῖον συμβαίνει, οἷον αἰκίας ἔρωτας φόνους: οὐ γὰρ ἔτι προσαγορεύουσιν ἀδελφούς καὶ τέκνα καὶ πατέρας καὶ μητέρας οἱ τε εἰς τοὺς ἄλλους πολίτας δοθέντες τοὺς φύλακας καὶ πάλιν οἱ παρὰ τοῖς φύλαξιν τοὺς ἄλλους πολίτας, ὥστ' εὐλαβεῖσθαι τῶν τοιούτων τι πράττειν διὰ τὴν [35] συγγένειαν.

περὶ μὲν οὖν τῆς περὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας κοινωνίας διωρίσθω τὸν τρόπον τούτον.

ἐχόμενον δὲ τούτων ἐστὶν ἐπισκέψασθαι περὶ τῆς κτήσεως, τίνα τρόπον δεῖ κατασκευάζεσθαι τοῖς μέλλουσι πολιτεύεσθαι τὴν ἀρίστην πολιτείαν, πότερον κοινήν ἢ μὴ κοινήν [40] εἶναι τὴν κτήσιν. τούτο δ' ἂν τις καὶ χωρὶς σκέψαιτο ἀπὸ τῶν περὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας νενομοθετημένων, [1263a][1] λέγω [δὲ τὰ περὶ τὴν κτήσιν] πότερον κἂν ἢ ἐκεῖνα χωρὶς, καθ' ὃν νῦν τρόπον ἔχει πᾶσι, τὰς γε κτήσεις κοινὰς εἶναι βέλτιον καὶ τὰς χρήσεις ... , οἷον τὰ μὲν γῆπεδα χωρὶς, τοὺς δὲ καρπούς εἰς τὸ κοινὸν φέροντας ἀναλίσκειν ὅπερ ἔνια ποιεῖ [5] τῶν ἐθνῶν, ἢ τούναντίον τὴν μὲν γῆν κοινήν εἶναι καὶ γεωργεῖν κοινή, τοὺς δὲ καρπούς διαιρεῖσθαι πρὸς τὰς ἰδίας χρήσεις λέγονται δὲ τινες καὶ τούτον τὸν τρόπον κοινωνεῖν τῶν βαρβάρων, ἢ καὶ τὰ γῆπεδα καὶ τοὺς καρπούς κοινούς. ἐτέρων μὲν οὖν ὄντων τῶν γεωργούντων ἄλλος ἂν εἴη τρόπος καὶ [10] ῥάων, αὐτῶν δ' αὐτοῖς διαπονούτων τὰ περὶ τὰς κτήσεις πλείους ἂν παρέχοι δυσκολίας. καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἀπολαύσεσι καὶ ἐν τοῖς ἔργοις μὴ γινομένων ἴσων ἀλλ' ἀνίσων ἀναγκαῖον ἐγκλήματα γίνεσθαι πρὸς τοὺς ἀπολαύοντας μὲν ἢ

λαμβάνοντας πολλά, ὀλίγα δὲ πονούντας, τοῖς ἐλάττω μὲν λαμβάνουσι, [15] πλείω δὲ πονούσιν. ὅλως δὲ τὸ συζῆν καὶ κοινωνεῖν τῶν ἀνθρωπικῶν πάντων χαλεπὸν, καὶ μάλιστα τῶν τοιούτων. δηλοῦσι δ' αἱ τῶν συναποδήμων κοινωνίαι: σχεδὸν γὰρ οἱ πλείστοι διαφέρονται ἐκ τῶν ἐν ποσὶ καὶ ἐκ μικρῶν προσκρούοντες ἀλλήλοις. ἔτι δὲ τῶν θεραπεύοντων τούτοις μάλιστα [20] προσκρούομεν οἷς πλείστα προσχρώμεθα πρὸς τὰς διακονίας τὰς ἐγκυκλίους.

τὸ μὲν οὖν κοινὰς εἶναι τὰς κτήσεις ταύτας τε καὶ ἄλλας τοιαύτας ἔχει δυσχερείας, ὃν δὲ νῦν τρόπον ἔχει καὶ ἐπικοσμηθὲν ἔδειξι καὶ τάξει νόμων ὁρθῶν, οὐ μικρὸν ἂν διενέγκαι. ἔξει γὰρ τὸ ἐξ ἀμφοτέρων ἀγαθόν: [25] λέγω δὲ τὸ ἐξ ἀμφοτέρων τὸ ἐκ τοῦ κοινὰς εἶναι τὰς κτήσεις καὶ τὸ ἐκ τοῦ ἰδίας. δεῖ γὰρ πῶς μὲν εἶναι κοινὰς, ὅλως δ' ἰδίας. αἱ μὲν γὰρ ἐπιμέλειαι διηρημένα τὰ ἐγκλήματα πρὸς ἀλλήλους οὐ ποιήσουσιν, μᾶλλον δ' ἐπιδώσουσιν ὡς πρὸς ἴδιον ἐκάστου προσεδρεύοντος: δι' ἀρετὴν δ' ἔσται πρὸς τὸ χρῆσθαι, [30] κατὰ τὴν παροιμίαν, κοινὰ τὰ φίλων. ἔστι δὲ καὶ νῦν τὸν τρόπον τοῦτον ἐν ἐνίαις πόλεσιν οὕτως ὑπογεγραμμένον, ὡς οὐκ ὄν ἀδύνατον, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς καλῶς οἰκουμέναις τὰ μὲν ἔστι τὰ δὲ γένοιτ' ἂν: ἴδιαν γὰρ ἕκαστος τὴν κτήσιν ἔχων τὰ μὲν χρῆσιμα ποιεῖ τοῖς φίλοις, τοῖς δὲ χρήται [35] κοινοῖς, οἷον καὶ ἐν Λακεδαιμόνι τοῖς τε δούλοις χρώνται τοῖς ἀλλήλων ὡς εἰπεῖν ἰδίους, ἔτι δ' ἵπποις καὶ κυσίν, κἂν δεηθῶσιν ἐφοδίων ἐν τοῖς ἀγροῖς κατὰ τὴν χώραν. φανερόν τοίνυν ὅτι βέλτιον εἶναι μὲν ἰδίας τὰς κτήσεις, τῇ δὲ χρήσει ποιεῖν κοινὰς: ὅπως δὲ γίνονται τοιοῦτοι, τοῦ νομοθέτου [40] τοῦτ' ἔργον ἰδίον ἔστιν. ἔτι δὲ καὶ πρὸς ἡδονὴν ἀμύθητον ὅσον διαφέρει τὸ νομίζειν ἰδίον τι. μὴ γὰρ οὐ μάτην τὴν πρὸς αὐτὸν αὐτὸς ἔχει φιλίαν ἕκαστος, ἀλλ' ἔστι τοῦτο φυσικόν. [1263b][1] τὸ δὲ φίλαυτον εἶναι ψέγεται δικαίως: οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο τὸ φιλεῖν ἑαυτόν, ἀλλὰ τὸ μᾶλλον ἢ δεῖ φιλεῖν, καθάπερ καὶ τὸ φιλοχρήματον, ἐπεὶ φιλοῦσι γε πάντες ὡς εἰπεῖν [5] ἕκαστον τῶν τοιούτων. ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ χαρίσασθαι καὶ βοηθῆσαι φίλοις ἢ ξένοις ἢ ἐταίροις ἥδιστον: ὃ γίνεται τῆς κτήσεως ἰδίας οὔσης. ταῦτά τε δὴ οὐ συμβαίνει τοῖς λίαν ἐν ποιοῦσι τὴν πόλιν, καὶ πρὸς τούτοις ἀναιροῦσιν ἔργα δυοῖν ἀρεταῖν φανερώς, σωφροσύνης μὲν τὸ περὶ τὰς γυναῖκας [10] ἔργον γὰρ καλὸν ἀλλοτριᾶς οὔσης ἀπέχεσθαι διὰ σωφροσύνην, ἐλευθεριότητος δὲ τὸ περὶ τὰς κτήσεις: οὔτε γὰρ ἔσται φανερός ἐλευθέριος ὢν, οὔτε πράξει πράξιν ἐλευθέριον οὐδεμίαν: ἐν τῇ γὰρ χρήσει τῶν κτημάτων τὸ τῆς ἐλευθεριότητος ἔργον ἔστιν.

[15] εὐπρόσωπος μὲν οὖν ἢ τοιαύτη νομοθεσία καὶ φιλάνθρωπος ἂν εἶναι δόξειεν: ὁ γὰρ ἀκροώμενος ἄσμενος ἀποδέχεται, νομίζων ἔσσεσθαι φιλίαν τινὰ θαυμαστὴν πᾶσι πρὸς ἅπαντας, ἄλλως τε καὶ ὅταν κατηγορῇ τις τῶν νῦν ὑπαρχόντων ἐν ταῖς πολιτείαις κακῶν ὡς γινομένων διὰ τὸ μὴ [20] κοινὴν εἶναι τὴν οὐσίαν, λέγω δὲ δίκας τε πρὸς ἀλλήλους περὶ συμβολαίων καὶ ψευδομαρτυριῶν κρίσεις καὶ πλουσιῶν κολακείας: ὧν οὐδὲν γίνεται διὰ τὴν ἀκοινωνησίαν ἀλλὰ διὰ τὴν μοχθηρίαν, ἐπεὶ καὶ τοὺς κοινὰ κεκτημένους καὶ κοινωνοῦντας πολλῶ διαφερομένους μᾶλλον ὀρώμεν ἢ τοὺς χωρὶς [25] τὰς οὐσίας ἔχοντας: ἀλλὰ θεωροῦμεν ὀλίγους τοὺς ἐκ τῶν κοινωνιῶν διαφερομένους, πρὸς πολλοὺς συμβάλλοντες τοὺς κεκτημένους ἴδια τὰς κτήσεις. ἔτι δὲ δίκαιον μὴ μόνον λέγειν ὅσων στέρησονται κακῶν κοινωνήσαντες, ἀλλὰ καὶ ὅσων ἀγαθῶν: φαίνεται δ' εἶναι πάμπαν ἀδύνατος ὁ βίος.

αἴτιον [30] δὲ τῷ Σωκράτει τῆς παρακρούσεως χρὴ νομίζειν τὴν ὑπόθεσιν οὐκ οὔσαν ὁρθήν. δεῖ μὲν γὰρ εἶναι πῶς μίαν καὶ τὴν οἰκίαν καὶ τὴν πόλιν, ἀλλ' οὐ πάντως. ἔστι μὲν γὰρ ὡς οὐκ ἔσται προιοῦσα πόλις, ἔστι δ' ὡς ἔσται μὲν, ἐγγὺς δ' οὔσα τοῦ μὴ πόλις εἶναι χείρων πόλις, ὥσπερ κἂν εἴ τις τὴν [35] συμφωνίαν ποιήσειεν ἁμοφωνίαν ἢ τὸν ὀρθὸν βᾶσιν μίαν. ἀλλὰ δεῖ πλήθος ὄν, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, διὰ τὴν παιδείαν κοινὴν καὶ μίαν ποιεῖν: καὶ τὸν γε μέλλοντα παιδείαν εἰσάγειν καὶ νομίζοντα διὰ ταύτης ἔσσεσθαι τὴν πόλιν σπουδαίαν ἄτοπον τοῖς τοιοῦτοις οἴεσθαι διορθοῦν, ἀλλὰ μὴ τοῖς [40] ἔδει καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τοῖς νόμοις, ὥσπερ τὰ περὶ τὰς κτήσεις ἐν Λακεδαιμόνι καὶ Κρήτῃ τοῖς συσσιτίοις ὁ νομοθέτης ἐκοίνωσε. [1264a][1] δεῖ δὲ μὴδὲ τοῦτο αὐτὸ ἀγνοεῖν, ὅτι χρὴ προσέχειν τῷ πολλῶ χρόνῳ καὶ τοῖς πολλοῖς ἔτεσιν, ἐν οἷς οὐκ ἂν ἔλαθεν, εἰ ταῦτα καλῶς εἶχεν: πάντα γὰρ σχεδὸν εὖρηται μὲν, ἀλλὰ τὰ μὲν οὐ συνήκται, τοῖς δ' οὐ χρώνται [5] γινώσκοντες. μάλιστα δ' ἂν γένοιτο φανερόν εἴ τις τοῖς ἔργοις ἴδιοι τὴν τοιαύτην πολιτείαν κατασκευαζομένην: οὐ γὰρ δυνήσεται μὴ μερίζων αὐτὰ καὶ χωρίζων ποιῆσαι τὴν πόλιν, τὰ μὲν εἰς συσσίτια τὰ δὲ εἰς

φατρίας και φυλάς. ὥστε οὐδὲν ἄλλο συμβήσεται νενομοθετημένον πλην μὴ γεωργεῖν [10] τοὺς φύλακας: ὅπερ καὶ νῦν Λακεδαιμόνιοι ποιεῖν ἐπιχειροῦσιν.

οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ ὁ τρόπος τῆς ἄλης πολιτείας τίς ἔσται τοῖς κοινωνοῦσιν, οὔτ' εἴρηκεν ὁ Σωκράτης οὔτε ῥᾶδιον εἰπεῖν. καίτοι σχεδὸν τό γε πλήθος τῆς πόλεως τὸ τῶν ἄλλων πολιτῶν γίνεται πλήθος, περὶ ὧν οὐδὲν διώρισταί, πότερον [15] καὶ τοῖς γεωργοῖς κοινὰς εἶναι δεῖ τὰς κτήσεις ἢ καὶ καθ' ἕκαστον ἰδίας, ἔτι δὲ καὶ γυναῖκας καὶ παιδας ἰδίους ἢ κοινούς. εἰ μὲν γὰρ τὸν αὐτὸν τρόπον κοινὰ πάντα πάντων, τί διοίσουσιν οὗτοι ἐκείνων τῶν φυλάκων; ἢ τί πλείον αὐτοῖς ὑπομένουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, ἢ τί μαθόντες ὑπομενοῦσι [20] τὴν ἀρχήν, ἐὰν μὴ τι σοφίζονται τοιοῦτον οἷον Κρήτες; ἐκείνοι γὰρ τὰλλα ταῦτα τοῖς δούλοις ἐφέντες μόνον ἀπειρήκασιν τὰ γυμνάσια καὶ τὴν τῶν ὄπλων κτήσιν. εἰ δέ, καθάπερ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι, καὶ παρ' ἐκείνοις ἔσται τὰ τοιαῦτα, τίς ὁ τρόπος ἔσται τῆς κοινωνίας; ἐν μιᾷ γὰρ πόλει [25] δύο πόλεις ἀναγκαῖον εἶναι, καὶ ταύτας ὑπεναντίας ἀλλήλαις. ποιεῖ γὰρ τοὺς μὲν φύλακας οἷον φρουρούς, τοὺς δὲ γεωργοὺς καὶ τοὺς τεχνίτας καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας: ἐγκλήματα δὲ καὶ δίκαι, καὶ ὅσα ἄλλα ταῖς πόλεσιν ὑπάρχειν φησὶ κακά, πάνθ' ὑπάρξει καὶ τούτοις. καίτοι λέγει ὁ Σωκράτης [30] ὡς οὐ πολλῶν δεήσονται νομίμων διὰ τὴν παιδείαν, οἷον ἀστυνομικῶν καὶ ἀγορανομικῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, ἀποδιδούς μόνον τὴν παιδείαν τοῖς φύλαξιν. ἔτι δὲ κυρίου ποιεῖ τῶν κτημάτων τοὺς γεωργοὺς ἀποφορὰν φέροντας: ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον εἰκὸς εἶναι χαλεπούς καὶ φρονημάτων [35] πλήρεις, ἢ τὰς παρ' ἐνίοις εἰλωτείας τε καὶ πενестείας καὶ δουλείας. ἀλλὰ γὰρ εἴτ' ἀναγκαῖα ταῦθ' ὁμοίως εἴτε μὴ, νῦν γε οὐδὲν διώρισταί. καὶ περὶ τῶν ἐχομένων τίς ἢ τούτων τε πολιτεία καὶ παιδεία καὶ νόμοι τίνες. ἔστι δ' οὔθ' εὐρεῖν ῥᾶδιον, οὔτε τὸ διαφέρειν μικρὸν, τὸ ποιῶν τινος εἶναι [40] τούτους πρὸς τὸ σφίξεσθαι τὴν τῶν φυλάκων κοινωνίαν. [1264b][1] ἀλλὰ μὴν εἴ γε τὰς μὲν γυναῖκας ποιήσῃ κοινὰς τὰς δὲ κτήσεις ἰδίας, τίς οἰκονομήσῃ ὡσπερ τὰ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν οἱ ἄνδρες αὐτῶν--κᾶν εἰ κοινὰ αἱ κτήσεις καὶ αἱ τῶν γεωργῶν γυναῖκες ... ἄτοπον δὲ καὶ τὸ ἐκ τῶν θηρίων ποιῆσθαι τὴν παραβολήν, [5] ὅτι δεῖ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν τὰς γυναῖκας τοῖς ἀνδράσιν, οἷς οἰκονομίας οὐδὲν μέτεστιν.

ἐπισφαλὲς δὲ καὶ τοὺς ἄρχοντας ὡς καθίστησιν ὁ Σωκράτης. αἰεὶ γὰρ ποιεῖ τοὺς αὐτοὺς ἄρχοντας: τούτο δὲ στάσεως αἴτιον γίνεται καὶ παρὰ τοῖς μηδὲν ἀξίωμα κεκτημένοις, ἢ που δήθεν παρὰ γε θυμοειδέσι [10] καὶ πολεμικοῖς ἀνδράσιν. ὅτι δ' ἀναγκαῖον αὐτῷ ποιεῖν τοὺς αὐτοὺς ἄρχοντας, φανερόν: οὐ γὰρ ὅτε μὲν ἄλλοις ὅτε δὲ ἄλλοις μέμεικται ταῖς ψυχαῖς ὁ παρὰ τοῦ θεοῦ χρυσός, ἀλλ' αἰεὶ τοῖς αὐτοῖς. φησὶ δὲ τοῖς μὲν εὐδύς γινομένοις μείζαι χρυσόν, τοῖς δ' ἄργυρον, χαλκὸν δὲ καὶ σίδηρον [15] τοῖς τεχνίταις μέλλουσιν ἔσσεσθαι καὶ γεωργοῖς. ἔτι δὲ καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἀφαιρούμενος τῶν φυλάκων, ὅλην φησὶ δεῖν εὐδαιμόνα ποιεῖν τὴν πόλιν τὸν νομοθέτην. ἀδύνατον δὲ εὐδαιμονεῖν ὅλην, μὴ τῶν πλείστων ἢ μὴ πάντων μερῶν ἢ τινῶν ἐχόντων τὴν εὐδαιμονίαν. οὐ γὰρ τῶν αὐτῶν τὸ εὐδαιμονεῖν [20] ὥνπερ τὸ ἄρτιον: τούτο μὲν γὰρ ἐνδέχεται τῷ ὅλῳ ὑπάρχειν, τῶν δὲ μερῶν μηδετέρῳ, τὸ δὲ εὐδαιμονεῖν ἀδύνατον. ἀλλὰ μὴν εἰ οἱ φύλακες μὴ εὐδαιμόνες, τίνες ἕτεροι; οὐ γὰρ δὴ οἱ γε τεχνίται καὶ τὸ πλήθος τὸ τῶν βαναύσων. ἢ μὲν οὖν πολιτεία περὶ ἧς ὁ Σωκράτης εἴρηκεν ταύτας [25] τε τὰς ἀπορίας ἔχει καὶ τούτων οὐκ ἐλάττους ἕτερας.

σχεδὸν δὲ παραπλησίως καὶ τὰ περὶ τοὺς Νόμους ἔχει τοὺς ὕστερον γραφέντας, διὸ καὶ περὶ τῆς ἐνταῦθα πολιτείας ἐπισκέψασθαι μικρὰ βέλτιον. καὶ γὰρ ἐν τῇ Πολιτεῖα περὶ ὀλίγων πάμπαν διώρικεν ὁ Σωκράτης, περὶ τε γυναικῶν [30] καὶ τέκνων κοινωνίας, πῶς ἔχειν δεῖ, καὶ περὶ κτήσεως, καὶ τῆς πολιτείας τὴν τάξιν· διαιρεῖται γὰρ εἰς δύο μέρη τὸ πλήθος τῶν οἰκούντων, τὸ μὲν εἰς τοὺς γεωργοὺς, τὸ δὲ εἰς τὸ προπολεμικὸν μέρος: τρίτον δ' ἐκ τούτων τὸ βουλευόμενον καὶ κύριον τῆς πόλεως, περὶ δὲ τῶν γεωργῶν καὶ τῶν τεχνιτῶν, [35] πότερον οὐδεμιᾶς μεδέξουσιν ἢ τινος ἀρχῆς, καὶ πότερον ὅπλα δεῖ κεκτήσθαι καὶ τούτους καὶ συμπολεμεῖν ἢ μὴ, περὶ τούτων οὐδὲν διώρικεν ὁ Σωκράτης, ἀλλὰ τὰς μὲν γυναῖκας οἶεται δεῖν συμπολεμεῖν καὶ παιδείας μετέχειν τῆς αὐτῆς τοῖς φύλαξιν, τὰ δ' ἄλλα τοῖς ἔξωθεν πεπλήρωκε [40] τὸν λόγον καὶ περὶ τῆς παιδείας, ποίαν τινὰ δεῖ γίνεσθαι τῶν φυλάκων. [1265a][1] τῶν δὲ Νόμων τὸ μὲν πλείστον μέρος νόμοι τυγχάνουσιν ὄντες, ὀλίγα δὲ περὶ τῆς πολιτείας εἴρηκεν, καὶ ταύτην βουλόμενος κοινοτέραν ποιεῖν ταῖς πόλεσι κατὰ μικρὸν περιάγει

πάλιν πρὸς τὴν ἑτέραν πολιτείαν. ἔξω γὰρ [5] τῆς τῶν γυναικῶν κοινωνίας καὶ τῆς κτήσεως, τὰ ἄλλα ταῦτα ἀποδίδωσιν ἀμφοτέροις ταῖς πολιτείαις: καὶ γὰρ παιδεύει τὴν αὐτὴν, καὶ τὸ τῶν ἔργων τῶν ἀναγκαίων ἀπεχομένους ζῆν, καὶ περὶ συσσιτίων ὡσαύτως: πλὴν ἐν ταύτῃ φησὶ δεῖν εἶναι συσσίτια καὶ γυναικῶν, καὶ τὴν μὲν χιλίων [10] τῶν ὄπλα κεκτημένων, ταύτην δὲ πεντακισχιλίων.

τὸ μὲν οὖν περιττὸν ἔχουσι πάντες οἱ τοῦ Σωκράτους λόγοι καὶ τὸ κομψὸν καὶ τὸ καινοτόμον καὶ τὸ ζητητικόν, καλῶς δὲ πάντα ἴσως χαλεπὸν, ἐπεὶ καὶ τὸ νῦν εἰρημένον πλήθος δεῖ μὴ λανθάνειν ὅτι χώρας δεήσει τοῖς τοσοῦτοις Βαβυλωνιάς [15] ἢ τινος ἄλλης ἀπεράντου τὸ πλήθος, ἐξ ἧς ἀργοὶ πεντακισχιλιοὶ θρέφονται, καὶ περὶ τούτους γυναικῶν καὶ θεραπόντων ἕτερος ὄγκος πολλαπλάσιος. δεῖ μὲν οὖν ὑποτίθεσθαι κατ' εὐχὴν, μὴδὲν μέντοι ἀδύνατον. λέγεται δ' ὡς δεῖ τὸν νομοθέτην πρὸς δύο βλέποντα τιθέναι τοὺς νόμους, πρὸς τε [20] τὴν χώραν καὶ τοὺς ἀνδρώπους. ἔτι δὲ καλῶς ἔχει προσθεῖναι καὶ πρὸς τοὺς γειτνιῶντας τόπους, πρῶτον μὲν εἰ δεῖ τὴν πόλιν ζῆν βίον πολιτικόν· οὐ γὰρ μόνον ἀναγκαῖόν ἐστίν αὐτὴν τοιοῦτοις χρῆσθαι πρὸς τὸν πόλεμον ὄπλοις ἢ χρήσιμα κατὰ τὴν οἰκείαν χώραν ἐστίν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξω [25] τόπους: εἰ δὲ τις μὴ τοιοῦτον ἀποδέχεται βίον, μήτε τὸν ἴδιον μήτε τὸν κοινὸν τῆς πόλεως, ὅμως οὐδὲν ἦττον δεῖ φοβεροὺς εἶναι τοῖς πολεμίοις, μὴ μόνον ἐλθούσιν εἰς τὴν χώραν ἀλλὰ καὶ ἀπελθούσιν.

καὶ τὸ πλήθος δὲ τῆς κτήσεως ὄραν δεῖ, μὴ ποτε βέλτιον ἑτέρως διορίσαι τῷ σαφῶς μᾶλλον. τοσαύτην γὰρ [30] εἶναι φησὶ δεῖν ὥστε ζῆν σωφρόνως, ὥσπερ ἂν εἴ τις εἶπεν ὥστε ζῆν εὖ. τοῦτο δ' ἄρ' ἐστὶ καθόλου μᾶλλον, ἐπειδὴ ἐστὶ σωφρόνως μὲν ταλαιπώρως δὲ ζῆν, ἀλλὰ βελτίων ὄρος τὸ σωφρόνως καὶ ἐλευθερίως· χωρὶς γὰρ ἑκατέρῳ τῷ μὲν τὸ τρυφάν ἀκολουθήσει, τῷ δὲ τὸ ἐπιπόνως, ἐπεὶ μόναι γ' [35] εἰσὶν ἔξεις αἰρέται περὶ τὴν τῆς οὐσίας χρῆσιν αὐταί, οἷον οὐσία πρῶως μὲν ἢ ἀνδρείως χρῆσθαι οὐκ ἐστίν, σωφρόνως δὲ καὶ ἐλευθερίως ἐστίν, ὥστε καὶ τὰς ἔξεις ἀναγκαῖον περὶ αὐτὴν εἶναι ταύτας. ἄτοπον δὲ καὶ τὸ τὰς κτήσεις ἰσάζοντα τὸ περὶ τὸ πλήθος τῶν πολιτῶν μὴ κατασκευάζειν, ἀλλ' ἀφεῖναι [40] τὴν τεκνοποιίαν ἀόριστον ὡς ἱκανῶς ἀνομαλισθησομένην εἰς τὸ αὐτὸ πλήθος διὰ τὰς ἀτεκνίας ὄσων οὖν γεννωμένων, [1265b][1] ὅτι δοκεῖ τοῦτο καὶ νῦν συμβαίνειν περὶ τὰς πόλεις. δεῖ δὲ τοῦτ' οὐχ ὁμοίως ἀκριβῶς ἔχειν περὶ τὰς πόλεις τότε καὶ νῦν: νῦν μὲν γὰρ οὐδεὶς ἀπορεῖ, διὰ τὸ μερίζεσθαι τὰς οὐσίας εἰς ὅποσον οὖν πλήθος, τότε δὲ ἀδιαιρέτων οὐσῶν ἀνάγκη τοὺς παράζυγας [5] μὴδὲν ἔχειν, ἐάν τ' ἐλάττους ὡς τὸ πλήθος ἐάν τε πλείους. μᾶλλον δὲ δεῖν ὑπολάβοι τις ἂν ὀρίσθαι τῆς οὐσίας τὴν τεκνοποιίαν, ὥστε ἀριθμοῦ τινὸς μὴ πλείονα γεννᾶν, τοῦτο δὲ τιθέναι τὸ πλήθος ἀποβλέποντα πρὸς τὰς τύχας, ἂν συμβαίῃ τελευτᾶν τινὰς τῶν γεννηθέντων, καὶ πρὸς τὴν [10] τῶν ἄλλων ἀτεκνίαν. τὸ δ' ἀφεῖσθαι, καθάπερ ἐν ταῖς πλείσταις πόλεσι, πείας ἀναγκαῖον αἴτιον γίνεσθαι τοῖς πολίταις, ἢ δὲ πενία στάσιν ἐμποιεῖ καὶ κακουργίαν. Φεῖδων μὲν οὖν ὁ Κορίνθιος, ὢν νομοθέτης τῶν ἀρχαιοτάτων, τοὺς οἴκους ἴσους φήθη δεῖν διαμένειν καὶ τὸ πλήθος τῶν πολιτῶν, [15] καὶ εἰ τὸ πρῶτον τοὺς κλήρους ἀνίσους εἶχον πάντες κατὰ μέγεθος: ἐν δὲ τοῖς νόμοις τούτοις τὸναντίον ἐστίν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων πῶς οἰόμεθα βέλτιον ἂν ἔχειν, λεκτέον ὑστερον: ἐλλέλειπται δ' ἐν τοῖς νόμοις τούτοις καὶ τὰ περὶ τοὺς ἄρχοντας πῶς ἔσονται διαφέροντες τῶν ἀρχομένων. φησὶ γὰρ [20] δεῖν, ὥσπερ ἐξ ἑτέρου τὸ στημόνιον ἐρίου γίνεται τῆς κρόκης, οὕτω καὶ τοὺς ἄρχοντας ἔχειν πρὸς τοὺς ἀρχομένους. ἐπεὶ δὲ τὴν πᾶσαν οὐσίαν ἐφίησι γίνεσθαι μείζονα μέχρι πενταπλασίας, διὰ τί τοῦτ' οὐκ ἂν εἴη ἐπὶ τῆς γῆς μέχρι τινός; καὶ τὴν τῶν οἰκοπέδων δὲ διαίρεσιν δεῖ σκοπεῖν, μὴ ποτ' οὐ [25] συμφέρει πρὸς οἰκονομίαν: δύο γὰρ οἰκόπεδα ἐκάστῳ ἔνειμε διελὼν χωρὶς, χαλεπὸν δὲ οἰκίας δύο οἰκεῖν.

ἢ δὲ σύνταξις ὅλη βούλεται μὲν εἶναι μήτε δημοκρατία μήτε ὀλιγαρχία, μέση δὲ τούτων, ἣν καλοῦσι πολιτείαν: ἐκ γὰρ τῶν ὀπλιτευόντων ἐστίν. εἰ μὲν οὖν ὡς κοινοτάτην ταύτην κατασκευάζει [30] ταῖς πόλεσι τῶν ἄλλων πολιτειῶν, καλῶς εἴρηκεν ἴσως: εἰ δ' ὡς ἀρίστην μετὰ τὴν πρώτην πολιτείαν, οὐ καλῶς. τάχα γὰρ τὴν τῶν Λακωνῶν ἂν τις ἐπαινεῖσει μᾶλλον, ἢ καὶ ἄλλην τινὰ ἀριστοκρατικωτέραν. ἔνιοι μὲν οὖν λέγουσιν ὡς δεῖ τὴν ἀρίστην πολιτείαν ἐξ ἀπασῶν εἶναι τῶν πολιτειῶν μεμειγμένην, [35] διὸ καὶ τὴν τῶν Λακεδαιμονίων ἐπαινοῦσιν εἶναι γὰρ αὐτὴν οἱ μὲν ἐξ ὀλιγαρχίας καὶ μοναρχίας καὶ δημοκρατίας φασίν,

λέγοντες τὴν μὲν βασιλείαν μοναρχίαν, τὴν δὲ τῶν γερόντων ἀρχὴν ὀλιγαρχίαν, δημοκρατεῖσθαι δὲ κατὰ τὴν τῶν ἐφόρων ἀρχὴν διὰ τὸ ἐκ τοῦ δήμου εἶναι τοὺς [40] ἐφόρους: οἱ δὲ τὴν μὲν ἐφορείαν εἶναι τυραννίδα, δημοκρατεῖσθαι δὲ κατὰ τε τὰ συσσίτια καὶ τὸν ἄλλον βίον τὸν κατ' ἡμέραν: [1266a][1] ἐν δὲ τοῖς νόμοις εἴρηται τούτοις ὡς δεόν συγκεῖσθαι τὴν ἀρίστην πολιτείαν ἐκ δημοκρατίας καὶ τυραννίδος, ἃς ἢ τὸ παράπαν οὐκ ἂν τις δεῖη πολιτείας ἢ χειρίστας πασῶν. βέλτιον οὖν λέγουσιν οἱ πλείους μιγνύντες: ἢ γὰρ ἐκ [5] πλειόνων συγκειμένη πολιτεία βελτίων. ἔπειτ' οὐδ' ἔχουσα φαίνεται μοναρχικὸν οὐδὲν, ἀλλ' ὀλιγαρχικὰ καὶ δημοκρατικά: μᾶλλον δ' ἐγκλίνειν βούλεται πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν. δῆλον δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀρχόντων καταστάσεως: τὸ μὲν γὰρ ἐξ αἰρετῶν κληρωτοὺς κοινὸν ἀμφοῖν, τὸ δὲ τοῖς μὲν εὐπορωτέροις [10] ἐπάναγκες ἐκκλησιάζειν εἶναι καὶ φέρειν ἄρχοντας ἢ τι ποιεῖν ἄλλο τῶν πολιτικῶν, τοὺς δ' ἀφείσθαι, τούτο δ' ὀλιγαρχικόν, καὶ τὸ πειρᾶσθαι πλείους ἐκ τῶν εὐπόρων εἶναι τοὺς ἄρχοντας, καὶ τὰς μερίστας ἐκ τῶν μερίστων τιμημάτων. ὀλιγαρχικὴν δὲ ποιεῖ καὶ τὴν τῆς βουλῆς αἴρεσιν. αἰροῦνται [15] μὲν γὰρ πάντες ἐπάναγκες, ἀλλ' ἐκ τοῦ πρώτου τιμήματος, εἶτα πάλιν ἴσους ἐκ τοῦ δευτέρου: εἴτ' ἐκ τῶν τρίτων, πλὴν οὐ πᾶσιν ἐπάναγκες ἦν τοῖς ἐκ τῶν τρίτων ἢ τετάρτων, ἐκ δὲ τοῦ τετάρτου μόνοις ἐπάναγκες τοῖς πρώτοις καὶ τοῖς δευτέροις: εἴτ' ἐκ τούτων ἴσον ἀφ' ἐκάστου τιμήματος [20] ἀποδείξαι φησι δεῖν ἀριθμὸν. ἔσονται δὴ πλείους οἱ ἐκ τῶν μερίστων τιμημάτων καὶ βελτίους διὰ τὸ ἐπίους μὴ αἰρεῖσθαι τῶν δημοτικῶν διὰ τὸ μὴ ἐπάναγκες. ὡς μὲν οὖν οὐκ ἐκ δημοκρατίας καὶ μοναρχίας δεῖ συνιστάναι τὴν τοιαύτην πολιτείαν, ἐκ τούτων φανερόν καὶ τῶν ὑστερον ῥηθησομένων, [25] ὅταν ἐπιβάλλῃ περὶ τῆς τοιαύτης πολιτείας ἢ σκέψις: ἔχει δὲ καὶ περὶ τὴν αἴρεσιν τῶν ἀρχόντων τὸ ἐξ αἰρετῶν αἰρετοὺς ἐπικίνδυνον. εἰ γὰρ τινες συστήναι θέλουσι καὶ μέτροι τοῦ πλήθους, αἰεὶ κατὰ τὴν τούτων αἰρεθήσονται βούλησιν. τὰ μὲν οὖν περὶ τὴν πολιτείαν τὴν ἐν τοῖς Νόμοις τούτων ἔχει [30] τὸν τρόπον.

εἰσὶ δὲ τινες πολιτεῖαι καὶ ἄλλαι, αἱ μὲν ἰδιωτῶν αἱ δὲ φιλοσόφων καὶ πολιτικῶν, πᾶσαι δὲ τῶν καθεστηκυῶν καὶ κατ' ὅς πολιτεύονται νῦν ἐγγύτερόν εἰσι τούτων ἀμφοτέρων. οὐδεὶς γὰρ οὔτε τὴν περὶ τὰ τέκνα κοινότητα καὶ τὰς [35] γυναῖκας ἄλλος κεκαινοτόμηκεν, οὔτε περὶ τὰ συσσίτια τῶν γυναικῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων ἄρχονται μᾶλλον. δοκεῖ γὰρ τισὶ τὸ περὶ τὰς οὐσίας εἶναι μέγιστον τετάχθαι καλῶς: περὶ γὰρ τούτων ποιεῖσθαι φασι τὰς στάσεις πάντας. διὸ Φαλέας ὁ Χαλκηδόνιος τοῦτ' εἰσήνεγκε πρώτος: [40] φησὶ γὰρ δεῖν ἴσας εἶναι τὰς κτήσεις τῶν πολιτῶν. [1266b][1] τούτο δὲ κατοικιζομέναις μὲν εὐδύς οὐ χαλεπὸν ᾤετο ποιεῖν, τὰς δ' ἤδη κατοικουμένας ἐργωδέστερον μὲν, ὅμως δὲ τάχιστ' ἂν ὀμαλισθῆναι τῷ τὰς προίκας τοὺς μὲν πλουσίους διδόναι μὲν λαμβάνειν δὲ μὴ, τοὺς δὲ πένητας μὴ διδόναι μὲν λαμβάνειν [5] δέ. Πλάτων δὲ τοὺς Νόμους γράφων μέχρι μὲν τινος ᾤετο δεῖν εἶναι, πλείον δὲ τοῦ πενταπλασίαν εἶναι τῆς ἐλαχίστης μηδενὶ τῶν πολιτῶν ἐξουσίαν εἶναι κτήσασθαι, κατὰπερ εἴρηται καὶ πρότερον. δεῖ δὲ μηδὲ τούτο λανθάνειν τοὺς οὕτω νομοθετοῦντας, ὃ λανθάνει νῦν, ὅτι τὸ τῆς οὐσίας τάπτοντας [10] πλήθος προσήκει καὶ τῶν τέκνων τὸ πλήθος τάπτεν: εἴαν γὰρ ὑπεραίρη τῆς οὐσίας τὸ μέγεθος ὃ τῶν τέκνων ἀριθμὸς, ἀνάγκη τὸν γε νόμον λύεσθαι, καὶ χωρὶς τῆς λύσεως φαῦλον τὸ πολλοὺς ἐκ πλουσίων γίνεσθαι πένητας: ἔργον γὰρ μὴ νεωτεροποιεῖν εἶναι τοὺς τοιοῦτους. διότι μὲν οὖν ἔχει [15] τινὰ δύναμιν εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν ἢ τῆς οὐσίας ὀμαλότης, καὶ τῶν πάλαι τινὲς φαίνονται διεγνώκότες, οἷον καὶ Σόλων ἐνομοθέτησεν, καὶ παρ' ἄλλοις ἔστι νόμος ὃς κωλύει κτᾶσθαι γῆν ὀπόσῃ ἂν βούληται τις, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν οὐσίαν πωλεῖν οἱ νόμοι κωλύουσιν, ὥσπερ ἐν Λοκροῖς νόμος [20] ἔστι μὴ πωλεῖν εἴαν μὴ φανερὰν ἀτυχίαν δεῖξῃ συμβεβηκυῖαν, ἔτι δὲ τοὺς παλαιούς κλήρους διασώζειν· τούτο δὲ λυθὲν καὶ περὶ Λευκάδα δημοτικὴν ἐποίησε λίαν τὴν πολιτείαν αὐτῶν: οὐ γὰρ ἔτι συνέβαινε ἀπὸ τῶν ὠρισμένων τιμημάτων εἰς τὰς ἀρχὰς βαδίζειν: ἀλλ' ἔστι τὴν ἰσότητά μὲν [25] ὑπάρχειν τῆς οὐσίας, ταύτην δ' ἢ λίαν εἶναι πολλήν, ὥστε τρυφᾶν, ἢ λίαν ὀλίγην, ὥστε ζῆν γλίσχρωσ. δῆλον οὖν ὡς οὐκ ἰκανὸν τὸ τὰς οὐσίας ἴσας ποιῆσαι τὸν νομοθέτην, ἀλλὰ τοῦ μέσου στοχαστέον. ἔτι δ' εἴ τις καὶ τὴν μετρίαν τάξειεν οὐσίαν πᾶσιν, οὐδὲν ὄφελος: μᾶλλον γὰρ δεῖ τὰς ἐπιθυμίας [30] ὀμαλίζειν ἢ τὰς οὐσίας, τούτο δ' οὐκ ἔστι μὴ παιδευόμενοις ἰκανῶς ὑπὸ τῶν νόμων. ἀλλ' ἴσως ἂν εἴπειεν ὁ Φαλέας ὅτι ταῦτα τυγχάνει λέγων αὐτός: οἶεται γὰρ δυοῖν τούτοις ἰσότητά δεῖν ὑπάρχειν ταῖς πόλεσιν, κτήσεως καὶ παιδείας. ἀλλὰ τὴν [τε] παιδείαν ἥτις ἔσται δεῖ λέγειν, καὶ τὸ μίαν [35] εἶναι

καὶ τὴν αὐτὴν οὐδὲν ὄφελος: ἔστι γὰρ τὴν αὐτὴν μὲν εἶναι καὶ μίαν, ἀλλὰ ταύτην εἶναι τοιαύτην ἐξ ἧς ἔσονται προαιρετικοὶ τοῦ πλεονεκτεῖν ἢ χρημάτων ἢ τιμῆς ἢ συναμφοτέρων.

ἔτι στασιάζουσιν οὐ μόνον διὰ τὴν ἀνισότητά τῆς κτήσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τῶν τιμῶν, τούναντίον δὲ περὶ [40] ἐκάτερον: οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ διὰ τὸ περὶ τὰς κτήσεις ἄνισον, [1267a][1] οἱ δὲ χαριέντες περὶ τῶν τιμῶν, ἂν ἴσαι: ὄφεν καὶ

ἐν δὲ ἰῆ τιμῆ ἡμὲν κακὸς ἢ δὲ καὶ ἐσθλός.

Hom. Il. 9.319

οὐ μόνον δ' οἱ ἄνθρωποι διὰ τὰναγκαῖα ἀδικοῦσιν, ὧν ἄκος εἶναι νομίζει τὴν ἰσότητα τῆς οὐσίας, ὥστε μὴ λωποδυτεῖν διὰ τὸ εἰργῶν ἢ [5] πεινῆν, ἀλλὰ καὶ ὅπως χαίρωσι καὶ μὴ ἐπιθυμῶσιν: ἂν γὰρ μεῖζω ἔχουσιν ἐπιθυμίαν τῶν ἀναγκαίων, διὰ τὴν ταύτης ἰατρειάν ἀδικήσουσιν: οὐ τοίνυν διὰ ταύτην μόνον, ἀλλὰ καὶ [ἂν ἐπιθυμοῖεν] ἵνα χαίρωσι ταῖς ἄνευ λυπῶν ἡδοναῖς. τί οὖν ἄκος τῶν τριῶν τούτων; τοῖς μὲν οὐσία βραχεία [10] καὶ ἐργασία, τοῖς δὲ σωφροσύνη: τρίτον δ', εἴ τινες βούλοιντο δι' αὐτῶν χαίρειν, οὐκ ἂν ἐπιζητοῖεν εἰ μὴ παρὰ φιλοσοφίας ἄκος. αἱ γὰρ ἄλλαι ἀνθρώπων δέονται: ἐπεὶ ἀδικουσί γε τὰ μέγιστα διὰ τὰς ὑπερβολάς, ἀλλ' οὐ διὰ τὰ ἀναγκαῖα οἷον τυραννοῦσιν οὐχ ἵνα μὴ εἰργῶσιν: διὸ καὶ [15] αἱ τιμαὶ μεγάλαι, ἂν ἀποκτείνῃ τις οὐ κλέπτῃν ἀλλὰ τύραννον: ὥστε πρὸς τὰς μικρὰς ἀδικίας βοηθητικὸς μόνον ὁ τρόπος τῆς Φαλέου πολιτείας. ἔτι τὰ πολλὰ βούλεται κατασκευάζειν ἐξ ὧν τὰ πρὸς αὐτοὺς πολιτεύονται καλῶς, δεῖ δὲ καὶ πρὸς τοὺς γειτνιῶντας καὶ τοὺς ἔξωθεν πάντας. [20] ἀναγκαῖον ἄρα τὴν πολιτείαν συντετάχθαι πρὸς τὴν πολεμικὴν ἰσχύν, περὶ ἧς ἐκεῖνος οὐδὲν εἴρηκεν. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῆς κτήσεως. δεῖ γὰρ οὐ μόνον πρὸς τὰς πολιτικὰς χρήσεις ἱκανὴν ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν κινδύνους: διόπερ οὔτε τοσοῦτον δεῖ πλήθος ὑπάρχειν ὅσου οἱ [25] πλησίον καὶ κρείττους ἐπιθυμήσουσιν, οἱ δὲ ἔχοντες ἀμύνειν οὐ δυνήσονται τοὺς ἐπίοντας, οὔθ' οὕτως ὀλίγην ὥστε μὴ δύνασθαι πόλεμον ὑπενεγκεῖν μηδὲ τῶν ἴσων καὶ τῶν ὁμοίων. ἐκεῖνος μὲν οὖν οὐδὲν διώρικεν, δεῖ δὲ τοῦτο μὴ λαυθάνειν, ὅ τι συμφέρει πλήθος οὐσίας. ἴσως οὖν ἄριστος ὅρος τὸ μὴ λυσιτελεῖν [30] τοῖς κρείττοις διὰ τὴν ὑπερβολὴν πολεμεῖν, ἀλλ' οὕτως ὡς ἂν καὶ μὴ ἐχόντων τοσαύτην οὐσίαν. οἷον Εὐβούλος Αὐτοφραδάτου μέλλοντος Ἀταρνέα πολιορκεῖν ἐκέλευσεν αὐτόν, σκεψάμενον ἐν πόσῳ χρόνῳ λήφεται τὸ χωρίον, λογίσασθαι τοῦ χρόνου τούτου τὴν δαπάνην: ἐδέλειν γὰρ ἔλαττον [35] τούτου λαβῶν ἐκλιπεῖν ἤδη τὸν Ἀταρνέα: ταῦτα δ' εἰπὼν ἐποίησε τὸν Αὐτοφραδάτην σύννουον γενόμενον παύσασθαι τῆς πολιορκίας.

ἔστι μὲν οὖν τι τῶν συμφερόντων τὸ τὰς οὐσίας ἴσας εἶναι τοῖς πολίταις πρὸς τὸ μὴ στασιάζειν πρὸς ἀλλήλους, οὐ μὴν μέγα οὐδὲν ὡς εἰπεῖν. καὶ γὰρ [ἂν] οἱ [40] χαριέντες ἀγανακτοῖεν ὡς οὐκ ἴσων ὄντες ἄξιοι, διὸ καὶ φαίνονται πολλάκις ἐπιτιθέμενοι καὶ στασιάζοντες: [1267b][1] ἔτι δ' ἡ πονηρία τῶν ἀνθρώπων ἄπληστον, καὶ τὸ πρῶτον μὲν ἱκανὸν διωβελία μόνον, ὅταν δ' ἤδη τοῦτ' ἢ πατριον, αἰεὶ δέονται τοῦ πλείονος, ἕως εἰς ἄπειρον ἔλθωσιν. ἄπειρος γὰρ ἡ τῆς ἐπιθυμίας φύσις, ἧς πρὸς τὴν ἀναπλήρωσιν οἱ πολλοὶ [5] ζῶσιν. τῶν οὖν τοιούτων ἀρχή, μᾶλλον τοῦ τὰς οὐσίας ὁμαλίζειν, τὸ τοὺς μὲν ἐπεικεῖς τῇ φύσει τοιούτους παρασκευάζειν ὥστε μὴ βούλεσθαι πλεονεκτεῖν, τοὺς δὲ φαύλους ὥστε μὴ δύνασθαι: τοῦτο δ' ἐστίν, ἂν ἥττους τε ὦσι καὶ μὴ ἀδικῶνται. οὐ καλῶς δὲ οὐδὲ τὴν ἰσότητα τῆς οὐσίας εἴρηκεν. περὶ [10] γὰρ τὴν τῆς γῆς κτήσιν ἰσάζει μόνον, ἔστι δὲ καὶ δούλων καὶ βοσκημάτων πλοῦτος καὶ νομίσματος, καὶ κατασκευὴ πολλῆ τῶν καλουμένων ἐπίπλων: ἢ πάντων οὖν τούτων ἰσότητα ζητητέον ἢ τάξιν τινὰ μετρίαν, ἢ πάντα ἑατέον. φαίνεται δ' ἐκ τῆς νομοθεσίας κατασκευάζων τὴν πόλιν μικράν, [15] εἴ γ' οἱ τεχνῖται πάντες δημόσιοι ἔσονται καὶ μὴ πλήρωμά τι παρέξονται τῆς πόλεως. ἀλλ' εἶπερ δεῖ δημοσίους εἶναι τοὺς τὰ κοινὰ ἐργαζομένους, δεῖ καθάπερ ἐν Ἐπιδάμνῳ τε καὶ ὡς Διόφαντός ποτε κατεσκεύαζεν Ἀθήνησιν τοῦτον ἔχειν τὸν τρόπον. περὶ μὲν οὖν τῆς Φαλέου πολιτείας [20] σχεδὸν ἐκ τούτων ἂν τις θεωρήσειεν, εἴ τι τυγχάνει καλῶς εἰρηκῶς ἢ μὴ καλῶς.

Ἰππόδαμος δὲ Εὐρυφώντος Μιλήσιος ὅς καὶ τὴν τῶν πόλεων διαίρεσιν εὗρε καὶ τὸν Πειραιᾶ κατέτεμεν, γενόμενος καὶ περὶ τὸν ἄλλον βίον περιττότερος διὰ φιλοτιμίαν οὕτως [25] ὥστε δοκεῖν ἐνίοις ζῆν περιεργότερον τριχῶν τε πλήθει καὶ κόσμῳ πολυτελεῖ, ἔτι δὲ ἐσθῆτος

εὐτελοῦς μὲν ἀλεεινῆς δέ, οὐκ ἐν τῷ χειμῶνι μόνον ἀλλὰ καὶ περὶ τοὺς θερινοὺς χρόνους, λόγιος δὲ καὶ περὶ τὴν ὅλην φύσιν εἶναι βουλόμενος πρῶτος τῶν μὴ πολιτευομένων ἐνεχείρησέ τι περὶ πολιτείας [30] εἰπεῖν τῆς ἀρίστης. κατεσκεύαζε δὲ τὴν πόλιν τῷ πλήθει μὲν μυριάνδρον, εἰς τρία δὲ μέρη διηρημένην: ἐποίει γὰρ ἐν μὲν μέρος τεχνίτας, ἐν δὲ γεωργούς, τρίτον δὲ τὸ προπολεμοῦν καὶ τὰ ὄπλα ἔχον. διήρει δ' εἰς τρία μέρη τὴν χώραν, τὴν μὲν ἱεράν τὴν δὲ δημοσίαν τὴν δ' ἰδίαν: ὅθεν [35] μὲν τὰ νομιζόμενα ποιήσουσι πρὸς τοὺς θεούς, ἱεράν, ἀφ' ὧν δ' οἱ προπολεμοῦντες βιώσονται, κοινήν, τὴν δὲ τῶν γεωργῶν ἰδίαν. ὤφειτο δ' εἶδη καὶ τῶν νόμων εἶναι τρία μόνον: περὶ ὧν γὰρ αἱ δίκαι γίνονται, τρία ταῦτ' εἶναι τὸν ἀριθμὸν, ὕβριν βλάβην θάνατον. ἐνομοθέτει δὲ καὶ δικαστήριον ἐν τῷ [40] κύριον, εἰς ὃ πάσας ἀνάγεσθαι δεῖν τὰς μὴ καλῶς κεκρίσθαι δοκούσας δίκας: τοῦτο δὲ κατεσκεύαζεν ἐκ τινῶν γερόντων αἰρετῶν. [1268a][1] τὰς δὲ κρίσεις ἐν τοῖς δικαστηρίοις οὐ διὰ ψηφοφορίας ὤφειτο γίνεσθαι δεῖν, ἀλλὰ φέρειν ἕκαστον πινάκιον, ἐν ᾧ γράφειν, εἰ καταδικάζοι ἀπλῶς, τὴν δίκην, εἰ δ' ἀπολύοι ἀπλῶς, κενόν, εἰ δὲ τὸ μὲν τὸ δὲ μὴ, τοῦτο [5] διορίζειν. νῦν γὰρ οὐκ ὤφειτο νενομοθετῆσθαι καλῶς: ἀναγκάζειν γὰρ ἐπιπροχεῖν ἢ ταῦτα ἢ ταῦτα δικάζοντας. ἔτι δὲ νόμον ἐτίθει περὶ τῶν εὐρισκόντων τι τῇ πόλει συμφέρον, ὅπως τυγχάνωσι τιμῆς, καὶ τοῖς παισὶ τῶν ἐν τῷ πολέμῳ τελευτώντων ἐκ δημοσίου γίνεσθαι τὴν τροφήν, ὡς οὕτω τοῦτο [10] παρ' ἄλλοις νενομοθετημένον ἔστι δὲ καὶ ἐν Ἀθήναις οὗτος ὁ νόμος νῦν καὶ ἐν ἑτέροις τῶν πόλεων: τοὺς δ' ἄρχοντας αἰρετοὺς ὑπὸ τοῦ δήμου εἶναι πάντας. δῆμον δ' ἐποίει τὰ τρία μέρη τῆς πόλεως: τοὺς δ' αἰρεθέντας ἐπιμελεῖσθαι κοινῶν καὶ ξενικῶν καὶ ὄρφανικῶν.

τὰ μὲν οὖν πλείστα καὶ [15] τὰ μάλιστα ἀξιόλογα τῆς Ἰπποδάμου τάξεως ταῦτ' ἔστιν: ἀπορήσειε δ' ἂν τις πρῶτον μὲν τὴν διαίρεσιν τοῦ πλήθους τῶν πολιτῶν. οἳ τε γὰρ τεχνίται καὶ οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ τὰ ὄπλα ἔχοντες κοινωνοῦσι τῆς πολιτείας πάντες, οἱ μὲν γεωργοὶ οὐκ ἔχοντες ὄπλα, οἱ δὲ τεχνίται οὔτε γῆν οὔτε ὄπλα, [20] ὥστε γίνονται σχεδὸν δούλοι τῶν τὰ ὄπλα κεκτημένων. μετέχειν μὲν οὖν πασῶν τῶν τιμῶν ἀδύνατον ἀνάγκη γὰρ ἐκ τῶν τὰ ὄπλα ἐχόντων καθίστασθαι καὶ στρατηγούς καὶ πολιτοφύλακας καὶ τὰς κυριωτάτας ἀρχὰς ὡς εἰπεῖν: μὴ μετέχοντας δὲ τῆς πολιτείας πῶς οἷόν τε φιλικῶς ἔχειν [25] πρὸς τὴν πολιτείαν; “ἀλλὰ δεῖ καὶ κρείττους εἶναι τοὺς τὰ ὄπλα γε κεκτημένους ἀμφοτέρων τῶν μερῶν”. τοῦτο δ' οὐ ῥάδιον μὴ πολλοὺς ὄντας: εἰ δὲ τοῦτ' ἔσται, τί δεῖ τοὺς ἄλλους μετέχειν τῆς πολιτείας καὶ κυρίου εἶναι τῆς τῶν ἀρχόντων καταστάσεως; ἔτι οἱ γεωργοὶ τί χρήσιμοι τῇ πόλει; τεχνίτας μὲν [30] γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι πᾶσα γὰρ δεῖται πόλις τεχνιτῶν, καὶ δύναται διαγίγνεσθαι καθάπερ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ἀπὸ τῆς τέχνης: οἱ δὲ γεωργοὶ πορίζοντες μὲν τοῖς τὰ ὄπλα κεκτημένοις τὴν τροφήν εὐλόγως ἂν ἦσαν τι τῆς πόλεως μέρος, νῦν δ' ἰδίαν ἔχουσιν καὶ ταύτην ἰδίᾳ γεωργήσουσιν. [35] ἔτι δὲ τὴν κοινήν, ἀφ' ἧς οἱ προπολεμοῦντες ἔξουσιν τὴν τροφήν, εἰ μὲν αὐτοὶ γεωργήσουσιν, οὐκ ἂν εἴη τὸ μάχιμον ἕτερον καὶ τὸ γεωργοῦν, βούλεται δ' ὁ νομοθέτης: εἰ δ' ἕτεροὶ τινες ἔσονται τῶν τε τὰ ἴδια γεωργούντων καὶ τῶν μαχίμων, τέταρτον αὐτῶν μόνον ἔσται τοῦτο τῆς πόλεως, οὐδενὸς [40] μετέχον, ἀλλὰ ἀλλότριον τῆς πολιτείας: ἀλλὰ μὴν εἴ τις τοὺς αὐτοὺς θήσει τοὺς τε τὴν ἰδίαν καὶ τοὺς τὴν κοινήν γεωργούντας, τό τε πλήθος ἄπορον ἔσται τῶν καρπῶν ἐξ ὧν ἕκαστος γεωργήσει δύο οἰκίαις, [1268b][1] καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ εὐδὺς ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τῶν αὐτῶν κληρῶν αὐτοῖς τε τὴν τροφήν λήψονται καὶ τοῖς μαχίμοις παρέξουσιν; ταῦτα δὴ πάντα πολλὴν ἔχει ταραχήν. οὐ καλῶς δ' οὐδ' ὁ περὶ τῆς κρίσεως [5] ἔχει νόμος, τὸ κρίνειν ἀξιούν διαιρούντα, τῆς δίκης ἀπλῶς γεγραμμένης, καὶ γίνεσθαι τὸν δικαστὴν διαιτητὴν. τοῦτο δὲ ἐν μὲν τῇ διαίτη καὶ πλείοσιν ἐνδέχεται κοινολογεῖσθαι γὰρ ἀλλήλοις περὶ τῆς κρίσεως, ἐν δὲ τοῖς δικαστηρίοις οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ καὶ τούναντίον τούτου τῶν νομοθετῶν οἱ πολλοὶ [10] παρασκευάζουσιν ὅπως οἱ δικασταὶ μὴ κοινολογῶνται πρὸς ἀλλήλους. ἔπειτα πῶς οὐκ ἔσται ταραχώδης ἢ κρίσις, ὅταν ὀφείλει μὲν ὁ δικαστὴς οἴηται, μὴ τοσοῦτον δ' ὅσον ὁ δικαζόμενος; ὁ μὲν γὰρ εἴκοσι μνᾶς, ὁ δὲ δικαστὴς κρίνει δέκα μνᾶς ἢ ὁ μὲν πλέον ὁ δ' ἔλασσόν, ἄλλος δὲ πέντε, [15] ὁ δὲ τέτταρας, καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον δῆλον ὅτι μεριοῦσιν: οἱ δὲ πάντα καταδικάσουσιν, οἱ δ' οὐδέν. τίς οὖν ὁ τρόπος ἔσται τῆς διαλογῆς τῶν ψήφων; ἔτι δ' οὐδὲν ἐπιπροχεῖν ἀναγκάζει τὸν ἀπλῶς ἀποδικάσαντα ἢ καταδικάσαντα, εἴπερ ἀπλῶς τὸ ἔγκλημα γέγραπται, δικαίως: οὐ γὰρ μηδὲν [20] ὀφείλει ὁ ἀποδικάσας κρίνειν, ἀλλὰ τὰς εἴκοσι μνᾶς: ἀλλ' ἐκεῖνος ἦδη ἐπιπροχεῖ, ὁ καταδικάσας, μὴ νομίζων ὀφείλει τὰς εἴκοσι μνᾶς.

περι δὲ τοῦ τοῖς εὐρίσκουσί τι τῇ πόλει συμφέρον ὡς δεῖ γίνεσθαι τινα τιμῆν, οὐκ ἔστιν ἀσφαλὲς τὸ νομοθετεῖν, ἀλλ' εὐόφθαλμον ἀκοῦσαι μόνον: ἔχει [25] γὰρ συκοφαντίας καὶ κινήσεις, ἂν τύχη, πολιτείας. ἐμπίπτει δ' εἰς ἄλλο πρόβλημα καὶ σκέψιν ἑτέραν: ἀποροῦσι γὰρ τινες πότερον βλαβερὸν ἢ συμφέρον ταῖς πόλεσι τὸ κινεῖν τοὺς πατρίους νόμους, ἂν ἢ τις ἄλλος βελτίων. διόπερ οὐ ῥάδιον τῷ λεχθέντι ταχὺ συγχωρεῖν, εἴπερ μὴ συμφέροι [30] κινεῖν, ἐνδέχεται δ' εἰσηγεῖσθαι τινὰς νόμων λύσιν ἢ πολιτείας ὡς κοινὸν ἀγαθόν. ἐπεὶ δὲ πεποιήμεθα μνεῖαν, ἔτι μικρὰ περὶ αὐτοῦ διαστείλασθαι βέλτιον. ἔχει γὰρ, ὡς περ εἶπομεν, ἀπορίαν, καὶ δόξειεν ἂν βέλτιον εἶναι τὸ κινεῖν. ἐπὶ γοῦν τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν τοῦτο συνενήνοχεν, [35] οἷον ἰατρικὴ κινήσεισα παρὰ τὰ πάτρια καὶ γυμναστικὴ καὶ ὅλως αἱ τέχναι πᾶσαι καὶ αἱ δυνάμεις, ὥστ' ἐπεὶ μίαν τούτων δετέον καὶ τὴν πολιτικὴν, δῆλον ὅτι καὶ περὶ ταύτην ἀναγκαῖον ὁμοίως ἔχειν. σημείον δ' ἂν γεγονέναι φαίη τις ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων: τοὺς γὰρ ἀρχαίους νόμους λίαν ἀπλοῦς [40] εἶναι καὶ βαρβαρικούς. ἐσιδηροφοροῦντό τε γὰρ οἱ Ἕλληνας, καὶ τὰς γυναῖκας ἐωνοῦντο παρ' ἀλλήλων, ὅσα τε λοιπὰ τῶν ἀρχαίων ἐστί που νομίμων εὐήθη πάμπαν ἐστίν, [1269a][1] οἷον ἐν Κύμῃ περὶ τὰ φονικά νόμος ἔστιν, ἂν πλήθός τι παράσχηται μαρτύρων ὁ διώκων τὸν φόνον τῶν αὐτοῦ συγγενῶν, ἔνοχον εἶναι τῷ φόνῳ τὸν φεύγοντα. ζητοῦσι δ' ὅλως οὐ τὸ πάτριον ἀλλὰ τὰγαθὸν πάντες: εἰκὸς τε τοὺς [5] πρώτους, εἴτε γηγενεῖς ἢσαν εἴτ' ἐκ φθορᾶς τινος ἐσώθησαν, ὁμοίους εἶναι καὶ τοὺς τυχόντας καὶ τοὺς ἀνοήτους, ὡς περ καὶ λέγεται κατὰ τῶν γηγενῶν, ὥστε ἄτοπον τὸ μένειν ἐν τοῖς τούτων δόγμασιν. πρὸς δὲ τούτοις οὐδὲ τοὺς γεγραμμένους εἶναι ἀκινήτους βέλτιον. ὡς περ γὰρ καὶ περὶ τὰς ἄλλας τέχνας, [10] καὶ τὴν πολιτικὴν τάξιν ἀδύνατον ἀκριβῶς πάντα γραφῆναι: καθόλου γὰρ ἀναγκαῖον γράφειν, αἱ δὲ πράξεις περὶ τῶν καθ' ἕκαστόν εἰσιν.

ἐκ μὲν οὖν τούτων φανερόν ὅτι κινήτεοι καὶ τινὲς καὶ ποτὲ τῶν νόμων εἰσίν: ἄλλον δὲ τρόπον ἐπισκοποῦσιν εὐλαβείας ἂν δόξειεν εἶναι πολλῆς. ὅταν γὰρ [15] ἢ τὸ μὲν βέλτιον μικρόν, τὸ δ' ἐπίξειν εὐχερώς λύειν τοὺς νόμους φαῦλον, φανερόν ὡς ἑατέον ἐνίας ἀμαρτίας καὶ τῶν νομοθετῶν καὶ τῶν ἀρχόντων: οὐ γὰρ τοσοῦτον ὠφελήσεται κινήσας ὅσον βλαβήσεται τοῖς ἀρχουσιν ἀπειθεῖν ἐδισθεῖς. ψεῦδος δὲ καὶ τὸ παράδειγμα τὸ περὶ τῶν τεχνῶν: οὐ γὰρ [20] ὁμοίον τὸ κινεῖν τέχνην καὶ νόμον: ὁ γὰρ νόμος ἰσχὺν οὐδεμίαν ἔχει πρὸς τὸ πείθεσθαι παρὰ τὸ ἔθος, τοῦτο δ' οὐ γίνεται εἰ μὴ διὰ χρόνου πλήθους, ὥστε τὸ ῥαδίως μεταβάλλειν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων νόμων εἰς ἑτέρους νόμους καινοὺς ἀσφενῆ ποιεῖν ἐστὶ τὴν τοῦ νόμου δύναμιν. ἔτι δ' εἰ [25] καὶ κινήτεοι, πότερον πάντες καὶ ἐν πάσῃ πολιτείᾳ, ἢ οὐ; καὶ πότερον τῷ τυχόντι ἢ τισίν; ταῦτα γὰρ ἔχει μεγάλην διαφορὰν. διὸ νῦν μὲν ἀφώμεν ταύτην τὴν σκέψιν: ἄλλων γὰρ ἐστὶ καιρῶν.

περὶ δὲ τῆς Λακεδαιμονίων πολιτείας καὶ τῆς Κρητικῆς, [30] σχεδὸν δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων πολιτειῶν, δύο εἰσὶν αἱ σκέψεις, μία μὲν εἴ τι καλῶς ἢ μὴ καλῶς πρὸς τὴν ἀρίστην νενομοδέτηται τάξιν, ἑτέρα δ' εἴ τι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸν τρόπον ὑπεναντίως τῆς προκειμένης αὐτοῖς πολιτείας. ὅτι μὲν οὖν δεῖ τῇ μελλούσῃ καλῶς πολιτεύεσθαι [35] τὴν τῶν ἀναγκαίων ὑπάρχειν σχολήν, ὁμολογούμενόν ἐστιν: τίνα δὲ τρόπον ὑπάρχειν, οὐ ῥάδιον λαβεῖν. ἢ τε γὰρ Θετταλῶν πενεστεία πολλάκις ἐπέθετο τοῖς Θετταλοῖς, ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς Λάκωσιν οἱ εἰλωτες ὡς περ γὰρ ἐφεδρεύοντες τοῖς ἀτυχήμασι διατελοῦσιν: περὶ δὲ τοὺς Κρήτας [40] οὐδὲν πω τοιοῦτον συμβέβηκεν. αἴτιον δ' ἴσως τὸ τὰς γειτνιώσας πόλεις, [1269b][1] καίπερ πολεμούσας ἀλλήλαις, μηδεμίαν εἶναι σύμμαχον τοῖς ἀφισταμένοις διὰ τὸ μὴ συμφέρειν καὶ αὐταῖς κεκτημέναις περιοίκους, τοῖς δὲ Λάκωσιν οἱ γειτνιώντες ἐχθροὶ πάντες ἦσαν, Ἀργεῖοι καὶ Μεσήμιοι καὶ Ἀρκάδες: [5] ἐπεὶ καὶ τοῖς Θετταλοῖς κατ' ἀρχὰς ἀφίσταντο διὰ τὸ πολεμεῖν ἔτι τοῖς προσχώροις, Ἀχαιοῖς καὶ Περραιβοῖς καὶ Μάγνησιν. εἴκοι δὲ καὶ εἰ μὴδὲν ἕτερον, ἀλλὰ τό γε τῆς ἐπιμελείας ἐργῶδες εἶναι, τίνα δεῖ πρὸς αὐτοὺς ὁμιλῆσαι τρόπον: ἀνιέμενοί τε γὰρ ὑβρίζουσι καὶ τῶν ἴσων ἀξιούσιν [10] ἑαυτοὺς τοῖς κυρίοις, καὶ κακοπαθῶς ζῶντες ἐπιβουλεύουσι καὶ μισοῦσιν. δῆλον οὖν ὡς οὐκ ἐξευρίσκουσι τὸν βέλτιστον τρόπον οἷς τοῦτο συμβαίνει περὶ τὴν εἰλωτείαν.

ἔτι δ' ἢ περὶ τὰς γυναῖκας ἄνεσις καὶ πρὸς τὴν προαίρεσιν τῆς πολιτείας βλαβερὰ καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν πόλεως. ὡς περ γὰρ [15] οἰκίας μέρος ἀνὴρ καὶ γυνή, δῆλον ὅτι καὶ πόλιν ἐγγὺς τοῦ δίχα διηρῆσθαι δεῖ νομίζειν εἰς τε τὸ τῶν ἀνδρῶν πλήθος καὶ τὸ τῶν γυναικῶν, ὥστ' ἐν

ὅσαις πολιτείαις φαύλως ἔχει τὸ περὶ τὰς γυναικάς, τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως εἶναι δεῖ νομίζειν ἀνομοθέτητον. ὅπερ ἐκεῖ συμβέβηκεν: ὅλην γὰρ [20] τὴν πόλιν ὁ νομοθέτης εἶναι βουλόμενος καρτερικὴν, κατὰ μὲν τοὺς ἄνδρας φανερός ἐστι τοιοῦτος ὢν, ἐπὶ δὲ τῶν γυναικῶν ἐξημέληκεν: ζῶσι γὰρ ἀκολάστως πρὸς ἅπασαν ἀκολασίαν καὶ τρυφερώς. ὥστ' ἀναγκαῖον ἐν τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ τιμᾶσθαι τὸν πλοῦτον, ἄλλως τε κἂν τύχῳσι γυναικοκρατούμενοι, [25] καθάπερ τὰ πολλὰ τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολεμικῶν γενῶν, ἔξω Κελτῶν ἢ κἂν εἴ τις ἕτεροι φανερώς τετιμῆκασιν τὴν πρὸς τοὺς ἄρρενας συνουσίαν. ἔοικε γὰρ ὁ μυθολογήσας πρῶτος οὐκ ἀλόγως συζεῦξαι τὸν Ἄρην πρὸς τὴν Ἀφροδίτην: ἢ γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἀρρένων ὁμιλίαν [30] ἢ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν φαίνονται κατοκώχιοι πάντες οἱ τοιοῦτοι. διὸ παρὰ τοῖς Λάκωσι τοῦδ' ὑπήρχεν, καὶ πολλὰ διωκίετο ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν. καίτοι τί διαφέρει γυναικάς ἀρχειν ἢ τοὺς ἄρχοντας ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἀρχεσθαι; ταῦτό γὰρ συμβαίνει. χρησίμου δ' [35] οὔσης τῆς θρασυτήτος πρὸς οὐδὲν τῶν ἐγκυκλίων, ἀλλ' εἶπερ, πρὸς τὸν πόλεμον, βλαβερῶταται καὶ πρὸς ταῦδ' αἱ τῶν Λακῶνων ἦσαν. ἐδήλωσαν δ' ἐπὶ τῆς τῶν Θηβαίων ἐμβολῆς: χρησίμοι μὲν γὰρ οὐδὲν ἦσαν, ὥσπερ ἐν ἑτέροις πόλεσιν, Δόρυβον δὲ παρείχον πλείω τῶν πολεμίων. ἐξ ἀρχῆς μὲν [40] οὖν ἔοικε συμβεβηκέναι τοῖς Λάκωσιν εὐλόγως ἢ τῶν γυναικῶν ἄνεσις. [1270a][1] ἔξω γὰρ τῆς οἰκείας διὰ τὰς στρατείας ἀπεξενούντο πολὺν χρόνον, πολεμοῦντες τὸν τε πρὸς Ἀργείους πόλεμον καὶ πάλιν τὸν πρὸς Ἀρκάδας καὶ Μεσηνίους: σχολάσαντες δὲ αὐτοὺς μὲν παρείχον τῷ νομοθέτῃ προωδοπεποιημένους [5] διὰ τὸν στρατιωτικὸν βίον· πολλὰ γὰρ ἔχει μέρη τῆς ἀρετῆς, τὰς δὲ γυναικάς φασι μὲν ἄγειν ἐπιχειρήσαι τὸν Λυκούργον ὑπὸ τοὺς νόμους, ὡς δ' ἀντέκρουον, ἀποστηνῆαι πάλιν. αἰτίαι μὲν οὖν εἰσιν αὐταὶ τῶν γενομένων, ὥστε δῆλον ὅτι καὶ ταύτης τῆς ἀμαρτίας: ἀλλ' ἡμεῖς [10] οὐ τοῦτο σκοποῦμεν, τίτιν δεῖ συγγνώμην ἔχειν ἢ μὴ ἔχειν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ὀρθῶς καὶ μὴ ὀρθῶς. τὰ δὲ περὶ τὰς γυναικάς ἔχοντα μὴ καλῶς ἔοικεν, ὥσπερ ἐλέχθη καὶ πρότερον, οὐ μόνον ἀπρέπειάν τινα ποιεῖν τῆς πολιτείας αὐτῆς καθ' αὐτήν, ἀλλὰ συμβάλλεσθαι τι πρὸς τὴν φιλοχρηματίαν. [15] μετὰ γὰρ τὰ νῦν ῥηθέντα τοῖς περὶ τὴν ἀνωμαλίαν τῆς κτήσεως ἐπιτιμῆσειεν ἂν τις. τοῖς μὲν γὰρ αὐτῶν συμβέβηκε κεκτῆσθαι πολλὴν λίαν οὐσίαν, τοῖς δὲ πάμπαν μικράν: διόπερ εἰς ὀλίγους ἦκεν ἢ χώρα. τοῦτο δὲ καὶ διὰ τῶν νόμων τέτακται φαύλως: ὠνεῖσθαι μὲν γὰρ, ἢ [20] πωλεῖν τὴν ὑπάρχουσαν, ἐποίησεν οὐ καλόν, ὀρθῶς ποιήσας, δίδοναι δὲ καὶ καταλείπειν ἐξουσίαν ἔδωκε τοῖς βουλομένοις: καίτοι ταῦτό συμβαίνει ἀναγκαῖον ἐκείνως τε καὶ οὕτως. ἔστι δὲ καὶ τῶν γυναικῶν σχεδὸν τῆς πάσης χώρας τῶν πέντε μερῶν τὰ δύο, τῶν τ' ἐπικλήρων πολλῶν γινομένων, [25] καὶ διὰ τὸ προίκας δίδοναι μεγάλας. καίτοι βέλτιον ἢ μηδεμίαν ἢ ὀλίγην ἢ καὶ μετρίαν τετάχθαι. νῦν δ' ἔξεστι δοῦναί τε τὴν ἐπικλήρον ὅτῳ ἂν βούληται, κἂν ἀποδάνη μὴ διαδέμενος, ὃν ἂν καταλίπη κληρονόμον, οὗτος ᾧ ἂν θέλῃ δίδωσιν. τοιγαροῦν δυναμένης τῆς χώρας χιλίους ἵππεῖς [30] τρέφειν καὶ πεντακοσίους, καὶ ὀπλίτας τρισμυρίους, οὐδὲ χίλιοι τὸ πλήθος ἦσαν. γέγονε δὲ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν δῆλον ὅτι φαύλως αὐτοῖς εἶχε τὰ περὶ τὴν τάξιν ταύτην: μίαν γὰρ πληγὴν οὐχ ὑπήνεγκεν ἢ πόλις, ἀλλ' ἀπώλετο διὰ τὴν ὀλιγανθρωπίαν. λέγουσι δ' ὡς ἐπὶ μὲν τῶν προτέρων [35] βασιλέων μετεδίδουσαν τῆς πολιτείας, ὥστ' οὐ γίνεσθαι τότε ὀλιγανθρωπίαν, πολεμοῦντων πολὺν χρόνον, καὶ φασι εἶναι ποτε τοῖς Σπαρτιάταις καὶ μυρίους: οὐ μὴν ἀλλ', εἴτ' ἐστὶν ἀληθῆ ταῦτα εἴτε μὴ, βέλτιον τὸ διὰ τῆς κτήσεως ὠμαλισμένης πληθεῖν ἀνθρώπων τὴν πόλιν. ὑπεναντίος δὲ [40] καὶ ὁ περὶ τὴν τεκνοποιίαν νόμος πρὸς ταύτην τὴν διορθωσιν. [1270b][1] βουλόμενος γὰρ ὁ νομοθέτης ὡς πλείστους εἶναι τοὺς Σπαρτιάτας, προάγεται τοὺς πολίτας ὅτι πλείστους ποιεῖσθαι παῖδας: ἔστι γὰρ αὐτοῖς νόμος τὸν μὲν γεννήσαντα τρεῖς υἱοὺς ἄφρουρον εἶναι, τὸν δὲ τέτταρας ἀτελεῖ πάντων. καίτοι [5] φανερόν ὅτι πολλῶν γινομένων, τῆς δὲ χώρας οὕτω διηρημένης, ἀναγκαῖον πολλοὺς γίνεσθαι πένητας.

ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ περὶ τὴν ἐφορείαν ἔχει φαύλως. ἢ γὰρ ἀρχὴ κυρία μὲν αὐτῇ τῶν μεγίστων αὐτοῖς ἐστίν, γίνονται δ' ἐκ τοῦ δήμου παντός, ὥστε πολλάκις ἐπίπτουσιν ἄνθρωποι σφόδρα [10] πένητες εἰς τὸ ἀρχεῖον, οἱ δὲ διὰ τὴν ἀπορίαν ὄνιοι ἦσαν. ἐδήλωσαν δὲ πολλάκις μὲν καὶ πρότερον, καὶ νῦν δὲ ἐν τοῖς Ἄνδρσι: διαφωρῆντες γὰρ ἀργυρίῳ τινές, ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, ὅλην τὴν πόλιν ἀπώλεσαν, καὶ διὰ τὸ τὴν ἀρχὴν εἶναι λίαν μεγάλην καὶ ἰσοτύραννον δημαγωγεῖν [15] [αὐτοὺς] ἠναγκάζοντο καὶ οἱ βασιλεῖς, ὥστε καὶ ταύτην συνεπιβλάπτεσθαι τὴν πολιτείαν: δημοκρατία γὰρ ἐξ ἀριστοκρατίας συνέβαινε. συνέχει μὲν οὖν τὴν πολιτείαν

τὸ ἀρχεῖον τοῦτο--ἡσυχάζει γὰρ ὁ δῆμος διὰ τὸ μετέχειν τῆς μεγίστης ἀρχῆς, ὥστ' εἴτε διὰ τὸν νομοθέτην εἴτε διὰ [20] τύχην τοῦτο συμπέπτωκεν, συμφερόντως ἔχει τοῖς πράγμασιν: δεῖ γὰρ τὴν πολιτείαν τὴν μέλλουσαν σφίξεσθαι πάντα βούλεσθαι τὰ μέρη τῆς πόλεως εἶναι καὶ διαμένειν κατὰ ταῦτα: οἱ μὲν οὖν βασιλεῖς διὰ τὴν αὐτῶν τιμὴν οὕτως ἔχουσιν, οἱ δὲ καλοὶ κάγαθοὶ διὰ τὴν γερουσίαν ἄδλον γὰρ ἡ ἀρχή [25] αὕτη τῆς ἀρετῆς ἐστίν, ὁ δὲ δῆμος διὰ τὴν ἐφορείαν καδίσταται γὰρ ἐξ ἀπάντων--ἀλλ' αἰρετὴν ἔδει τὴν ἀρχὴν εἶναι ταύτην ἐξ ἀπάντων μὲν, μὴ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον ὃν νῦν παιδαριώδης γὰρ ἐστὶ λίαν. ἔτι δὲ καὶ κρίσεων εἰσι μεγάλων κύριοι, ὄντες οἱ τυχόντες, διόπερ οὐκ αὐτογνωμόνας [30] βέλτιον κρίνειν ἀλλὰ κατὰ γράμματα καὶ τοὺς νόμους. ἔστι δὲ καὶ ἡ δίαιτα τῶν ἐφόρων οὐχ ὁμολογουμένη τῷ βουλῆματι τῆς πόλεως: αὕτη μὲν γὰρ ἀνειμένη λίαν ἐστίν, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις μᾶλλον ὑπερβάλλει ἐπὶ τὸ σκληρόν, ὥστε μὴ δύνασθαι καρτερεῖν ἀλλὰ λάδρα τὸν νόμον [35] ἀποδιδράσκοντας ἀπολαύειν τῶν σωματικῶν ἡδονῶν.

ἔχει δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν τῶν γερόντων ἀρχὴν οὐ καλῶς αὐτοῖς. ἐπεικῶν μὲν γὰρ ὄντων καὶ πεπαιδευμένων ἱκανῶς πρὸς ἀνδραγαθίαν τάχ' ἂν εἴπειε τις συμφερεῖν τῇ πόλει, καίτοι τό γε διὰ βίου κυρίου εἶναι κρίσεων μεγάλων ἀμφισβητήσιμον [40] ἔστι γὰρ, ὥσπερ καὶ σώματος, καὶ διανοίας γῆρας: [1271a][1] τὸν τρόπον δὲ τοῦτον πεπαιδευμένων ὥστε καὶ τὸν νομοθέτην αὐτὸν ἀπιστεῖν ὡς οὐκ ἀγαθοῖς ἀνδράσιν, οὐκ ἀσφαλές. φαίνονται δὲ καὶ καταδωροδοκούμενοι καὶ καταχαριζόμενοι πολλὰ τῶν κοινῶν οἱ κεκοινωνηκότες τῆς [5] ἀρχῆς ταύτης. διόπερ βέλτιον αὐτοὺς μὴ ἀνευθύνους εἶναι: νῦν δ' εἰσίν. δόξειε δ' ἂν ἡ τῶν ἐφόρων ἀρχὴ πάσας εὐδύνειν τὰς ἀρχάς: τοῦτο δὲ τῇ ἐφορείᾳ μέγα λίαν τὸ δῶρον, καὶ τὸν τρόπον οὐ τοῦτον λέγομεν διδόναι δεῖν τὰς εὐθύνας. ἔτι δὲ καὶ τὴν αἵρεσιν ἣν ποιοῦνται τῶν γερόντων κατὰ τε [10] τὴν κρίσιν ἐστὶ παιδαριώδης, καὶ τὸ αὐτὸν αἰτεῖσθαι τὸν ἀξιοσησόμενον τῆς ἀρχῆς οὐκ ὀρθῶς ἔχει: δεῖ γὰρ καὶ βουλόμενον καὶ μὴ βουλόμενον ἀρχεῖν τὸν ἄξιον τῆς ἀρχῆς. νῦν δ' ὅπερ καὶ περὶ τὴν ἄλλην πολιτείαν ὁ νομοθέτης φαίνεται ποιῶν: φιλοτίμους γὰρ κατασκευάζων τοὺς πολίτας [15] τούτῳ κέχρηται πρὸς τὴν αἵρεσιν τῶν γερόντων: οὐδεὶς γὰρ ἂν ἀρχεῖν αἰτήσαιτο μὴ φιλότιμος ὢν. καίτοι τῶν γ' ἀδικημάτων τῶν γ' ἐκουσίων τὰ πλεῖστα συμβαίνει σχεδὸν διὰ φιλοτιμίαν καὶ διὰ φιλοχρηματίαν τοῖς ἀνδράποισ.

περὶ δὲ βασιλείας, εἰ μὲν βέλτιόν ἐστιν ὑπάρχειν ταῖς πόλεσιν [20] ἢ μὴ βέλτιον, ἄλλος ἔστω λόγος: ἀλλὰ μὴν βέλτιόν γε μὴ καδᾶπερ νῦν, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ βίον ἕκαστον κρίνεσθαι τῶν βασιλέων. ὅτι δ' ὁ νομοθέτης οὐδ' αὐτὸς οἶεται δύνασθαι ποιεῖν καλοὺς κάγαθούς, δῆλον: ἀπιστεῖ γοῦν ὡς οὐκ οὖσιν ἱκανῶς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν: διόπερ ἐξέπεμπον συμπροσβευτὰς [25] τοὺς ἐχθρούς, καὶ σωτηρίαν ἐνόμιζον τῇ πόλει εἶναι τὸ στασιάζειν τοὺς βασιλεῖς. οὐ καλῶς δ' οὐδὲ περὶ τὰ συσσίτια τὰ καλούμενα φιδίτια νενομοθέτηται τῷ καταστήσαντι πρῶτον. ἔδει γὰρ ἀπὸ κοινού μᾶλλον εἶναι τὴν σύνοδον, καδᾶπερ ἐν Κρήτῃ: παρὰ δὲ τοῖς Λάκωσιν ἕκαστον δεῖ [30] φέρειν, καὶ σφόδρα πενήτων ἐνίων ὄντων καὶ τοῦτο τὸ ἀνάλωμα οὐ δυναμένων δαπανᾶν, ὥστε συμβαίνει τούναντίον τῷ νομοθέτῃ τῆς προαιρέσεως. βούλεται μὲν γὰρ δημοκρατικὸν εἶναι τὸ κατασκευάσμα τῶν συσσιτίων, γίνεται δ' ἥκιστα δημοκρατικὸν οὕτω νενομοθετημένον. μετέχειν μὲν [35] γὰρ οὐ ῥάδιον τοῖς λίαν πένησιν, ὅρος δὲ τῆς πολιτείας οὗτός ἐστιν αὐτοῖς ὁ πάτριος, τὸν μὴ δυνάμενον τοῦτο τὸ τέλος φέρειν μὴ μετέχειν αὐτῆς: τῷ δὲ περὶ τοὺς ναυάρχους νόμῳ καὶ ἕτεροὶ τινες ἐπιτετιμήκασιν, ὀρθῶς ἐπιτιμώντες. στάσεως γὰρ γίνεται αἴτιος: ἐπὶ γὰρ τοῖς βασιλεῦσιν, [40] οὖσι στρατηγοῖς αἰδίοις, ἡ ναυαρχία σχεδὸν ἕτερα βασιλεία καδέστηκεν. καὶ ὠδὶ δὲ τῇ ὑποδέσει τοῦ νομοθέτου ἐπιτιμήσειεν ἂν τις, [1271b][1] ὅπερ καὶ Πλάτων ἐν τοῖς Νόμοις ἐπιτετιμήκεν: πρὸς γὰρ μέρος ἀρετῆς ἢ πάσα σύνταξις τῶν νόμων ἐστὶ, τὴν πολεμικὴν: αὕτη γὰρ χρησὶμὴ πρὸς τὸ κρατεῖν. τοιγαροῦν ἐσφύζοντο μὲν πολεμοῦντες, ἀπώλλυντο δὲ ἀρξάντες [5] διὰ τὸ μὴ ἐπίστασθαι σχολάζειν μηδὲ ἡσκηκέναι μηδεμίαν ἀσκησιν ἕτεραν κυριωτέραν τῆς πολεμικῆς. τούτου δὲ ἀμάρτημα οὐκ ἔλαττον: νομίζουσι μὲν γὰρ γίνεσθαι τάγαθὰ τὰ περιμάχητα δι' ἀρετῆς μᾶλλον ἢ κακίας, καὶ τοῦτο μὲν καλῶς, ὅτι μέντοι ταῦτα κρείττω τῆς ἀρετῆς [10] ὑπολαμβάνουσιν, οὐ καλῶς. φαύλως δ' ἔχει καὶ περὶ τὰ κοινὰ χρήματα τοῖς Σπαρτιάταις. οὔτε γὰρ ἐν τῷ κοινῷ τῆς πόλεως ἐστὶν οὐδὲν πολέμους μεγάλους ἀναγκαζόμενοις πολεμεῖν, εἰσφέρουσί τε κακῶς: διὰ γὰρ τὸ τῶν Σπαρτιατῶν εἶναι τὴν πλείστην γῆν οὐκ ἐξετάζουσιν ἀλλήλων τὰς [15] εἰσφοράς. ἀποβέβηκέ τε τούναντίον τῷ νομοθέτῃ τοῦ συμφέροντος: τὴν

μὲν γὰρ πόλιν πεποίηκεν ἀχρήματον, τοὺς δ' ἰδιώτας φιλοχρημάτους. περὶ μὲν οὖν τῆς Λακεδαιμονίων πολιτείας ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω: ταῦτα γὰρ ἔστιν ἂ μάλιστ' ἂν τις ἐπιτιμήσειεν.

[20] ἡ δὲ Κρητικὴ πολιτεία πάρεγγυς μὲν ἔστι ταύτης, ἔχει δὲ μικρὰ μὲν οὐ χεῖρον, τὸ δὲ πλεῖον ἤττον γλαφυρώς. καὶ γὰρ ἔοικε καὶ λέγεται γε τὰ πλείστα μεμιμηθῆσαι τὴν Κρητικὴν πολιτείαν ἢ τῶν Λακωνίων: τὰ δὲ πλείστα τῶν ἀρχαίων ἤττον διήρθωται τῶν νεωτέρων. φασὶ [25] γὰρ τὸν Λυκούργον, ὅτε τὴν ἐπιτροπέειαν τὴν Χαριλάου τοῦ βασιλέως καταλιπὼν ἀπεδήμησεν, τότε τὸν πλείστον διατρίψαι χρόνον περὶ Κρήτην διὰ τὴν συγγένειαν: ἄποικοι γὰρ οἱ Λύκτιοι τῶν Λακωνίων ἦσαν, κατέλαβον δ' οἱ πρὸς τὴν ἀποικίαν ἐλθόντες τὴν τάξιν τῶν νόμων ὑπάρχουσαν [30] ἐν τοῖς τότε κατοικοῦσιν. διὸ καὶ νῦν οἱ περιόικοι τὸν αὐτὸν τρόπον χρῶνται αὐτοῖς, ὡς κατασκευάσαντος Μίνω πρώτου τὴν τάξιν τῶν νόμων. δοκεῖ δ' ἡ νῆσος καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν τὴν Ἑλληνικὴν πεφυκέναι καὶ κείσθαι καλῶς: πάσῃ γὰρ ἐπίκειται τῇ θαλάττῃ, σχεδὸν τῶν Ἑλλήνων [35] ἰδρυμένων περὶ τὴν θάλατταν πάντων: ἀπέχει γὰρ τῇ μὲν τῆς Πελοποννήσου μικρὸν, τῇ δὲ τῆς Ἀσίας τοῦ περὶ Τριόπιον τόπου καὶ Ῥόδου. διὸ καὶ τὴν τῆς θαλάττης ἀρχὴν κατέσχευεν ὁ Μίνως, καὶ τὰς νήσους τὰς μὲν ἐχειρώσατο τὰς δ' ὤκισεν, τέλος δὲ ἐπιδέμενος τῇ Σικελίᾳ τὸν βίον ἐτελεύτησεν [40] ἐκεῖ περὶ Καμικόν.

ἔχει δ' ἀνάλογον ἡ Κρητικὴ τάξις πρὸς τὴν Λακωνικὴν. γεωργοῦσί τε γὰρ τοῖς μὲν οἱ εἰλωτες τοῖς δὲ Κρησὶν οἱ περιόικοι, [1272a][1] καὶ συσσίτια παρ' ἀμφοτέροις ἔστιν, καὶ τό γε ἀρχαῖον ἐκάλουν οἱ Λάκωνες οὐ φιδίτια ἀλλὰ ἀνδρείαα, καθάπερ οἱ Κρήτες, ἢ καὶ δῆλον ὅτι ἐκεῖθεν ἐλήλυθεν. ἔτι δὲ τῆς πολιτείας ἡ τάξις. οἱ μὲν [5] γὰρ ἔφοροι τὴν αὐτὴν ἔχουσι δύναμιν τοῖς ἐν τῇ Κρήτῃ καλουμένοις κόσμοις, πλὴν οἱ μὲν ἔφοροι πέντε τὸν ἀριθμὸν οἱ δὲ κόσμοι δέκα εἰσὶν: οἱ δὲ γέροντες τοῖς γέρουσιν, οὓς καλοῦσιν οἱ Κρήτες βουλήν, ἴσοι: βασιλεία δὲ πρότερον μὲν ἦν, εἶτα κατέλυσαν οἱ Κρήτες, καὶ τὴν ἡγεμονίαν οἱ [10] κόσμοι τὴν κατὰ πόλεμον ἔχουσιν: ἐκκλησίας δὲ μετέχουσι πάντες, κυρία δ' οὐδενός ἔστιν ἀλλ' ἢ συνεπιψηφίσαι τὰ δόξαντα τοῖς γέρουσι καὶ τοῖς κόσμοις.

τὰ μὲν οὖν τῶν συσσιτίων ἔχει βέλτιον τοῖς Κρησὶν ἢ τοῖς Λάκωσιν. ἐν μὲν γὰρ Λακεδαιμόνι κατὰ κεφαλὴν ἕκαστος εἰσφέρει τὸ τεταγμένον, [15] εἰ δὲ μὴ, μετέχειν νόμος κωλύει τῆς πολιτείας, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον, ἐν δὲ Κρήτῃ κοινοτέρως: ἀπὸ πάντων γὰρ τῶν γινομένων καρπῶν τε καὶ βοσκημάτων δημοσίων, καὶ ἐκ τῶν φόρων οὓς φέρουσιν οἱ περιόικοι, τέτακται μέρος τὸ μὲν πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τὰς κοινὰς [20] λειτουργίας, τὸ δὲ τοῖς συσσιτίοις, ὥστ' ἐκ κοινοῦ τρέφεσθαι πάντας, καὶ γυναικῶν καὶ παιδῶν καὶ ἀνδρῶν: πρὸς δὲ τὴν ὀλιγοσιτίαν ὡς ὠφέλιμον πολλὰ πεφιλοσόφηκεν ὁ νομοθέτης, καὶ πρὸς τὴν διάζευξιν τῶν γυναικῶν, ἵνα μὴ πολυτεκνώσῃ, τὴν πρὸς τοὺς ἄρρενας ποιήσας [25] ὁμιλίαν, περὶ ἧς εἰ φαύλως ἢ μὴ φαύλως, ἕτερος ἔσται τοῦ διασκεψασθαι καιρός. ὅτι δὴ τὰ περὶ τὰ συσσίτια βέλτιον τέτακται τοῖς Κρησὶν ἢ τοῖς Λάκωσι, φανερόν: τὰ δὲ περὶ τοὺς κόσμους ἔτι χεῖρον τῶν ἐφόρων. ὁ μὲν γὰρ ἔχει κακὸν τὸ τῶν ἐφόρων ἀρχεῖον, ὑπάρχει καὶ τούτοις [30] γίνονται γὰρ οἱ τυχόντες, ὁ δ' ἐκεῖ συμφέρει πρὸς τὴν πολιτείαν, ἐνταῦθ' οὐκ ἔστιν. ἐκεῖ μὲν γὰρ, διὰ τὸ τὴν αἴρεσιν ἐκ πάντων εἶναι, μετέχων ὁ δῆμος τῆς μεγίστης ἀρχῆς βούλεται μένειν τὴν πολιτείαν: ἐνταῦθα δ' οὐκ ἐξ ἀπάντων αἰροῦνται τοὺς κόσμους ἀλλ' ἐκ τινῶν γενῶν, καὶ τοὺς γέροντας [35] ἐκ τῶν κεκοσμηκότων, περὶ ὧν τοὺς αὐτοὺς ἂν τις εἴπειε λόγους καὶ περὶ τῶν ἐν Λακεδαιμόνι γινομένων: τὸ γὰρ ἀνυπεύθυνον καὶ τὸ διὰ βίου μείζον ἔστι γέρας τῆς ἀξίας αὐτοῖς, καὶ τὸ μὴ κατὰ γράμματα ἄρχειν ἀλλ' αὐτογνώμονας ἐπισφαλές. τὸ δ' ἡσυχάζειν μὴ μετέχοντα [40] τὸν δῆμον οὐδὲν σημεῖον τοῦ τετάχθαι καλῶς. οὐδὲν γὰρ λήμματος ἔστι τοῖς κόσμοις ὡσπερ τοῖς ἐφόροις, [1272b][1] πόρρω γ' ἀποικοῦσιν ἐν νήσῳ τῶν διαφερούτων.

ἦν δὲ ποιοῦνται τῆς ἀμαρτίας ταύτης ἰατρειάν, ἄτοπος καὶ οὐ πολιτικὴ ἀλλὰ δυναστευτικὴ. πολλάκις γὰρ ἐκβάλλουσι συστάντες τινὲς τοὺς κόσμους ἢ τῶν συναρχόντων αὐτῶν ἢ τῶν ἰδιωτῶν: ἔξεσσι [5] δὲ καὶ μεταξὺ τοῖς κόσμοις ἀπειπεῖν τὴν ἀρχὴν. ταῦτα δὴ πάντα βέλτιον γίνεσθαι κατὰ νόμον ἢ κατ' ἀνδρώπων βούλησιν: οὐ γὰρ ἀσφαλῆς ὁ κανὼν. πάντων δὲ φαυλότατον τὸ τῆς ἀκοσμίας τῶν δυνατῶν, ἣν καθιστάσι πολλάκις οἱ ἂν μὴ δίκας βούλωνται δοῦναι τῶν δυνατῶν: ἢ καὶ δῆλον ὡς ἔχει τι [10] πολιτείας ἢ τάξις, ἀλλ' οὐ πολιτεία ἔστιν

ἀλλὰ δυναστεία μάλλον. εἰώθασι δὲ διαλαμβάνοντες τὸν δῆμον καὶ τοὺς φίλους ἀναρχίαν ποιεῖν καὶ στασιάξειν καὶ μάχεσθαι πρὸς ἀλλήλους: καίτοι τί διαφέρει τὸ τοιοῦτον ἢ διὰ τινος χρόνου μηκέτι πόλιν εἶναι τὴν τοιαύτην, ἀλλὰ λύεσθαι τὴν πολιτικὴν [15] κοινωνίαν; ἔστι δ' ἐπικίνδυνος οὕτως ἔχουσα πόλις, τῶν βουλομένων ἐπιτίθεσθαι καὶ δυναμένων. ἀλλὰ, καθάπερ εἴρηται, σῶζεται διὰ τὸν τόπον: ξηνηλασίας γὰρ τὸ πόρρω πεποιήκεν. διὸ καὶ τὸ τῶν περιοίκων μένει τοῖς Κρησίῳ, οἱ δ' εἰλωτες ἀφίστανται πολλάκις. οὔτε γὰρ ἐξωτερικῆς [20] ἀρχῆς κοινωνοῦσιν οἱ Κρήτες, νεωστὶ τε πόλεμος ξενικὸς διαβέβηκεν εἰς τὴν νῆσον, ὅς πεποιήκε φανεράν τὴν ἀσφένειαν τῶν ἐκεῖ νόμων. περὶ μὲν οὖν ταύτης εἰρήσθω τοσαύτ' ἡμῖν τῆς πολιτείας.

πολιτεύεσθαι δὲ δοκοῦσι καὶ Καρχηδόνιοι καλῶς καὶ [25] πολλὰ περιττῶς πρὸς τοὺς ἄλλους, μάλιστα δ' ἔνια παραπλησίως τοῖς Λάκωσιν. αὗται γὰρ αἱ τρεῖς πολιτεῖαι ἀλλήλαις τε σύγγενός τις εἰσὶ καὶ τῶν ἄλλων πολὺ διαφέρουσιν, ἢ τε Κρητικὴ καὶ ἢ Λακωνικὴ καὶ τρίτη τούτων ἢ τῶν Καρχηδονίων. καὶ πολλὰ τῶν τεταγμένων ἔχει παρ' [30] αὐτοῖς καλῶς: σημεῖον δὲ πολιτείας συντεταγμένης τὸ τὸν δῆμον ἐκουσίον διαμένειν ἐν τῇ τάξει τῆς πολιτείας, καὶ μήτε στάσιν, ὅ τι καὶ ἄξιον εἰπεῖν, γεγενῆσθαι μήτε τύραννον. ἔχει δὲ παραπλήσια τῇ Λακωνικῇ πολιτεία τὰ μὲν συσσίτια τῶν ἐταιριῶν τοῖς φιδιτίοις, τὴν δὲ τῶν ἑκατὸν [35] καὶ τεττάρων ἀρχὴν τοῖς ἐφόροις πλὴν ὃ οὐ χεῖρον: οἱ μὲν ἐκ τῶν τυχόντων εἰσὶ, ταύτην δ' αἰροῦνται τὴν ἀρχὴν ἀριστίνδην, τοὺς δὲ βασιλεῖς καὶ τὴν γερουσίαν ἀνάλογον τοῖς ἐκεῖ βασιλευσὶ καὶ γέρουσιν: καὶ βέλτιον δὲ τοὺς βασιλεῖς μήτε καθ' αὐτὸ εἶναι γένος μήτε τοῦτο τὸ τυχόν, [40] εἴτε διαφέρων ... ἐκ τούτων αἰρετοὺς μάλλον ἢ καθ' ἡλικίαν. μεγάλων γὰρ κύριοι καθεστῶτες, ἂν εὐτελεῖς ὡς μεγάλα βλάπτουσι, [1273a][1] καὶ ἔβλαψαν ἤδη τὴν πόλιν τὴν τῶν Λακεδαιμονίων.

τὰ μὲν οὖν πλείστα τῶν ἐπιτιμηθέντων ἂν διὰ τὰς παρεμβάσεις κοινὰ τυγχάνει πάσαις ὄντα ταῖς εἰρημέναις πολιτεαῖς: τῶν δὲ παρὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀριστοκρατίας [5] καὶ τῆς πολιτείας τὰ μὲν εἰς δῆμον ἐκκλίνει μάλλον, τὰ δ' εἰς ὀλιγαρχίαν. τοῦ μὲν γὰρ τὰ μὲν προσάγειν τὰ δὲ μὴ προσάγειν πρὸς τὸν δῆμον οἱ βασιλεῖς κύριοι μετὰ τῶν γερόντων, ἂν ὁμογνωμονῶσι πάντες, εἰ δὲ μὴ, καὶ τούτων ὁ δῆμος. ἂ δ' ἂν εἰσφέρωσιν οὗτοι, οὐ [10] διακούσαι μόνον ἀποδιδόασι τῷ δήμῳ τὰ δόξαντα τοῖς ἄρχουσιν, ἀλλὰ κύριοι κρίνουν εἰσὶ καὶ τῷ βουλομένῳ τοῖς εἰσφερομένοις ἀντειπεῖν ἔξεστιν, ὅπερ ἐν ταῖς ἐτέραις πολιτεαῖς οὐκ ἔστιν. τὸ δὲ τὰς πενταρχίας κυρίας οὐσας πολλῶν καὶ μεγάλων ὑφ' αὐτῶν αἰρετὰς εἶναι, καὶ τὴν τῶν ἑκατὸν [15] ταύτας αἰρεῖσθαι, τὴν μεγίστην ἀρχὴν, ἔτι δὲ ταύτας πλείονα ἄρχειν χρόνον τῶν ἄλλων καὶ γὰρ ἐξεληλυθότες ἄρχουσι καὶ μέλλοντες ὀλιγαρχικόν, τὸ δὲ ἀμίσθους καὶ μὴ κληρωτὰς ἀριστοκρατικὸν δετέον, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον, καὶ τὸ τὰς δίκας ὑπὸ τῶν ἀρχείων δικάζεσθαι πάσας [20] καὶ μὴ ἄλλας ὑπ' ἄλλων, καθάπερ ἐν Λακεδαιμονίᾳ. παρεκβαίνει δὲ τῆς ἀριστοκρατίας ἢ τὰς τῶν Καρχηδονίων μάλιστα πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν κατὰ τινα διάνοιαν ἢ συνδοκίᾳ τοῖς πολλοῖς: οὐ γὰρ μόνον ἀριστίνδην ἀλλὰ καὶ πλουτίνδην οἴονται δεῖν αἰρεῖσθαι τοὺς ἄρχοντας: ἀδύνατον [25] γὰρ τὸν ἀποροῦντα καλῶς ἄρχειν καὶ σχολάζειν. εἴπερ οὖν τὸ μὲν αἰρεῖσθαι πλουτίνδην ὀλιγαρχικόν τὸ δὲ κατ' ἀρετὴν ἀριστοκρατικόν, αὕτη τις ἂν εἴη τάξις τρίτη, καθ' ἣνπερ συντέτακται [καὶ] τοῖς Καρχηδονίοις τὰ περὶ τὴν πολιτείαν: αἰροῦνται γὰρ εἰς δύο ταῦτα βλέποντες, καὶ μάλιστα [30] τὰς μεγίστας, τοὺς τε βασιλεῖς καὶ τοὺς στρατηγοὺς.

δεῖ δὲ νομίζειν ἀμάρτημα νομοδέτου τὴν παρέκβασιν εἶναι τῆς ἀριστοκρατίας ταύτην. ἐξ ἀρχῆς γὰρ τοῦδ' ὄραν ἔστι τῶν ἀναγκαιοτάτων, ὅπως οἱ βέλτιστοι δύνωνται σχολάζειν καὶ μηδὲν ἀσχημονεῖν, μὴ μόνον ἄρχοντες ἀλλὰ μηδ' [35] ἰδιωτεύοντες. εἰ δὲ δεῖ βλέπειν καὶ πρὸς εὐπορίαν χάριν σχολῆς, φαῦλον τὸ τὰς μεγίστας ὠνητὰς εἶναι τῶν ἀρχῶν, τὴν τε βασιλείαν καὶ τὴν στρατηγίαν. ἔντιμον γὰρ ὁ νόμος οὗτος ποιεῖ τὸν πλοῦτον μάλλον τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν πόλιν ὅλην φιλοχρήματον. ὅ τι δ' ἂν ὑπολάβῃ τίμιον εἶναι τὸ [40] κύριον, ἀνάγκη καὶ τὴν τῶν ἄλλων πολιτῶν δόξαν ἀκολουθεῖν τούτοις. ὅπου δὲ μὴ μάλιστα ἀρετῆ τιμᾶται, [1273b][1] ταύτην οὐκ οἶόν τε βεβαίως ἀριστοκρατεῖσθαι τὴν πολιτείαν. ἐδίξεσθαι δ' εὐλογον κερδαίνειν τοὺς ὠνουμένους, ὅταν δαπανήσαντες ἄρχουσιν: ἄτοπον γὰρ εἰ πένης μὲν ὦν ἐπιεικῆς δὲ βουλήσεται κερδαίνειν, φαυλότερος δ' ὦν οὐ βουλήσεται δαπανήσας. [5] διὸ δεῖ

τούς δυναμένους ἄριστ' ἀρχεῖν, τούτους ἄρχειν. βέλτιον δ', εἰ καὶ προεῖτο τὴν εὐπορίαν τῶν ἐπιεικῶν ὁ νομοθέτης, ἀλλὰ ἀρχόντων γε ἐπιμελεῖσθαι τῆς σχολῆς. φαῦλον δ' ἂν δόξειεν εἶναι καὶ τὸ πλείους ἀρχὰς τὸν αὐτὸν ἄρχειν: ὅπερ εὐδοκιμῆ παρὰ τοῖς Καρχηδονίοις: ἐν γὰρ [10] ὑφ' ἐνὸς ἔργον ἄριστ' ἀποτελεῖται. δεῖ δ' ὅπως γίνηται τοῦθ' ὄρα ἂν τὸν νομοθέτην, καὶ μὴ προστάττειν τὸν αὐτὸν αὐλεῖν καὶ σκυτοτομεῖν. ὡσθ' ὅπου μὴ μικρὰ πόλις, πολιτικώτερον πλείονας μετέχειν τῶν ἀρχῶν, καὶ δημοτικώτερον: κοινότερόν τε γὰρ καθάπερ εἶπομεν καὶ κάλλιον ἕκαστον ἀποτελεῖται [15] τῶν αὐτῶν καὶ θάττον. δῆλον δὲ τοῦτο ἐπὶ τῶν πολεμικῶν καὶ τῶν ναυτικῶν: ἐν τούτοις γὰρ ἀμφοτέροις διὰ πάντων ὡς εἶπεν διελήλυθε τὸ ἄρχειν καὶ τὸ ἄρχεσθαι. ὀλιγαρχικῆς δ' οὐσίας τῆς πολιτείας ἄριστα ἐκφεύγουσι τῷ πλουτεῖν αἰεὶ τι τοῦ δήμου μέρος, ἐκπέμποντες ἐπὶ [20] τὰς πόλεις. τούτῳ γὰρ ἰώνται καὶ ποιούσι μόνιμον τὴν πολιτείαν. ἀλλὰ τουτί ἐστι τύχης ἔργον, δεῖ δὲ ἀστασιάστους εἶναι διὰ τὸν νομοθέτην. νῦν δέ, ἂν ἀτυχία γένηται τις καὶ τὸ πλήθος ἀποστή τῶν ἀρχομένων, οὐδὲν ἔστι φάρμακον διὰ τῶν νόμων τῆς ἡσυχίας. περὶ μὲν οὖν τῆς Λακεδαιμονίων [25] πολιτείας καὶ Κρητικῆς καὶ τῆς Καρχηδονίων, αἴπερ δικαίως εὐδοκιμοῦσι, τούτων ἔχει τὸν τρόπον.

τῶν δὲ ἀποφνημαμένων τι περὶ πολιτείας ἔνιοι μὲν οὐκ ἐκοινώνησαν πράξεων πολιτικῶν οὐδ' ὠντινωοῦν, ἀλλὰ διετέλεσαν ἰδιωτεύοντες τὸν βίον, περὶ ὧν εἴ τι ἀξιόλογον, εἴρηται [30] σχεδὸν περὶ πάντων, ἔνιοι δὲ νομοθέται γεγονασιν, οἱ μὲν ταῖς οἰκείαις πόλεσιν οἱ δὲ καὶ τῶν ὀθνηίων τισί, πολιτευθέντες αὐτοί: καὶ τούτων οἱ μὲν νόμων ἐγένοντο δημιουργοὶ μόνον, οἱ δὲ καὶ πολιτείας, οἷον καὶ Λυκούργος καὶ Σόλων: οὗτοι γὰρ καὶ νόμους καὶ πολιτείας κατέστησαν. [35] περὶ μὲν οὖν τῆς Λακεδαιμονίων εἴρηται, Σόλωνα δ' ἔνιοι μὲν οἶονται νομοθέτην γενέσθαι σπουδαῖον: ὀλιγαρχίαν τε γὰρ καταλύσαι λίαν ἄκρατον οὖσαν, καὶ δουλεύοντα τὸν δῆμον παύσαι, καὶ δημοκρατίαν καταστήσαι τὴν πάτριον, μεῖξαντα καλῶς τὴν πολιτείαν: εἶναι γὰρ τὴν μὲν ἐν Ἀρείῳ [40] πάγῳ βουλὴν ὀλιγαρχικόν, τὸ δὲ τὰς ἀρχὰς αἰρετὰς ἀριστοκρατικόν, τὰ δὲ δικαστήρια δημοτικόν. [1274a][1] ἔοικε δὲ Σόλων ἐκεῖνα μὲν ὑπάρχοντα πρότερον οὐ καταλύσαι, τὴν τε βουλὴν καὶ τὴν τῶν ἀρχῶν αἴρεσιν, τὸν δὲ δῆμον καταστήσαι, τὰ δικαστήρια ποιήσας ἐκ πάντων. διὸ καὶ μέμφονται τινες αὐτῷ: λύσαι γὰρ θάτερα, κύριον ποιήσαντα τὸ δικαστήριον [5] πάντων, κληρωτὸν ὄν. ἐπεὶ γὰρ τοῦτ' ἴσχυσεν, ὡσπερ τυράννω τῷ δήμῳ χαριζόμενοι τὴν πολιτείαν εἰς τὴν νῦν δημοκρατίαν μετέστησαν: καὶ τὴν μὲν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλὴν Ἐφιάλτης ἐκόλουσε καὶ Περικλῆς, τὰ δὲ δικαστήρια μισθοφόρα κατέστησε Περικλῆς, καὶ τούτων δὴ τὸν τρόπον [10] ἕκαστος τῶν δημαγωγῶν προήγαγεν αὔξων εἰς τὴν νῦν δημοκρατίαν. φαίνεται δ' οὐ κατὰ τὴν Σόλωνος γενέσθαι τοῦτο προαίρεσιν, ἀλλὰ μάλλον ἀπὸ συμπτώματος τῆς ναυαρχίας γὰρ ἐν τοῖς Μηδικοῖς ὁ δῆμος αἰτίος γενόμενος ἐφρονηματίσθη καὶ δημαγωγοὺς ἔλαβε φαύλους ἀντιπολιτευομένων [15] τῶν ἐπιεικῶν, ἐπεὶ Σόλων γε ἔοικε τὴν ἀναγκαιοτάτην ἀποδιδόναι τῷ δήμῳ δύναμιν, τὸ τὰς ἀρχὰς αἰρεῖσθαι καὶ εὐδύνειν μὴδὲ γὰρ τούτου κύριος ὢν ὁ δῆμος δούλος ἂν εἴη καὶ πολέμιος, τὰς δ' ἀρχὰς ἐκ τῶν γνωρίμων καὶ τῶν εὐπόρων κατέστησε πάσας, ἐκ τῶν πεντακοσιομεδίων [20] καὶ ζευγιδῶν καὶ τρίτου τέλους τῆς καλουμένης ἱππάδος: τὸ δὲ τέταρτον τὸ θητικόν, οἷς οὐδεμιᾶς ἀρχῆς μετήν.

νομοθέται δ' ἐγένοντο Ζάλευκός τε Λοκροῖς τοῖς ἐπιζεφυριοῖς, καὶ Χαρώνδας ὁ Καταναῖος τοῖς αὐτοῦ πολίταις καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς Χαλκιδικαῖς πόλεσι ταῖς περὶ Ἰταλίαν [25] καὶ Σικελίαν. πειρῶνται δὲ τινες καὶ συνάγειν ὡς Ὀνομακρίτου μὲν γενομένου πρώτου δεινοῦ περὶ νομοθεσίαν, γυμνασθῆναι δ' αὐτὸν ἐν Κρήτῃ, Λοκρὸν ὄντα καὶ ἐπιδημοῦντα, κατὰ τέχνην μαντικὴν: τούτου δὲ γενέσθαι Θάλητα ἐταῖρον, Θάλητος δ' ἀκροατὴν Λυκούργου καὶ Ζάλευκου, Ζαλεύκου [30] δὲ Χαρώνδαν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν λέγουσιν ἀσκεπτότερον τῶν χρόνων ἔχοντες. ἐγένετο δὲ καὶ Φιλόλαος ὁ Κορινθῖος νομοθέτης Θηβαίοις. ἦν δ' ὁ Φιλόλαος τὸ μὲν γένος τῶν Βακχιαδῶν, ἐραστής δὲ γενόμενος Διοκλέους τοῦ νικήσαντος Ὀλυμπίασιν, ὡς ἐκεῖνος τὴν πόλιν ἔλιπε διαμισήσας τὸν [35] ἔρωτα τὸν τῆς μητρὸς Ἀλκυνόνης, ἀπήλυθεν εἰς Θήβας: κακεῖ τὸν βίον ἐτελεύτησαν ἀμφοτέροι. καὶ νῦν ἔτι δεικνύουσι τοὺς τάφους αὐτῶν ἀλλήλοις μὲν εὐσυνόπτους ὄντας, πρὸς δὲ τὴν τῶν Κορινθίων χώραν τὸν μὲν σύνοπτον τὸν δ' οὐ σύνοπτον: μυθολογοῦσι γὰρ αὐτοὺς οὕτω τάξασθαι τὴν ταφὴν, τὸν μὲν [40] Διοκλέα διὰ τὴν ἀπέχθειαν τοῦ πάδου, ὅπως μὴ ἄποπτος ἔσται ἢ Κορινθία ἀπὸ τοῦ χύματος, τὸν δὲ Φιλόλαον ὅπως ἄποπτος. [1274b][1] ὤκησαν μὲν οὖν διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν παρὰ τοῖς

Θηβαίοις, νομοθέτης δ' αὐτοῖς ἐγένετο Φιλόλαος περί τ' ἄλλων τινῶν καὶ περί τῆς παιδοποιίας, οὓς καλοῦσιν ἐκεῖνοι νόμους θετικούς: καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἰδίως ὑπ' ἐκείνου νενομοθετημένον, [5] ὅπως ὁ ἀριθμὸς σφύζεται τῶν κλήρων. Χαρώνδου δ' ἴδιον μὲν οὐδὲν ἐστὶ πλὴν αἱ δίκαι τῶν ψευδομαρτυριῶν· πρῶτος γὰρ ἐποίησε τὴν ἐπίσκηψιν, τῇ δ' ἀκριβείᾳ τῶν νόμων ἐστὶ γλαφυρώτερος καὶ τῶν νῦν νομοθετῶν.

Φαλέου δ' ἴδιον ἢ τῶν οὐσιῶν ἀνομάλωσις, Πλάτωνος δ' ἢ [10] τε τῶν γυναικῶν καὶ παίδων καὶ τῆς οὐσίας κοινότης καὶ τὰ συσσίτια τῶν γυναικῶν, ἔτι δ' ὁ περὶ τὴν μέθην νόμος, τὸ τοὺς νήφοντας συμποσιαρχεῖν, καὶ τὴν ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἄσκησιν ὅπως ἀμφιδέξιοι γίνονται κατὰ τὴν μελέτην, ὡς δέον μὴ τὴν μὲν χρήσιμον εἶναι τοῖν χερσῶν τὴν δὲ [15] ἄχρηστον. Δράκοντος δὲ νόμοι μὲν εἰσὶ, πολιτεία δ' ὑπαρχούση τοὺς νόμους ἔθηκεν: ἴδιον δ' ἐν τοῖς νόμοις οὐδὲν ἐστὶν ὅ τι καὶ μνείας ἄξιον, πλὴν ἢ χαλεπότης διὰ τὸ τῆς ζημίας μέγεθος. ἐγένετο δὲ καὶ Πιπτακὸς νόμων δημιουργὸς ἀλλ' οὐ πολιτείας: νόμος δ' ἴδιος αὐτοῦ τὸ τοὺς μεθύοντας, ἂν [20] τι πταίσωσι, πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων: διὰ γὰρ τὸ πλείους ὑβρίξειν μεθύοντας ἢ νηφοντας οὐ πρὸς τὴν συγγνώμην ἀπέβλεψεν, ὅτι δεῖ μεθύουσιν ἔχειν μᾶλλον, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον. ἐγένετο δὲ καὶ Ἀνδροδάμας Ῥηγῖνος νομοθέτης Χαλκιδεῦσι τοῖς ἐπὶ Θράκης, οὗ τὰ περὶ τε τὰ φοινικὰ [25] καὶ τὰς ἐπικλήρους ἐστίν: οὐ μὴν ἀλλὰ ἰδίον γε οὐδὲν αὐτοῦ λέγειν ἔχοι τις ἂν. τὰ μὲν οὖν περὶ τὰς πολιτείας, τὰς τε κυρίας καὶ τὰς ὑπὸ τινῶν εἰρημένας, ἔστω θεωρημένα τὸν τρόπον τούτου.

:

Aristotle. ed. W. D. Ross, *Aristotle's Politica*. Oxford, Clarendon Press. 1957.
OCLC: 29604983

[1343a][1] ἡ οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ διαφέρει οὐ μόνον τοσοῦτον ὅσον οἰκία καὶ πόλις· ταῦτα μὲν γὰρ αὐταῖς ἐστὶ τὰ ὑποκείμενά, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡ μὲν πολιτικὴ ἐκ πολλῶν ἀρχόντων ἐστίν, ἡ οἰκονομικὴ δὲ μοναρχία.

ἔναι μὲν οὖν τῶν τεχνῶν διήρηται, καὶ οὐ τῆς αὐτῆς ἐστὶ ποιῆσαι καὶ χρῆσασθαι τῷ ποιηθέντι, ὡσπερ λύρα καὶ αὐλοῖς: τῆς δὲ πολιτικῆς ἐστὶ καὶ πόλιν ἐξ ἀρχῆς συστήσασθαι καὶ ὑπαρχούση χρῆσασθαι καλῶς: ὥστε δῆλον ὅτι καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἂν εἶη καὶ κτήσασθαι οἶκον καὶ χρῆσασθαι αὐτῷ.

πόλις μὲν οὖν οἰκιῶν πλήθός ἐστὶ καὶ χώρας καὶ κτημάτων αὐταρκῆς πρὸς τὸ εὖ ζῆν. φανερόν δέ: ὅταν γὰρ μὴ δυνατοὶ ὡς τούτου τυγχάνειν, διαλύεται καὶ ἡ κοινωμία. ἔτι δὲ ἔνεκα τούτου συνέρχονται. οὐ δὲ ἔνεκα ἕκαστόν ἐστὶ καὶ γέγονε, καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ τυγχάνει αὕτη οὕσα.

ὥστε δῆλον ὅτι πρότερον γενέσει ἡ οἰκονομικὴ πολιτικῆς ἐστὶ. καὶ γὰρ τὸ ἔργον. μόνιον γὰρ οἰκία πόλεώς ἐστίν.

σκεπτέον οὖν περὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ τί τὸ ἔργον αὐτῆς.

μέρη δὲ οἰκίας ἀνθρωπός τε καὶ κτήσις ἐστίν. ἐπεὶ δὲ πρῶτον ἐν τοῖς ἐλαχίστοις ἢ φύσις [20] ἐκάστου θεωρεῖται, καὶ περὶ οἰκίας ἂν ὁμοίως ἔχοι. ὥστε καθ' Ἡσίοδον δέοι ἂν ὑπάρχειν

οἶκον μὲν πρῶτιστα γυναικία τε [βοῦν τ' ἀροτῆρα.]

Hes. WD 405

τὸ μὲν γὰρ τῆς τροφῆς πρῶτον, τὸ δὲ τῶν ἐλευθέρων. ὥστε δεῖοι ἂν τὰ περὶ τὴν τῆς γυναικὸς ὁμιλίαν οἰκονομήσασθαι καλῶς: τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ ποίαν τινὰ δεῖ ταύτην εἶναι παρασκευάσαι.

κτῆσεως δὲ πρώτη ἐπιμέλεια ἢ κατὰ φύσιν. κατὰ φύσιν δὲ γεωργικὴ προτέρα, καὶ δεύτεραι ὅσαι ἀπὸ τῆς γῆς, οἷον μεταλλευτικὴ καὶ εἴ τις ἄλλη τοιαύτη. ἢ δὲ γεωργικὴ μάλιστα, ὅτι δικαία: οὐ γὰρ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδ' ἐκόντων, ὥσπερ καπηλεία καὶ αἱ μισθαρνικαί, οὐτ' ἀκόντων, ὥσπερ αἱ πολεμικαί. ἔτι δὲ καὶ τῶν κατὰ φύσιν: φύσει γὰρ ἀπὸ τῆς μητρὸς ἢ τροφῆ πάσιν ἐστίν, [I343b][I] ὥστε καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀπὸ τῆς γῆς.

πρὸς δὲ τούτοις καὶ πρὸς ἀνδρίαν συμβάλλεται μεγάλα: οὐ γὰρ ὥσπερ αἱ βάνανσοι τὰ σώματα ἀχρεῖα ποιοῦσιν, ἀλλὰ δυνάμενα θυραυλεῖν καὶ πονεῖν, ἔτι δὲ δυνάμενα κινδυνεύειν πρὸς τοὺς πολεμίους: μόνων γὰρ τούτων τὰ κτήματα ἔξω τῶν ἐρυμάτων ἐστίν.

τῶν δὲ περὶ τοὺς ἀνθρώπους ἢ περὶ γυναῖκα πρώτη ἐπιμέλεια: κοινωνία γὰρ φύσει τῷ θῆλυ καὶ τῷ ἄρρενι μάλιστα ἐστίν. ὑπόκειται γὰρ ἡμῖν ἐν ἄλλοις ὅτι πολλὰ τοιαῦτα ἢ φύσις ἐφίεται ἀπεργάζεσθαι, ὥσπερ καὶ τῶν ζώων ἕκαστον: ἀδύνατον δὲ τὸ θῆλυ ἄνευ τοῦ ἄρρενος ἢ τὸ ἄρρεν ἄνευ τοῦ θήλεος ἀποτελεῖν τούτο: ὥστ' ἐξ ἀνάγκης αὐτῶν ἢ κοινωνία συνέστηκεν.

ἐν μὲν οὖν τοῖς ἄλλοις ζώοις ἀλόγως τούτο ὑπάρχει, καὶ ἐφ' ὅσον μετέχουσι τῆς φύσεως, ἐπὶ τοσοῦτον, καὶ τεκνοποιίας μόνον χάριν: ἐν δὲ τοῖς ἡμέτεροις καὶ φρονημωτέροις διήρδρωται μᾶλλον φαίνονται γὰρ μᾶλλον βοήθειαι γινόμεναι καὶ εὐνοιαὶ καὶ συνεργαίαι ἀλλήλοις, ἐν ἀνθρώπῳ δὲ μάλιστα, ὅτι οὐ μόνον τοῦ εἶναι ἀλλὰ καὶ τοῦ εὐ [20] εἶναι συνεργὰ ἀλλήλοις τὸ θῆλυ καὶ τὸ ἄρρεν ἐστί. καὶ ἢ τῶν τέκνων κτήσις οὐ λειτουργίας ἕνεκεν τῇ φύσει μόνον οὐσα τυγχάνει ἀλλὰ καὶ ὠφελείας: ἂ γὰρ ἂν δυνάμενοι εἰς ἀδυνατοὺς πονήσωσι, πάλιν κομίζονται παρὰ δυναμένων ἀδυνατοῦντες ἐν τῷ γῆρα.

ἅμα δὲ καὶ ἢ φύσις ἀναπληροῖ ταύτη τῇ περιόδῳ τὸ αἰεὶ εἶναι, ἐπεὶ κατ' ἀριθμὸν οὐ δύναται, ἀλλὰ κατὰ τὸ εἶδος. οὕτως προωκονόμεται ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἕκατέρου ἢ φύσις, τοῦ τε ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς, πρὸς τὴν κοινωνίαν. διείληπται γὰρ τῷ μὴ ἐπὶ ταῦτα πάντα χρησίμων ἔχειν τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἔνια μὲν ἐπὶ τάναντία, εἰς ταῦτόν δὲ συντείνοντα: τὸ μὲν γὰρ ἰσχυρότερον τὸ δ' ἀσθενέστερον ἐποίησεν, [I344a][I] ἵνα τὸ μὲν φυλακτικώτερον ἢ διὰ τὸν φόβον, τὸ δ' ἀμυντικώτερον διὰ τὴν ἀνδρίαν, καὶ τὸ μὲν πορίζῃ τὰ ἔξωθεν, τὸ δὲ σφίξῃ τὰ ἔνδον: καὶ πρὸς τὴν ἐργασίαν τὸ μὲν δυνάμενον ἐδραῖον εἶναι, πρὸς δὲ τὰς ἔξωθεν θυραυλίας ἀσθενές, τὸ δὲ πρὸς μὲν τὰς ἡσυχίας χεῖρον, πρὸς δὲ τὰς κινήσεις ὑγιεινόν: καὶ περὶ τέκνων τὴν μὲν γένεσιν κοινὴν, τὴν δὲ ὠφέλειαν ἴδιον: τῶν μὲν γὰρ τὸ θρέψαι, τῶν δὲ τὸ παιδεύσαι ἐστίν.

πρῶτον μὲν οὖν νόμοι πρὸς γυναῖκα, καὶ τὸ μὴ ἀδικεῖν: οὕτως γὰρ ἂν οὐδ' αὐτὸς ἀδικοῖτο. τοῦθ' ὑφηγεῖται δὲ [ὁ] καὶ ὁ κοινὸς νόμος, καθάπερ οἱ Πυθαγόρειοι λέγουσιν, ὥσπερ ἰκέτιν καὶ ἀφ' ἐστίας ἡγμένην ὡς ἥκιστα δεῖν [δοκεῖν] ἀδικεῖν: ἀδικία δὲ ἀνδρὸς αἱ θυραυλαίαι συνουσίαι γιγνόμεναι.

περὶ δὲ ὁμιλίας μήθ' ὥστε δεῖσθαι μήθ' ὡς ἀπόντος ἀδυνατεῖν ἡσυχάζειν, ἀλλ' οὕτως ἐθίζειν ὥστε ἱκανῶς ἔχειν παρόντος καὶ μὴ παρόντος. εὐ δ' ἔχει καὶ τὸ τοῦ Ἡσιόδου.

παρθενικὴν δὲ γαμῖν, ἵνα ἦθεα κεδνὰ διδάξῃς.

Hes. WD 699

αἱ γὰρ ἀνομοιότητες τῶν ἡθῶν ἥκιστα φιλικόν.

περὶ δὲ κοσμήσεως, ὥσπερ οὐδὲ τὰ ἡθῆ δεῖ [20] ἀλαζονευομένους ἀλλήλοις πλησιάζειν, οὕτως οὐδὲ τὰ σώματα. ἢ δὲ διὰ τῆς κοσμήσεως οὐδὲν διαφεροῦσά ἐστι τῆς τῶν τραγωιδῶν ἐν τῇ σκευῇ πρὸς ἀλλήλους ὁμιλία.

τῶν δὲ κτημάτων πρῶτον μὲν καὶ ἀναγκαϊότατον τὸ βέλτιστον καὶ οἰκονομικώτατον: τοῦτο δὲ ἦν ἄνθρωπος. διὸ δεῖ πρῶτον δούλους παρασκευάζεσθαι σπουδαίους. δούλων δὲ εἶδη δύο,

ἐπίτροπος καὶ ἐργάτης. ἐπεὶ δὲ ὀρώμεν ὅτι αἱ παιδεῖαι ποιούς τινας ποιούσι τοὺς νέους, ἀναγκαῖον καὶ παρασκευασάμενον τρέφειν οἷς τὰ ἐλευθέρια τῶν ἔργων προστακτέον.

ὁμιλία δὲ πρὸς δούλους ὡς μήτε ὑβρίζειν ἑἶν μήτε ἀνιάειν, καὶ τοῖς μὲν ἐλευθεριωτέροις τιμῆς μεταδιδόναι, τοῖς δ' ἐργάταις τροφῆς πλήθος. καὶ ἐπειδὴ ἡ τοῦ οἴνου πόσις καὶ τοὺς ἐλευθέρους ὑβριστὰς ποιεῖ, καὶ πολλὰ ἔθνη ἀπέχεται καὶ τῶν ἐλευθέρων, οἷον Καρχηδόνοι ἐπὶ στρατιάς, φανερόν ὅτι τούτου ἢ μηδὲν ἢ ὀλιγάκις μεταδοτέον.

ὄντων δὲ τριῶν, ἔργου καὶ κολάσεως καὶ τροφῆς, τὸ μὲν μήτε κολάζεσθαι, μήτ' ἐργάζεσθαι, τροφὴν δ' ἔχειν, ὕβριν ἐμποιεῖ: [1344b][1] τὸ δὲ ἔργα μὲν ἔχειν καὶ κολάσεις, τροφὴν δὲ μή, βίαιον καὶ ἀδυναμίαν ποιεῖ. λείπεται δὴ ἔργα παρέχειν καὶ τροφὴν ἰκανήν: ἀμίσθων γὰρ οὐχ οἷόν τε ἄρχειν, δούλῳ δὲ μισθὸς τροφή.

ὥσπερ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ὅταν μὴ γίγνηται τοῖς βελτίοσι βέλτιον μηδὲ ἄθλα ἢ ἀρετῆς καὶ κακίας, γίνονται χεῖρους, οὕτω καὶ περὶ οἰκίας. διόπερ δεῖ ποιείσθαι σκέψιν καὶ διανέμειν τε καὶ ἀνιέναι κατ' ἀξίαν ἕκαστα, καὶ τροφὴν καὶ ἐσθῆτα καὶ ἀργίαν καὶ κολάσεις, λόγῳ καὶ ἔργῳ μιμουμένους τὴν τῶν ἰατρῶν δύναμιν ἐν φαρμάκῳ λόγῳ, προσθεωροῦντας ὅτι ἡ τροφή οὐ φάρμακον διὰ τὸ συνεχές.

γένη δὲ ἂν εἴη πρὸς τὰ ἔργα βέλτιστα μήτε δειλὰ μήτε ἀνδρῖα ἄγαν. ἀμφοτέρω γὰρ ἀδικούσι. καὶ γὰρ οἱ ἄγαν δειλοὶ οὐχ ὑπομένουσι καὶ οἱ θυμοειδεῖς οὐκ εὖαρχοι.

χρὴ δὲ καὶ τέλος ὠρίσθαι πάσιν: δίκαιον γὰρ καὶ συμφέρον τὴν ἐλευθερίαν κείσθαι ἄθλον: βούλονται γὰρ πονεῖν, ὅταν ἡ ἄθλον καὶ ὁ χρόνος ὠρισμένος. δεῖ δὲ καὶ ἐξομηθεύειν ταῖς τεκνοποιαῖς: καὶ μὴ κτᾶσθαι ὁμοεθνεῖς πολλούς, ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν: καὶ τὰς θυσίας καὶ τὰς ἀπολαύσεις μᾶλλον τῶν δούλων ἔνεκα ποιείσθαι ἢ τῶν ἐλευθέρων: [20] πλείονα γὰρ ἔχουσιν οὗτοι οὐπερ ἔνεκα τὰ τοιαῦτα ἐνομίσθη.

εἶδη δὲ τοῦ οἰκονόμου τέτταρα ἃ δεῖ ἔχειν περὶ τὰ χρήματα. καὶ γὰρ τὸ κτᾶσθαι δυνατόν χρὴ εἶναι καὶ φυλάττειν: εἰ δὲ μή, οὐδὲν ὄφελος τοῦ κτᾶσθαι: τῷ γὰρ ἡθμῷ ἀντλεῖν τούτ' ἔστιν, καὶ ὁ λεγόμενος τετρημένος πίθος. ἔτι δὲ καὶ εἶναι κοσμητικόν τῶν ὑπαρχόντων καὶ χρηστικόν: τούτων γὰρ ἔνεκα ἀκακίων δεόμεθα.

διηρησθαι δὲ δεῖ τούτων ἕκαστον, καὶ πλείω τὰ κάρπιμα εἶναι τῶν ἀκάρπων, καὶ τὰς ἐργασίας οὕτω νενεμησθαι, ὅπως μὴ ἅμα κινδυνεύσωσιν ἅπασιν. πρὸς δὲ φυλακὴν τοῖς τε Περσικοῖς συμφέρει χρῆσθαι καὶ τοῖς Λακωνικοῖς. καὶ ἡ Ἀττικὴ δὲ οἰκονομία χρήσιμος: ἀποδιδόμενοι γὰρ ὠνοῦνται, καὶ ἡ τοῦ ταμείου θέσις οὐκ ἔστιν ἐν ταῖς μικροτέραις οἰκονομίαις.

Περσικὰ δὲ ἦν τὸ πάντα τετάχθαι, καὶ πάντ' ἐφορᾶν αὐτόν, καθ' ὃ ἔλεγε Δίων περὶ Διονυσίου: οὐδεὶς γὰρ ἐπιμελεῖται ὁμοίως τῶν ἀλλοτρίων καὶ τῶν οἰκείων, ὥστε ὅσα ἐνδέχεται, [1345a][1] δι' ἑαυτοῦ ποιείσθαι χρὴ τὴν ἐπιμέλειαν. καὶ τὸ τοῦ Πέρσου καὶ τὸ τοῦ Λίβυος ἀπόφθεγμα εὖ ἂν ἔχοι. ὁ μὲν γὰρ ἐρωτηθεὶς τί μάλιστα ἵππον παιίνει, “ὁ τοῦ δεσπότου ὀφθαλμός” ἔφη: ὁ δὲ Λίβυς ἐρωτηθεὶς ποία κόπρος ἀρίστη, “τὰ τοῦ δεσπότου ἴχνη” ἔφη.

ἐπισκεπτέον οὖν τὰ μὲν αὐτόν, τὰ δὲ τὴν γυναῖκα, ὡς ἑκατέρωθι διαιρεῖται τὰ ἔργα τῆς οἰκονομίας. καὶ τούτο ποιητέον ἐν μικραῖς οἰκονομίαις ὀλιγάκις, ἐν δ' ἐπιτροπευόμεναις πολλάκις. οὐ γὰρ οἷόν τε μὴ καλῶς ὑποδεικνύντος καλῶς μιμείσθαι, οὐτ' ἐν τοῖς ἄλλοις, οὐτ' ἐν ἐπιτροπέαις, ὡς ἀδύνατον μὴ ἐπιμελῶν δεσποτῶν ἐπιμελεῖς εἶναι τοὺς ἐφεστῶτας.

ἐπεὶ δὲ ταῦτα καὶ καλὰ πρὸς ἀρετὴν καὶ ὠφέλιμα πρὸς οἰκονομίαν, ἐγείρεσθαι χρὴ πρότερον δεσπότας οἰκετῶν καὶ καθευθεῖν ὕστερον: καὶ μηδέποτε ἀφύλακτον οἰκίαν εἶναι, ὥσπερ πόλιν:

ὅσα τε δεῖ ποιεῖν μήτε νυκτὸς μήτε ἡμέρας παριέναι: τό τε διανίστασθαι νύκτωρ: τοῦτο γὰρ καὶ πρὸς ὑγίειαν καὶ οἰκονομίαν καὶ φιλοσοφίαν χρήσιμον.

ἐν μὲν οὖν ταῖς μικραῖς κτήσεσιν ὁ Ἀττικὸς τρόπος τῆς διαδέσεως τῶν ἐπικαρπιῶν χρήσιμος: [20] ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις, διαμερισθέντων καὶ τῶν πρὸς ἐνιαυτὸν καὶ τῶν κατὰ μῆνα δαπανωμένων, ὁμοίως δὲ καὶ περὶ σκευῶν χρήσεως τῶν καθ' ἡμέραν καὶ τῶν ὀλιγάκις, ταῦτα παραδοτέον τοῖς ἐφεστῶσιν. ἐπὶ τούτοις καὶ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτῶν διὰ τινος χρόνου ποιητέον, ἵνα μὴ λανθάνῃ τὸ σωζόμενον καὶ τὸ ἐλλείπον.

οἰκίαν δὲ πρὸς τε τὰ κτήματα ἀποβλέποντα κατασκευαστέον καὶ πρὸς ὑγίειαν καὶ πρὸς εὐημερίαν αὐτῶν: λέγω δὲ κτήματα μὲν, οἷον καρποῖς καὶ ἐσθῆτι ποία συμφέρει, καὶ τῶν καρπῶν ποία ξηροῖς καὶ ποία ὑγροῖς, καὶ τῶν ἄλλων κτημάτων ποία ἐμφύχοις καὶ ποία ἀψύχοις, καὶ δούλοις καὶ ἐλευθέροις, καὶ γυναιξὶ καὶ ἀνδράσι, καὶ ξένοις καὶ ἄστοις. καὶ πρὸς εὐημερίαν δὲ καὶ πρὸς ὑγίειαν δεῖ εἶναι, εὐπνουν μὲν τοῦ θέρους, εὐήλιον δὲ τοῦ χειμῶνος.

εἴη δ' ἂν ἡ τοιαύτη κατάβορρος οὕσα καὶ μὴ ἰσοπλατῆς. δοκεῖ δὲ καὶ ἐν ταῖς μεγάλαις οἰκονομίαις χρήσιμος εἶναι θυρωρός, ὃς ἂν ἢ ἄχρηστος τῶν ἄλλων ἔργων, πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν εἰσφερομένων καὶ ἐκφερομένων. [1345b][1] πρὸς εὐχρηστίαν δὲ σκευῶν τὸ Λακωνικόν: κρῆ γὰρ ἐν ἑκάστῳ ἐν τῇ αὐτοῦ χώρᾳ κείσθαι: οὕτω γὰρ ἂν ἔτοιμον ὂν οὐ ζητοῖτο.

II.

[1345b][7] τὸν οἰκονομεῖν μέλλοντά τι κατὰ τρόπον τῶν τε τόπων, περὶ οὓς ἂν πραγματεύηται, μὴ ἀπείρως ἔχειν, καὶ τῇ φύσει εὐφυῆ εἶναι καὶ τῇ προαιρέσει φιλόπονόν τε καὶ δίκαιον: ὅ τι γὰρ ἂν ἀπῆ τούτων τῶν μερῶν, πολλὰ διαμαρτήσεται περὶ τὴν πραγματείαν ἢν μεταχειρίζεται.

οἰκονομίαι δὲ εἰσι τέσσαρες, ὡς ἐν τύπῳ διελέσθαι: τὰς γὰρ ἄλλας εἰς τοῦτο ἐμπίπτουσας εὐρησόμεν, βασιλικὴ σατραπικὴ πολιτικὴ ἰδιωτικὴ.

τούτων δὲ μεγίστη μὲν καὶ ἀπλουστάτη ἡ βασιλική, . . . , ποικιλωτάτη δὲ καὶ ῥάσθη ἡ πολιτικὴ, ἐλαχίστη δὲ καὶ ποικιλωτάτη ἡ ἰδιωτικὴ. ἐπικοινωνεῖν μὲν τὰ πολλὰ ἀλλήλαις ἀναγκαῖόν ἐστιν: ὅσα δὲ μάλιστα δι' αὐτῶν ἐκάστη συμβαίνει, ταῦτα ἐπισκεπτέον ἡμῖν ἐστίν.

πρῶτον μὲν τοῖνον τὴν βασιλικὴν ἴδωμεν. ἔστι δὲ αὕτη δυναμένη μὲν τὸ καθόλου, [20] εἶδη δὲ ἔχουσα τέσσαρα: περὶ νόμισμα, περὶ τὰ ἐξαγώγιμα, περὶ τὰ εἰσαγώγιμα, περὶ τὰ ἀναλώματα.

τούτων δὲ ἑκάστον [μὲν] περὶ . . . τὸ νόμισμα λέγω ποῖον καὶ πότε τίμιον ἢ εὖνον ποιητέον, περὶ δὲ τὰ ἐξαγώγιμα καὶ εἰσαγώγιμα πότε καὶ τίνα παρὰ τῶν σατραπῶν ἐν τῇ ταγῇ ἐκλάβοντι αὐτῷ λυσιτελήσει διατίθεσθαι, περὶ δὲ τὰ ἀναλώματα τίνα περαιορέτεον καὶ πότε, καὶ πότερον δοτέον νόμισμα εἰς τὰς δαπάνας ἢ ἂ τῷ νομίσματι ὄνια.

δεύτερον δὲ τὴν σατραπικὴν. ἔστι δὲ ταύτης εἶδη ἕξ τῶν προσόδων ἀπὸ γῆς, ἀπὸ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἰδίων γινομένων, ἀπὸ ἐμπορίων, ἀπὸ τελῶν, ἀπὸ βοσκημάτων, ἀπὸ τῶν ἄλλων.

αὐτῶν δὲ τούτων πρώτη μὲν καὶ κρατίστη ἡ ἀπὸ τῆς γῆς αὕτη δὲ ἐστίν ἢν οἱ μὲν ἐκφόριον, οἱ δὲ δεκάτην προσαγορεύουσιν, δευτέρα δὲ ἡ ἀπὸ τῶν ἰδίων γινομένη, οὗ μὲν χρυσίον, οὗ δὲ ἀργύριον, οὗ δὲ χαλκός, οὗ δὲ ὅποσα δύναται γίνεσθαι, τρίτη δὲ καὶ ἡ ἀπὸ τῶν ἐμπορίων [1346a][1] τετάρτη δὲ καὶ ἡ ἀπὸ τῶν κατὰ γῆν τε καὶ ἀγοραίων τελῶν γινομένη, πέμπτη δὲ ἡ ἀπὸ τῶν βοσκημάτων, ἐπικαρπία τε καὶ δεκάτη καλουμένη, ἕκτη δὲ ἡ ἀπὸ τῶν ἄλλων, ἐπικεφάλαιόν τε καὶ χειρωνάξιον προσαγορευομένη.

τρίτον δὲ τὴν πολιτικὴν. ταύτης δὲ κρατίστη μὲν πρόσδοδος ἢ ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐν τῇ χώρᾳ γινομένων, εἴτα ἢ ἀπὸ τῶν ἐμπορίων καὶ διαγωγῶν, εἴτα ἢ ἀπὸ τῶν ἐγκυκλίων.

τέταρτον δὲ καὶ τελευταῖον τὴν ἰδιωτικὴν. αὕτη δὲ ἐστὶν ἀνώμαλος μὲν διὰ τὸ δεῖν μὴ πρὸς ἓνα σκοπὸν οἰκονομεῖν, ἐλαχίστη δὲ διὰ τὸ καὶ τὰς προσόδους καὶ τὰ ἀναλώματα βραχέα γίνεσθαι. αὐτῆς δὲ ταύτης κρατίστη μὲν πρόσδοδος ἢ ἀπὸ γῆς γινομένη, δευτέρα δὲ ἢ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐγκλημάτων, τρίτη δὲ ἢ ἀπὸ ἀργυρίου. χωρὶς δὲ τούτων ὁ πάσαις μὲν ἐπικοινωνεῖται ταῖς οἰκονομίαις καὶ προσήκει σκοπεῖν αὐτὸ μὴ παρέργως, μάλιστα δὲ ταύτη, τὸ τὰναλώματα μὴ μείζω τῶν προσόδων γίνεσθαι.

ἐπεὶ τοίνυν τὰς διαιρέσεις εἰρήκαμεν, μετὰ τοῦτο πάλιν νοητέον ἡμῖν, ἢ σατραπεία, περὶ ἣν ἂν πραγματευόμεθα, ἢ πόλις, πότερον ἂ πάντα ἄρτι διειλόμεθα [20] ἢ τὰ μέγιστα τούτων εἰ δυνατὴ φέρειν ἐστί, . . . τούτοις χρηστέον: μετὰ δὲ τοῦτο ποῖαι τῶν προσόδων ἢ τὸ παράπαν οὐκ εἰσὶ, δυναταὶ δ' εἰσὶ γενέσθαι, ἢ μικραὶ νῦν οὖσαι μείζους οἵαι τινες κατασκευασθῆναι, ἢ τῶν ἀναλωμάτων τῶν νῦν ἀναλουμένων, τίνα τε καὶ πόσα περιαιρεθέντα ὅλα μὴδὲν βλάψει.

τὰ μὲν οὖν περὶ τὰς οἰκονομίας τε καὶ τὰ μέρη τὰ τούτων εἰρήκαμεν: ὅσα δὲ τινες τῶν πρότερον πεπράγασι εἰς πόρον χρημάτων ἢ τεχνικῶς τι διώκησαν, ἂ ὑπελαμβάνομεν ἀξιόλογα αὐτῶν εἶναι, συναγρόχαμεν. οὐδὲ γὰρ ταύτην τὴν ἱστορίαν ἀχρεῖον ὑπολαμβάνομεν εἶναι. ἐστὶ γὰρ ὅτε τούτων ἐφαρμόσει τοῖς οἷα ἂν αὐτὸς πραγματεύηται.

Κύψελος ὁ Κορινθίος εὐξάμενος τῷ Δίῳ, ἐὰν κύριος γένηται τῆς πόλεως, τὰ ὄντα Κορινθίους πάντα ἀναθήσειν, ἐκέλευσεν αὐτοὺς ἀπογράψασθαι. [I346b][I] ἀπογραψαμένων δὲ τούτων τὸ δέκατον μέρος παρ' ἐκάστου ἔλαβε, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐκέλευσεν ἐργάζεσθαι. περιελθόντος δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐποίησεν, ὥστε συνέβαιεν ἐν δέκα ἔτεσι κεῖνόν τε ἅπαντα ἔχειν, ἄπερ ἀνιέρωσεν, τούς τε Κορινθίους ἕτερα κεκτήσθαι.

Λύθαμις Νάξιος ἐκβαλὼν φυγάδας, ἐπειδὴ τὰ κτήματα αὐτῶν οὐδεὶς ἠθέλησεν ἀλλ' ἢ βραχέως ἀγοράζειν, αὐτοῖς τοῖς φυγάσιν ἀπέδωτο. τὰ τε ἀναθήματα, ὅσα ἦν αὐτῶν ἐν τισιν ἐργαστηρίοις ἡμίεργα ἀνακείμενα, ἐπώλει τοῖς τε φυγάσι καὶ τῶν ἄλλων τῷ βουλομένῳ ὥστ' ἐπιγραφῆναι τὸ τοῦ πριαμένου ὄνομα.

Βυζάντιοι δὲ δεηθέντες χρημάτων τὰ τεμένη τὰ δημόσια ἀπέδωτο, τὰ μὲν κάρπιμα χρόνον τινά, τὰ δὲ ἄκαρπα ἀενάως: τὰ τε διασωτικά καὶ τὰ πατριωτικά ὡσαύτως, καὶ ὅσα ἐν χωρίοις ἰδιωτικῶς ἦν: ὠνούντο γὰρ πολλοὶ ὧν ἦν καὶ τὸ ἄλλο κτήμα. τοῖς δὲ διασώταις ἕτερα χωρία, τὰ δημόσια, ὅσα ἦν περὶ τὸ γυμνάσιον ἢ τὴν ἀγορὰν ἢ τὸν λιμένα, [20] τοὺς τε τόπους τοὺς ἀγοραίους, ἐν οἷς ἐπώλει τίς τι: καὶ τῆς θαλάττης τὴν ἀλιεῖαν, καὶ τὴν τῶν ἀλῶν ἀλ[ατ]ιοπωλίαν, τῶν τ' ἐργαζομένων θυματοποιῶν καὶ μάντεων καὶ φαρμακοπωλῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιουτοτρόπων . . . : τὸ τρίτον δὲ μέρος τοῦ ἐργαζομένου ἀποτελεῖν ἔταξαν. τῶν τε νομισμάτων τὴν καταλλαγὴν ἀπέδωτο μιᾷ τραπέζῃ, ἐτέρῳ δὲ οὐκ ἦν οὐδενὶ οὔτε ἀποδόσθαι ἐτέρῳ οὔτε πρίασθαι παρ' ἐτέρου: εἰ δὲ μὴ, στέρησις ἦν.

ὄντος δὲ νόμου αὐτοῖς μὴ εἶναι πολίτην ὅς ἂν μὴ ἐξ ἀστῶν ἀμφοτέρων ἦ, χρημάτων δεηθέντες ἐψηφίσαντο τὸν ἐξ ἑνὸς ὄντα ἀστοῦ καταβαλόντα μνάς τριάκοντα εἶναι πολίτην.

ἐν σιτοδείᾳ δὲ γενόμενοι καὶ ἀποροῦντες χρημάτων κατήγαγον τὰ πλοῖα τὰ ἐκ τοῦ Πόντου: χρόνου δὲ γενομένου, τῶν ἐμπόρων ἀγανακτούντων, ἐτέλουν αὐτοῖς τόκους ἐπιδεκάτους, τοῖς δ' ὠνουμένοις τι ἔταξαν χωρὶς τῆς τιμῆς διδόναι τὸ ἐπιδέκατον.

[I347a][I] μετοίκων δὲ τινων ἐπιδεδανεικῶτων ἐπὶ κτήμασιν, οὐκ οὔσης αὐτοῖς ἐγκτήσεως ἐψηφίσαντο τὸ τρίτον μέρος εἰσφέροντα τοῦ δανείου τὸν βουλόμενον κυρίως ἔχειν τὸ κτήμα.

Ἰππίας [δ] Ἀθηναίος τὰ υπερέχοντα τῶν υπερέων εἰς τὰς δημοσίας ὁδοὺς καὶ τοὺς ἀναβαθμούς καὶ τὰ προφράγματα καὶ τὰς θύρας τὰς ἀνοιγομένας ἔξω ἐπόλησεν: ὠνούντων οὖν ὧν ἦν τὰ κτήματα, καὶ συνελέγη χρήματα οὕτω συχνά.

τό τε νόμισμα τὸ ὄν Ἀθηναίοις ἀδόκιμον ἐποίησε, τάξας δὲ τιμὴν ἐκέλευσε πρὸς αὐτὸν ἀνακομίζειν: συνελθόντων δὲ ἐπὶ τῷ κόψαι ἕτερον χαρακτήρα, ἐξέδωκε τὸ αὐτὸ ἀργύριον.

ὅσοι τε τριηραρχεῖν ἢ φυλαρχεῖν ἢ χορηγεῖν ἢ τινα εἰς ἑτέραν λειτουργίαν τοιαύτην ἤμελλον δαπανᾶν, τμήματα τάξας μέτριον ἐκέλευσε τὸν βουλόμενον ἀποτίσαντα τοῦτο ἐγγράφασθαι εἰς τοὺς λελειτοουργηκότας.

τῇ τε ἱερείᾳ τῇ τῆς Ἀθηναίης ἐν ἀκροπόλει ὑπὲρ τοῦ ἀποθανόντος φέρειν χοίνικα κριδῶν καὶ πυρῶν ἑτέραν καὶ ὄβολόν, καὶ ὅτω ἂν παιδάριον γένηται, τὸ αὐτὸ τοῦτο.

Ἀθηναῖοι δὲ οἱ ἐν Ποτιδαίᾳ οἰκούντες δεόμενοι χρημάτων εἰς τὸν πόλεμον ἀπογράψασθαι ἅπασιν συνέταξαν τὰς οὐσίας, [20] μὴ ἀδρόας εἰς τὸν αὐτοῦ δήμον ἕκαστον, ἀλλὰ κατὰ κτῆμα ἐν ᾧ τόπων ἕκαστον εἶη, ἵνα οἱ πένητες δύνωνται ὑποτιμᾶσθαι: ὅτω δὲ μὴ ἦν κτῆμα μηδέν, τὸ σῶμα διμναῖον τιμήσασθαι. ἀπὸ τούτων οὖν εἰσέφερον τὸ ἐπιγραφέν ἕκαστος σῶον τῇ πόλει.

<*swsi/polis> Ἀντισσαῖος [δέ], δεηθείσης τῆς πόλεως χρημάτων, εἰδισμένων [δὲ] αὐτῶν λαμπρῶς ἄγειν Διονύσια, ἐν οἷς ἄλλα τε πολλὰ ἀνήλυσκον ἐξ ἐνιαυτοῦ παρασκευάζοντες καὶ ἱερεῖα πολυτελή, ὑπογύου δὲ οὐσης ταύτης τῆς ἑορτῆς, ἔπεισεν αὐτοὺς τῷ μὲν Διονύσῳ εὔξασθαι ἐς νέωτα ἀποδώσειν διπλάσια, ταῦτα δὲ συναγαγόντας ἀποδόσθαι. συνελέγη οὖν αὐτοῖς χρήματα οὐκ ὀλίγα πρὸς τὴν χρεῖαν.

Λαμψακηνοὶ δὲ προσδοκίμων οὐσῶν τριηρῶν πολλῶν πρὸς αὐτούς, ὄντος μεδίμνου τῶν ἀλφίτων τετραδράχμου, προσέταξαν τοῖς ἀγοραίοις πωλεῖν ἐξάδραχμον, καὶ τοῦ ἐλαίου τὸν χροᾶ ὄντα δραχμῶν, τετάρων καὶ τριωβόλου, τοῦ τε οἴνου καὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως. τὴν μὲν οὖν ἀρχαίαν τιμὴν ἐλάμβανεν ὁ ἰδιώτης, [1347b][1] τὸ δὲ πλεον ἢ πόλις, καὶ εὐπόρησε χρημάτων.

Ἡρακλεῶται πέμποντες ναῦς τετταράκοντα ἐπὶ τοὺς ἐν Βοσπόρῳ τυράννους, οὐκ εὐπορούμενοι χρημάτων παρὰ τῶν ἐμπόρων συνηγόρασαν τὸν τε σίτον πάντα καὶ τὸ ἔλαιον καὶ τὸν οἶνον καὶ τὴν ἄλλην ἀγορὰν χρόνου δισταμένου ἐν ᾧ ἔμελλον ἀποδώσειν τὴν τιμὴν. τοῖς δὲ δὴ ἐμπόροις καλῶς εἶχε μὴ κοτυλίξειν, ἀλλ' ἀδρόα τὰ φορτία πεπραᾶσθαι, ἐκεῖνοί τε διδόντες δι' ἄλλην οὐ μισθὸν παρήγον [ἀλλὰ] τὴν ἀγορὰν ἐν ὀλκασί, ἄνδρα ταμίαν ἐπέστησαν ἐφ' ἐκάστη τῶν νεῶν. ἀφικομένων δ' εἰς τὴν πολεμίαν αὐτῶν ἠγόραζον οἱ στρατιῶται παρὰ τούτων ἅπαντα. πρότερον συνελέγη ἀργύριον ἢ ἐδίδοσαν οἱ στρατηγοὶ πάλιν τὸν μισθόν, ὥστε συνέβαινε ταῦτο [τὸ] ἀργύριον δίδοσθαι ἕως εἰς οἶκον ἀπήλθον.

Λακεδαιμόνιοι Σαμίων δεηθέντων χρήματα αὐτοῖς εἰς τὴν κάθοδον δοῦναι, ἐψηφίσαντο μίαν ἡμέραν καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς οἰκέτας καὶ τὰ ὑποζύγια νηστεῦσαι, ὅσον δὲ ἐδαπάναι ἕκαστος, τοσοῦτον δοῦναι τοῖς Σαμίοις.

[20] Χαλκηδόνιοι δὲ, ξένων ἐν τῇ πόλει συχνῶν παρ' αὐτοῖς γινομένων, ὀφείλοντες αὐτοῖς μισθὸν οὐκ ἠδύναντο διαλύσαι. ἀνήγγειλαν οὖν, εἴ τις τῶν πολιτῶν ἢ μετοίκων σῦλον ἔχει κατὰ πόλεως ἢ ἰδιώτου καὶ βούλεται λαβεῖν, ἀπογράψασθαι. ἀπογραφαιμένων δὲ συχνῶν, τὰ πλοῖα τὰ πλέοντα εἰς τὸν Πόντον ἐσύλων μετὰ προφάσεως εὐλόγου. ἔταξαν δὲ χρόνον ἐν ᾧ λόγον ὑπὲρ αὐτῶν ἔφασαν ποιήσασθαι. συλλεγέντων δὲ χρημάτων συχνῶν, τοὺς μὲν στρατιώτας ἀπήλλαξαν, ὑπὲρ δὲ τῶν σῦλων διεδικάσαντο. τοῖς δὲ μὴ δικαίως συληθεῖσιν ἢ πόλις ἀπὸ τῶν προσόδων ἀπεδίδου.

Κυζικηνοὶ δὲ στασιάσαντες πρὸς ἀλλήλους, ἐπικρατήσαντος τοῦ δήμου, τῶν δὲ πλουσίων συνειλημμένων, ὀφείλοντες χρήματα στρατιώταις ἐψηφίσαντο μὴ θανατώσαι τοὺς συνειλημμένους, ἀλλὰ χρήματα πραξαμένους φυγαδεύσαι.

Χίιοι δέ, νόμου ὄντος αὐτοῖς ἀπογράφεσθαι τὰ χρεᾶ εἰς τὸ δημόσιον, δεηθέντες χρημάτων [1348a][1] ἐψηφίσαντο τοὺς ὀφείλοντας μὲν ἀποδοῦναι τῇ πόλει τὰ δάνεια, τὴν δὲ πόλιν ἐκ τῶν προσόδων τοὺς τόκους τοῖς δεδανεικόσι καταφέρειν, ἕως ἂν καὶ τὸ ἀρχαῖον εὐπορήσωσιν.

Μαύσωλος ὁ Καρίας τύραννος, πέμποντος βασιλέως πρὸς αὐτὸν ἐπὶ τῷ τοὺς φόρους δοῦναι, συναγαγὼν τοὺς εὐπορωτάτους ἐν τῇ χώρᾳ ἔλεγεν ὅτι ὁ βασιλεὺς αἰτεῖ τοὺς φόρους, αὐτὸς δὲ οὐκ εὐπορεῖται. κατασκευαστοὶ δ' ἄνδρες αὐτῷ εὐθέως ἐπηγγέλλοντο ὅσον εἰσοίσει ἕκαστος. τούτων δὲ τούτο πραξάντων, οἱ εὐπορώτεροι τὰ μὲν αἰσχυρόμενοι τὰ δὲ φοβούμενοι πολλῶν τούτων ἐπηγγέλλοντο καὶ εἰσέφερον.

πάλιν δεηθεὶς χρημάτων ἐξεκκλησιάσας τοῖς Μυλασσεῦσιν ἔλεγεν ὅτι μητροπόλις οὐσα ἢ πόλις αὐτοῦ αὕτη ἀτείχιστός ἐστιν, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπ' αὐτὸν στρατεύει. ἐκέλευσεν οὖν τοὺς Μυλασσεῖς φέρειν ἕκαστον ὅτι πλείστα χρήματα, φάσκων αὐτοὺς τοῖς νῦν εἰσενεχθεῖσι καὶ τὰ λοιπὰ σώζειν. εἰσενεχθέντων δὲ πολλῶν τὰ μὲν χρήματα εἶχε, τὸ δὲ τείχος οὐκ ἔφη τὸν θεὸν ἐν τῷ παρόντι οἰκοδομεῖν.

Κόνδαλος Μαυσώλου ὑπαρχος, ὁπότε διαπορευομένῳ αὐτῷ διὰ τῆς χώρας προσενέγκοι τις πρόβατον [20] ἢ ὕν ἢ μόσχον, ἀπογραφάμενος τὸν δόντα καὶ τὸν χρόνον, ἀπαγαγόντα εἰς οἶκον ἐκέλευε τρέφειν ἕως ἂν ἐπανέλθοι: ὁπότε δὲ δοκοίη χρόνος ἰκανὸς εἶναι, αὐτὸ τε τὸ τραφέν καὶ τὴν ἐπικαρπίαν λογισάμενος ἀπήτει. τῶν τε δένδρων τὰ ὑπερέχοντα ἢ πίπτοντα εἰς τὰς ὁδοὺς τὰς βασιλικὰς ἐπώλει ὡς τὰς ἐπικαρπίας.

τῶν δὲ στρατιωτῶν εἴ τις τελευτήσῃ, διαπύλιον ἀπήτει δραχμὴν τοῦ σώματος: ἅμα τε οὖν ἐντεῦθεν καὶ ἀργύριον ἐλάμβανεν, ἅμα τε οἱ ἠγεμόνες οὐ παρεκρούοντο αὐτόν, πότε τετελεύτηκεν ὁ στρατιώτης.

τοὺς τε Λυκίους ὁρῶν ἀγαπῶντας τὸ τρίχωμα φορεῖν, ἔφησε γράμματα ἠκεῖν παρὰ βασιλέως, κόμας ἀποστῆλαι εἰς προκόμια, προστετάχθαι οὖν αὐτῷ ὑπὸ Μαυσώλου ἀποκείραι αὐτούς. ἔφησεν οὖν, εἰ βούλονται ἐπικεφάλαιον τακτὸν αὐτῷ δοῦναι, μεταπέμψασθαι ἐκ τῆς Ἑλλάδος κόμην, οἱ δὲ ἀσμένως ἔδοσαν ὃ ἦται, καὶ συνελέγη χρήματα πολλὰ ἀπὸ ὄχλου πολλοῦ.

Ἀριστοτέλης Ῥόδιος ἄρχων Φωκαίας, ἀπορῶν χρημάτων, ὁρῶν στάσεις οὔσας δύο τῶν Φωκαίων, λόγους ἐποίησατο πρὸς τὴν ἑτέραν στάσιν ἐν ἀπορρήτοις, [1348b][1] φάσκων αὐτῷ διδόναι χρήματα τοὺς ἑτέρους ἐφ' ᾧ αὐτοῖς τὰ πράγματα ἐγκλίνας, αὐτὸς δὲ μᾶλλον βούλεσθαι παρὰ τούτων λαβεῖν καὶ τὰ περὶ τὴν πόλιν τούτοις διοικεῖν παραδοῦναι. ἀκούσαντες δὲ ταῦτα εὐθέως τὰ χρήματα οἱ παρόντες πορίσαντες ὅσα ἐκέλευσεν ἔδωκαν. ὁ δὲ τοῖς ἑτέροις πάλιν ἔδειξεν ἃ εἰληφῶς εἶη παρὰ τῶν ἑτέρων: οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ ἔφασαν οὐκ ἐλάττω δώσειν. λαβῶν δὲ παρ' ἀμφοτέρων κατήλλαξεν αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους.

τοῖς τε πολίταις κατιδῶν οὔσας δίκας πολλὰς, καὶ μεγάλας ἐκ πολλοῦ χρόνου ἀδικίας τουτοῖς διὰ πολέμου, δικαστήριον καθίσας προείπεν, ὅσοι ἂν μὴ δικάσωνται χρόνῳ ὃν ἔθηκε, μηκέτι εἶναι ὑπὲρ τῶν προτέρων ἐγκλημάτων κρίσεις. τότε δὴ παραβόλιον πολλῶν δικῶν καὶ τὰς ἐκκλητήους μετ' ἐπιτιμίων ἐφ' αὐτὸν ποιούμενος καὶ παρ' ἑκατέρων ἀργύριον δι' ἑτέρων λαμβάνων, συνήγαγεν οὐκ ὀλίγα χρήματα.

Κλαζομένιοι δ' ἐν σιτοδείᾳ ὄντες χρημάτων τε ἀποροῦντες ἐψηφίσαντο, παρ' οἷς ἔλαιόν ἐστι τῶν ἰδιωτῶν, δανείσαι τῇ πόλει ἐπὶ τόκῳ: γίνεται δὲ πολὺς οὗτος ὁ καρπὸς ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν. [20] δανεισάντων δὲ μισθωσάμενοι πλοῖα ἀπέστειλαν εἰς τὰ ἐμπόρια, ὅθεν αὐτοῖς ἦκε σίτος, ὑποθήκης γενομένης τῆς τοῦ ἐλαίου τιμῆς.

ὀφείλοντες στρατιώταις μισθὸν εἴκοσι τάλαντα καὶ οὐ δυνάμενοι τόκον ἔφερον τοῖς ἡγεμόσι τέτταρα τάλαντα τοῦ ἑνιαυτοῦ: ἐπεὶ δὲ τοῦ μὲν ἀρχαίου ἀπέκοπτον οὐδέν, αἰεὶ δὲ μάτην ἐδαπάνων, νόμισμα ἔκοψαν σιδηροῦν εἰς ἀργυρίου λόγον εἴκοσι ταλάντων, εἶτα διδόντες τοῖς εὐπορωτάτοις ἐν τῇ πόλει κατὰ λόγον ἐκάστω ἀργύριον παρ' ἐκείνων ἔλαβον ἴσον. οἳ τε οὖν ἰδιῶται εἶχον εἰς τὰς καθ' ἡμέραν χρείας ἀναλίσκειν καὶ ἡ πόλις τοῦ χρέους ἀπηλλάγη. δεύτερον δὲ ἐκ τῶν προσόδων ἐκείνοις τὸν τε τόκον κατέφερον Σηλυβριανοὶ δὲ δεηθέντες χρημάτων, νόμου ὄντος αὐτοῖς σίτου μὴ ἐξάγειν . . . ἐν λιμῷ γενομένοις, ἐκείνοις δὲ ὑπάρχοντος σίτου παλαιοῦ, ἐψηφίσαντο τῇ πόλει παραδοῦναι τοὺς ἰδιώτας τὸν σίτον τῆς τεταγμένης τιμῆς, [1349a][1] ὑπολειπόμενον ἕκαστον ἑνιαυτοῦ τροφῆν: εἶτα ἐξαγωγῆν ἔδωκαν τῷ βουλομένῳ, τάξαντες τιμὴν ἣν ἐδόκει καλῶς ἔχειν αὐτοῖς.

Ἀβυθῆνοι δέ, διὰ στασιασμὸν τῆς χώρας ἀργοῦ γενομένης, καὶ τῶν μετοίκων οὐ προϊεμένων αὐτοῖς οὐδὲν διὰ τὸ καὶ ἔτι ὀφείλειν, ἐψηφίσαντο τὸν βουλόμενον τοῖς γεωργοῖς δανείζειν, ὡς ἐργάζωνται, ὡς πρώτοις αὐτοῖς ἐσομένης τῆς κομιδῆς ἐκ τοῦ καρποῦ, τοῖς δὲ ἄλλοις ἐκ τῶν λειπομένων.

Ἐφέσιοι δεηθέντες χρημάτων νόμον ἔθεντο μὴ φορεῖν χρυσὸν τὰς γυναῖκας, ὅσον δὲ νῦν ἔχουσι δανείσαι τῇ πόλει.

τῶν τε κίωνων τῶν ἐν τῷ νεῷ τάξαντες ἀργύριον ὃ δεῖ καταβαλεῖν εἶων ἐπιγράφεσθαι τὸ ὄνομα τοῦ δόντος τὸ ἀργύριον ὡς ἀνατεθεικότος.

Διονύσιος Συρακούσιος βουλόμενος χρήματα συναγαγεῖν, ἐκκλησίαν ποιήσας ἔφησεν ἔωρακῆναι τὴν Δήμητραν, καὶ κελεύειν τὸν τῶν γυναικῶν κόσμον εἰς τὸ ἱερὸν ἀποκομίζειν. αὐτὸς μὲν οὖν τῶν παρ' αὐτῷ γυναικῶν τὸν κόσμον τοῦτο πεποικῆναι: ἡξίου δὲ καὶ τοὺς ἄλλους, μὴ τι μῆνιμα παρὰ τῆς θεοῦ γένηται: τὸν δὲ μὴ τοῦτο ποιήσαντα ἔνοχον ἔφησεν ἱεροσυλίας ἔσεσθαι. [20] ἀνενεγκάντων δὲ πάντων ἃ εἶχον διὰ τε τὴν θεὸν καὶ δι' ἐκείνον, δύσας τῇ θεῷ τὸν κόσμον ἀπηνέγκατο ὡς παρὰ τῆς θεοῦ δεδανεισμένος. προελθόντος δὲ χρόνου καὶ τῶν γυναικῶν πάλιν φορουσῶν, ἐκέλευσε τὴν βουλομένην χρυσοφορεῖν τάγμα τι ἀνατιθέναι ἐν τῷ ἱερῷ.

τριηρεῖς τε ναυπηγεῖσθαι μέλλων ἦδει ὅτι δεήσοιτο χρημάτων. ἐκκλησίαν οὖν συναγαγὼν ἔφη πόλιν αὐτῷ τινα προδίδοσθαι, εἰς ἣν δεῖσθαι χρημάτων, ἡξίου τε αὐτῷ τοὺς πολίτας εἰσενεγκαί δύο στατήρας ἕκαστον: οἳ δ' εἰσήνεγκαν. διαλιπὼν δὲ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ὡς διημαρτηκῶς τῆς πράξεως, ἐπαινέσας αὐτοὺς ἀπέδωκεν ἐκάστω ὃ εἰσήνεγκαν. ποιήσας δὲ τοῦτο ἀνεκτήσατο τοὺς πολίτας. εἶτα πάλιν . . . οἴομενοι ἀπολήψεσθαι εἰσήνεγκαν: ὃ δὲ λαβῶν εἶχεν εἰς τὴν ναυπηγίαν.

οὐκ εὐπορῶν δὲ ἀργυρίου νόμισμα ἔκοψε καττιτέρου, καὶ συναγαγὼν ἐκκλησίαν πολλὰ τοῦ κεκομμένου νομίσματος ὑπερεῖπεν: οἳ δὲ ἐψηφίσαντο καὶ μὴ βουλόμενοι ἕκαστος ὃ ἂν εἴλετο ἔχειν ὡς ἀργυροῦν ἀλλὰ μὴ καττιτέρινον.

[1349b][1] πάλιν τε δεηθεῖς χρημάτων ἡξίου τοὺς πολίτας εἰσενεγκεῖν αὐτῷ: οἳ δ' οὐκ ἔφασαν ἔχειν. ἐξενέγκας οὖν τὰ σκεύη τὰ παρ' αὐτοῦ ἐπώλει, ὡς δὴ δι' ἀπορίαν τοῦτο ποιῶν: ἀγοραζόντων δὲ Συρακουσίων ἀπεγράφετο τί ἕκαστος ἀγοράσειεν: ἐπεὶ δὲ τὴν τιμὴν κατέβαλον, ἐκέλευσε τὸ σκεῦος ἀναφέρειν ἕκαστον ὃ ἠγόρασεν.

τῶν τε πολιτῶν διὰ τὰς εἰσφορὰς οὐ τρεφόντων βοσκήματα, εἶπεν ὅτι ἱκανὰ ἦν αὐτῷ πρὸς τοσοῦτον: τοὺς οὖν νῦν τι κτησαμένους ἀτελεῖς ἔσεσθαι. πολλῶν δὲ ταχὺ κτησαμένων πολλὰ βοσκήματα, ὡς ἀτελεῖ ἐξόντων, ἐπεὶ καιρὸν ὤρετο εἶναι, τιμήσασθαι κελεύσας ἐπέβαλε τέλος. οἳ οὖν πολῖται ἀγανακτήσαντες ἐπὶ τῷ ἐξηπατήσθαι, σφάζοντες ἐπώλουν. ὡς δὲ πρὸς τοῦτο ἔταξε σφάζεσθαι ὅσα δεῖ τῆς ἡμέρας, οἳ δὲ πάλιν ἱερόθυστα ἐποίουν: ὃ δὲ ἀπέειπε θῆλυ μὴ θύειν.

πάλιν τε δεηθεῖς χρημάτων ἐκέλευσεν ἀπογράψασθαι [χρημάτων] πρὸς αὐτὸν ὅσοι οἰκοί εἰσιν ὀρφανικοί. ἀπογραψαμένων δὲ ἄλλων τὰ τούτων χρήματα ἀπεχράτο, ἕως ἕκαστος εἰς ἡλικίαν ἔλθοι.

Ῥήγιόν τε καταλαβὼν, ἐκκλησίαν συναγαγὼν εἶπε δίκαιώς μὲν ἂν ἐξανδραποδισθεῖεν ὑπ' αὐτοῦ, [20] νῦν μέντοι τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἀνηλωμένα χρήματα κομισάμενος καὶ ὑπὲρ ἑκάστου σώματος τρεῖς μνάς ἀφήσειν αὐτούς. οἱ δὲ Ῥηγινοὶ ὅσα ποτ' ἦν αὐτοῖς ἀποκεκρυμμένα ἐμφανῆ ἐποίουν καὶ οἱ ἄποροι παρὰ τῶν εὐπορωτέρων καὶ παρὰ τῶν ξένων δανειζόμενοι ἐπόρισαν ἃ ἐκέλευσε χρήματα. λαβὼν δὲ ταῦτα παρ' αὐτῶν τὰ τε σώματα πάντα οὐδὲν ἤττον ἀπέδοτο τὰ τε σκεύη, ἃ τότε ἦν ἀποκεκρυμμένα, ἐμφανῆ ἅπαντα ἔλαβε.

δανεισάμενός τε παρὰ τῶν πολιτῶν χρήματα ἐπ' ἀποδόσει, ὡς ἀπήτουν αὐτόν, ἐκέλευσεν ἀναφέρειν ὅσον ἔχει τις ἀργύριον πρὸς αὐτόν: εἰ δὲ μὴ, θάνατον ἔταξε τὸ ἐπιτίμιον. ἀνενεχθέντος δὲ τοῦ ἀργυρίου, ἐπικόψας χαρακτῆρα ἐξέδωκε τὴν δραχμὴν δύο δυναμένην δραχμᾶς καὶ τό τε ὀφειλόμενον πρότερον . . . ἀνήνεγκαν πρὸς αὐτόν.

εἰς Τυρρηνίαν τε πλεύσας ναυσὶν ἑκατόν, ἔλαβεν ἐκ τοῦ τῆς Λευκοθέας ἱεροῦ χρυσίον τε καὶ ἀργύριον πολὺ καὶ τὸν ἄλλον κόσμον οὐκ ὀλίγον. εἰδὼς δὲ ὅτι καὶ οἱ ναῦται πολλὰ ἔχουσι, [1350a][1] κήρυγμα ἐποίησατο τὰ ἡμίσεια ὧν ἔχει ἕκαστος ἀναφέρειν πρὸς αὐτόν, τὰ δ' ἡμίσεια ἔχειν τὸν λαβόντα: τῷ δὲ μὴ ἀνεύεγκαντι θάνατον ἔταξε τὸ ἐπιτίμιον. ὑπολαβόντες δὲ οἱ ναῦται ἀνενεγκόντες τὰ ἡμίσεια τὰ κατάλοιπα ἔχειν, ἀδεῶς ἀνήνεγκαν: ὃ δ' ἐπεὶ περ ἐκεῖνα ἔλαβεν, ἐκέλευσε πάλιν τὰ ἡμίσεια ἀναφέρειν.

Μειδαίοι δὲ τὰ μὲν ἀπὸ λιμένων καὶ τῶν ἄλλων τελῶν αὐτοῖς προσπορευόμενα ἐχρῶντο εἰς διοίκησιν τῆς πόλεως, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ οἰκιῶν τέλη οὐκ ἔπραττον, ἀλλ' ἀνέγραφον τοὺς ἔχοντας: ὅποτε δὲ δεηθεῖεν χρημάτων, ἀπεδίδοσαν ὀφείλοντες: ἐκέραδαινον οὖν τὸν παρεληλυθότα χρόνον ἀτόκοις τοῖς χρήμασιν ἀποκεχρημένοι.

πολεμοῦντες πρὸς Ὀλυνθίους καὶ δεόμενοι χρημάτων, ὄντων αὐτοῖς ἀνδραπόδων, ἐψηφίσαντο καταλειπομένων ἐνὶ ἑκάστῳ θήλειος καὶ ἄρρενος τὰ ἄλλα ἀποδοῦναι τῇ πόλει, ὡς ἐκδανείσαι τοὺς ἰδιώτας χρήματα.

Καλλίστρατος ἐν Μακεδονίᾳ πωλουμένου τοῦ ἐλλιμενίου ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἴκοσι ταλάντων, ἐποίησεν εὐρεῖν τὸ διπλάσιον: κατιδῶν γὰρ ὠνούμενους τοὺς εὐπορωτέρους αἰεὶ διὰ τὸ δεῖν ταλαντιαίους καθιστάναι τοὺς ἐγγύους τῶν εἴκοσι ταλάντων, [20] προεκήρυξεν ὠνεῖσθαι τὸν βουλόμενον καὶ τοὺς ἐγγύους καθιστάναι τοῦ τρίτου μέρους καὶ καθ' ὅποσον ἕκαστος δύνηται πείθειν. Τιμόθεος Ἀθηναῖος πολεμῶν πρὸς Ὀλυνθίους καὶ ἀπορούμενος ἀργυρίου, κόψας χαλκὸν διεδίδου τοῖς στρατιώταις. ἀγανακτούντων δὲ τῶν στρατιωτῶν ἔφη αὐτοῖς τοὺς ἐμπόρους τε καὶ ἀγοραίους ἅπαντα ὡσαύτως πωλήσειν. τοῖς δ' ἐμπόροις προεῖπεν, ὃν ἂν τις λάβῃ χαλκόν, τούτου πάλιν ἀγοράζειν τὰ τ' ἐκ τῆς χώρας ὠνια καὶ τὰ ἐκ τῶν λειῶν ἀγόμενα: ὅς δ' ἂν περιλειφθῇ αὐτοῖς χαλκός, πρὸς αὐτὸν ἀναφέροντας ἀργύριον λαμβάνειν.

περὶ Κέρκυραν δὲ πολεμῶν καὶ ἀπόρως διακείμενος καὶ τῶν στρατιωτῶν αἰτούντων τοὺς μισθοὺς καὶ ἀπειδούντων αὐτῷ καὶ πρὸς τοὺς ὑπεναντίους φασκόντων ἀποπορεύεσθαι, ἐκκλησίαν συναγαγὼν ἔφησεν οὐ δύνασθαι διὰ τοὺς χειμῶνας παραγενέσθαι αὐτῷ ἀργύριον, ἐπεὶ τοσαύτην εἶναι περὶ αὐτὸν εὐπορίαν, ὥστε τὴν προδεδομένην τριμήνου σιταρχίαν δωρεὰν αὐτοῖς δίδοναι: [1350b][1] οἱ δὲ ὑπολαβόντες οὐκ ἂν ποτε προέσθαι τοσαῦτα χρήματα τὸν Τιμόθεον αὐτοῖς, εἰ μὴ τῇ ἀληθείᾳ προσδόκιμα ἦν τὰ χρήματα πρὸς αὐτόν, ἡσυχίαν εἶχον ὑπὲρ τῶν μισθῶν ἕως ἐκεῖνος διωκῆσατο ἃ ἐβούλετο.

Σάμων δὲ πολιορκῶν τοὺς καρπούς καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ἀπεδίδοτο αὐτοῖς τοῖς Σαμίσις, ὥστε εὐπόρησε χρημάτων εἰς μισθοὺς τοῖς στρατιώταις. τῶν τε ἐπιτηδείων ἐπεὶ σπᾶνις ἦν ἐν τῷ στρατοπέδῳ διὰ τοὺς ἀφικνουμένους, ἀπηγόρευσε μὴ πωλεῖν σίτον ἀληλεσμένον μηδὲ

μέτρον ἔλασσον ἢ μέδιμνον, μηδὲ τῶν ὑγρῶν μηδὲν ἔλαττον ἢ μετρητὴν. οἱ μὲν οὖν ταξίαρχοί τε καὶ λοχαγοὶ ἀγοράζοντες ἀθροῖα διεδίδουσιν τοῖς στρατιώταις, οἱ δὲ εἰσαφικνούμενοι ἤγον αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια: ὁπότε δὲ ἀπαλλάττοντο, εἴ τι περιλοιπὸν εἶη αὐτοῖς, ἐπώλουν. ὥστε συνέβαιεν εὐπορεῖσθαι τοὺς στρατιώτας τῶν ἐπιτηδείων.

Διδάλης Πέρσης ἔχων στρατιώτας τὰ μὲν καθ' ἡμέραν πορίζειν ἐδύνατο ἐκ τῆς πολεμίας αὐτοῖς, νόμισμα δὲ οὐκ ἔχων δίδουσι, ἀπαιτούμενος δὲ, χρόνου γενομένου οὐ ἄφειλε, τεχνάζει τοιόνδε. [20] ἐκκλησίαν συναγαγὼν ἔφη οὐκ ἀπορεῖσθαι χρημάτων, ἀλλ' εἶναι αὐτῷ ἐν χωρίῳ τινί, λέγων ἐν ᾧ εἶη. καὶ ἀναξεύξας ἐβάδιζεν ἐπ' αὐτό: εἶτα, ὡς ἐγγὺς τοῦ χωρίου ἐγένετο, προελθὼν εἰς αὐτὸ ἔλαβεν ἐκ τῶν ἐνότων ἱερῶν ὅσος ἐνήν κοῖλος ἄργυρος: εἶτ' ἐπισκευάσας τὰς ἡμίονους ὡς ἀγούσας ἄργυριον παραφαινούσας τε ταῦτα ἐβάδιζεν. ἰδόντες δὲ οἱ στρατιῶται καὶ νομίσαντες ἅπαντα εἶναι ἄργυρον τὰ ἀγόμενα, ἐδάρευσαν ὡς κομιούμενοι τὸν μισθόν. ὁ δὲ ἔφη δεῖν εἰς Ἀμισὸν ἐλθόντας ἐπισημήνασθαι: ἦν δ' εἰς τὴν Ἀμισὸν ὁδὸς πολλῶν τε ἡμερῶν καὶ χειμέριος: τὸν δὴ χρόνον τούτον ἀπεχρᾶτο τῷ στρατοπέδῳ τὰ ἐπιτήδεια μόνον διδοῦς.

τοὺς τεχνίτας τοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτὸς εἶχε καὶ τοὺς καπήλους τοὺς μεταβαλλομένους τι: ἄλλω δὲ οὐκ ἦν οὐθενὶ οὐδὲν τούτων ποιεῖν.

Χαβρίας Ἀθηναῖος τῷ Αἰγυπτίων βασιλεῖ ἐκστρατεύοντι καὶ δεομένῳ χρημάτων συνεβούλευε τῶν τε ἱερῶν τινα καὶ τῶν ἱερέων τὸ πλῆθος φάναι πρὸς τοὺς ἱερεῖς δεῖν παραλυθῆναι διὰ τὴν δαπάνην. [1351a][1] ἀκούσαντες δὲ οἱ ἱερεῖς καὶ τὸ ἱερὸν παρ' αὐτοῖς ἕκαστοι βουλόμενοι εἶναι, καὶ ἴδια αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς ἐδίδουσιν χρήματα. ἐπεὶ δὲ παρὰ πάντων εἰλήφει, προστάξαι αὐτοῖς ἐκέλευσεν εἰς μὲν τὸ ἱερὸν καὶ εἰς αὐτὸν τῆς δαπάνης ἢς πρότερον ἐποιούντο τὸ δέκατον μέρος ποιεῖσθαι, τὰ δὲ λοιπὰ αὐτῷ δανείσαι, ἕως ὁ πόλεμος ὁ πρὸς βασιλέα διαλυθῆ.

ἀπ' οἰκίας δὲ ἐκάστης κελεύσαι ἅπαντας εἰσενέγκαι τάξαντα ὁ δεῖ, καὶ ἀπὸ τοῦ σώματος ὡσαύτως: τοῦ σίτου τε πωλουμένου χωρὶς τῆς τιμῆς δίδουσι τὸν πωλοῦντα καὶ ἰνούμενον ἀπὸ τῆς ἀρτάβης τὸν ὀβολόν: ἀπὸ τῶν πλοίων τε καὶ ἐργαστηρίων καὶ τῶν ἄλλων τινὰ ἐργασίαν ἐχόντων τῆς ἐργασίας μέρος τὸ δέκατον κελεύσαι ἀποτελεῖν.

ἐκστρατεύειν δ' αὐτῷ μέλλοντι ἐκ τῆς χώρας, εἴ τίς τι ἔχει ἄσημον ἄργυριον ἢ χρυσίον, κελεύσαι ἐνέγκαι πρὸς αὐτόν: ἐνεγκάντων δὲ τῶν πλείστων, ἐκέλευσε τούτῳ μὲν ἐκείνον χρηθῆσθαι, τοὺς δὲ δανείσαντας συστήσαι τοῖς νομάρχαις, ὥστ' ἐκ τῶν φόρων αὐτοῖς ἀποδοῦναι.

Ἰφικράτης Ἀθηναῖος, Κότυς συναγαγόντος στρατιώτας, ἐπόρισεν αὐτῷ χρήματα τρόπον τοιούτον. [20] ἐκέλευσε τῶν ἀνθρώπων ὧν ἦρχε προστάξαι κατασπεῖραι αὐτῷ γῆν τριῶν μεδίμνων: τούτου δὲ πραχθέντος συνελήγη σίτου πολὺ πλῆθος. καταγαγὼν οὖν ἐπὶ τὰ ἐμπόρια ἀπέδοτο, καὶ εὐπόρησε χρημάτων.

Κότυς Θραξὶ παρὰ Περινθίων ἐδανείζετο χρήματα εἰς τοὺς στρατιώτας συναγαγεῖν: οἱ δὲ Περινθιοὶ οὐκ ἐδίδουσιν αὐτῷ. ἠξίωσεν οὖν αὐτοὺς ἀνδρας γε τῶν πολιτῶν φρουροὺς δοῦναι εἰς χωρία τινά, ἵνα τοῖς ἐκεῖ στρατιώταις νῦν φρουροῦσι σχῆ ἀποχρηθῆσθαι. οἱ δὲ τούτου ταχέως ἐποίησαν, οἴομενοι τῶν χωρίων κύριοι ἔσεσθαι. ὁ δὲ Κότυς τοὺς ἀποσταλέντας εἰς φυλακὴν ποιήσας τὰ χρήματα αὐτοῖς ἐκέλευσεν ἀποστεῖλαινας, ἃ ἐδανείζετο παρ' αὐτῶν, κομίσασθαι.

Μέντωρ Ῥόδιος Ἑρμείαν συλλαβὼν καὶ τὰ χωρία αὐτοῦ κατασχὼν τοὺς ἐπιμελητὰς εἶασε κατὰ χώραν τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἑρμείου καθεστηκότας. ἐπεὶ δὲ ἐδάρευσαν τε ἅπαντες καί, εἴ τί ποτ' ἦν αὐτοῖς ἀποκεκρυμμένον ἢ ὑπεκκείμενον, μεθ' αὐτῶν εἶχον, συλλαβὼν αὐτοὺς πάντα παρείλετο ἃ εἶχον.

[1351b][1] Μέμνων Ῥόδιος κυριεύσας Λαμφιάκου δεηθεὶς χρημάτων ἐπέγραψε τοῖς πλουσιωτάτοις αὐτῶν πληθὺς τι ἀργυρίου, τούτοις δὲ τὴν κομιδὴν ἔσσεσθαι παρὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν ἔφησεν: ἐπεὶ δὲ οἱ ἄλλοι πολῖται εἰσήνεγκαν, ἐκέλευσε καὶ ταῦτα αὐτῷ δανείσαι ἐν χρόνῳ διειπάμενος ἐν ᾧ πάλιν αὐτοῖς ἀποδώσει.

πάλιν τε δεηθεὶς χρημάτων ἠξίωσεν αὐτοὺς εἰσενέγκαι, κομίσασθαι δὲ ἐκ τῶν προσόδων: οἱ δ' εἰσήνεγκαν ὡς διὰ ταχέων αὐτοῖς ἐσομένης τῆς κομιδῆς: ἐπεὶ δὲ καὶ αἱ καταβολαὶ τῶν προσόδων παρήσαν, ἔφησεν ἐπ' αὐτῷ χρεῖαν εἶναι καὶ τούτων, ἐκείνοις δὲ ὕστερον ἀποδώσειν σὺν τόκῳ.

τῶν τε στρατευομένων παρ' αὐτῷ παρηρεῖτο τὰς σιταρχίας καὶ τοὺς μισθοὺς ἕξ ἡμερῶν τὸν ἐνιαυτόν, φάσκων ταύταις ταῖς ἡμέραις οὔτε φυλακὴν αὐτοῖς οὐδεμίαν οὔτε πορείαν οὔτε δαπάνην ποιείσθαι, τὰς ἐξαιρεσίμους λέγων.

τόν τε πρὸ τοῦ χρόνον διδοὺς τοῖς στρατιώταις τῇ δευτέρῃ τῆς νομηνιας τὴν σιταρχίαν, τῷ μὲν πρώτῳ μηνὶ παρέβη τρεῖς ἡμέρας, τῷ δ' ἔχομένῳ πέντε. τούτων δὲ τὸν τρόπον προήγεν, ἕως εἰς τὴν τριακάδα ἦλθεν.

Χαριδῆμος Ὀρειτῆς ἔχων τῆς Αἰολίδος τινὰ χωρία, [20] ἐπιστρατεύοντος ἐπ' αὐτὸν Ἀρταβάζου χρημάτων ἐδείτο εἰς τοὺς στρατιώτας. τὸ μὲν οὖν πρῶτον εἰσέφερον αὐτῷ, εἴτα οὐκέτι ἔφασαν ἔχειν: ὁ δὲ Χαριδῆμος, ὃ ᾧετο χωρίον εὐπορώτατον εἶναι, ἐκέλευσεν [καὶ] εἴ τι νόμισμα ἔχουσιν ἢ τι ἄλλο σκευὸς ἀξιόλογον, εἰς ἕτερον χωρίον ἀποστέλλειν, παραπομπὴν δὲ δώσειν: ἅμα δὲ καὶ αὐτὸς τοῦτο ποιῶν φανερός ἦν. πεισθέντων δὲ τῶν ἀνθρώπων, προαγαγὼν αὐτοὺς τῆς πόλεως μικρὸν καὶ ἐρευνήσας ἃ εἶχον, ἔλαβεν ὅσων ἐδείτο, ἐκείνους δὲ πάλιν εἰς τὸ χωρίον ἀπήγεν.

κῆρυγμά τε ποιησάμενος ἐν ταῖς πόλεσιν, ὧν ἦρχε, μηδὲνα μηδὲν ὄπλον κεκτήσθαι ἐν τῇ οἰκίᾳ, εἰ δὲ μὴ, ἀπτεῖσθαι ἀργύριον ὃ ἐπεκρήρυσεν, ἡμέλει καὶ οὐδεμίαν ἐπιστροφὴν ἐποιεῖτο. τῶν δὲ ἀνθρώπων οἰομένων τὸ κῆρυγμα μάτην αὐτὸν πεποιήσθαι, εἶχον ἃ ἔτυχον ἕκαστοι κεκτημένοι κατὰ χώραν. ὁ δ' ἐρευνᾶν ἐξαίφνης ποιησάμενος τῶν οἰκιῶν, παρ' οἷς εὗρεν ὄπλον τι, ἐπράττετο τὸ ἐπιτίμιον.

Φιλόξενός τις Μακεδῶν Καρίας σατραπέων δεηθεὶς χρημάτων Διονύσια ἔφασκε μέλλειν ἄγειν, [1352a][1] καὶ χοραγοὺς προέγραψε τῶν Καρῶν τοὺς εὐπορωτάτους καὶ προσέταπτεν αὐτοῖς ἃ δεῖ παρασκευάζειν. ὁρῶν δ' αὐτοὺς δυσχεραίνοντας, ὑποπέμπων τινὰς ἠρώτα, τί βούλονται δόντες ἀπαλλαγῆναι τῆς λειτουργίας. οἱ δὲ πολλῶ πλεον ἢ ὅσον ᾤοντο ἀναλώσειν ἔφασαν δώσειν τοῦ μὴ ὀχλείσθαι καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων ἀπεῖναι. ὁ δὲ παρὰ τούτων λαβῶν ὃ ἐδίδουσαν ἐτέρους κατέγραψεν, ἕως ἔλαβε παρὰ τούτων ἃ ἐβούλετο καὶ προσῆν παρ' ἑκάστοις.

Εὐαίσιος Σύρος Αἰγύπτου σατραπέων, ἀφίστασθαι μελλόντων τῶν νομαρχῶν ἀπ' αὐτοῦ αἰσθόμενος, καλέσας αὐτοὺς εἰς τὰ βασιλεια ἐκρέμα ἅπαντας: πρὸς δὲ τοὺς οἰκείους ἐκέλευσε λέγειν ὅτι ἐν φυλακῇ εἰσιν. ἕκαστος οὖν τῶν οἰκείων ἔπραττον ὑπὲρ ἑκάστου, καὶ χρημάτων ἐξεωνόουντο τοὺς συνειλημμένους. ὁ δὲ διομολογησάμενος ὑπὲρ ἑκάστου καὶ λαβῶν τὰ ὁμολογηθέντα ἀπέδωκεν ἑκάστοις τὸν νεκρόν.

Κλεομένης Ἀλεξανδρεὺς Αἰγύπτου σατραπέων, λιμοῦ γενομένου ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις τόποις σφόδρα, ἐν Αἰγύπτῳ δὲ μετρίως, ἀπέκλεισε τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ σίτου. τῶν δὲ νομαρχῶν φασκόντων [20] οὐ δυνήσεσθαι τοὺς φόρους ἀποδοῦναι τῷ μὴ ἐξάγεσθαι τὸν σίτον, ἐξαγωγὴν μὲν ἐποίησε, τέλος δὲ πολὺ τῷ σίτῳ ἐπέβαλεν, ὥστε συνέβαινε αὐτῷ, εἰ μὴ . . . , ἐξαγομένου ὀλίγου πολὺ τέλος λαμβάνειν, αὐτοὺς τε τοὺς νομάρχας πεπαῦσθαι τῆς προφάσεως.

διαπλέοντος δ' αὐτοῦ τὸν νομόν, οὗ ἐστι θεὸς ὁ κροκοδείλιος, ἠρπάσθη τις τῶν παίδων αὐτοῦ. καλέσας οὖν τοὺς ἱερεῖς ἔφη πρότερος ἀδικηθεὶς ἀμύνεσθαι τοὺς κροκοδείλους, καὶ προσέταξε

θηρεύειν αὐτούς. οἱ δὲ ἱερεῖς, ἵνα μὴ ὁ θεὸς αὐτῶν καταφρονηθῆ, συναγαγόντες ὅσον ἠδύναντο χρυσίον ἔδωσαν αὐτῷ καὶ οὕτως ἐπαύσατο.

Ἄλεξάνδρου τοῦ βασιλέως ἐντειλαμένου αὐτῷ οἰκίσαι πόλιν πρὸς τῇ Φάρῳ καὶ τὸ ἐμπόριον τὸ πρότερον ὃν ἐπὶ τοῦ Κανώβου ἐνταῦθα ποιῆσαι, καταπλεύσας εἰς τὸν Κάνωβον πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς κτήματα ἔχοντας ἐκεῖ ἐπὶ τούτῳ ἤκειν ἔφη ὥστε μετοικίσαι αὐτούς. οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ κάτοικοι εἰσενέγκαντες χρήματα ἔδωκαν, ἵν' ἐὰν κατὰ χώραν αὐτοῖς τὸ ἐμπόριον. ὁ δὲ λαβῶν τότε μὲν ἀπηλλάγη, εἶτα δὲ καταπλεύσας, ἐπεὶ ἦν εὐτρεπῆ αὐτῷ τὰ πρὸς τὴν οἰκοδομίαν, [I352b][I] ἤπει αὐτοὺς χρήματα ὑπερβαλὼν τῷ πλήθει: τούτο γὰρ αὐτῷ τὸ διάφορον εἶναι, τὸ αὐτοῦ εἶναι τὸ ἐμπόριον καὶ μὴ ἐκεῖ. ἐπεὶ δ' οὐκ ἂν ἔφασαν δύνασθαι δοῦναι, μετῴκισεν αὐτούς.

ἀποστείλας τέ τινα ἐπ' ἀγοράσμά τε καὶ αἰσθόμενος ὅτι εὐώνων ἐπιτετύχηκεν, αὐτῷ δὲ μέλλει ἐκτετιμημένα λογίζεσθαι, πρὸς τοὺς συνήθεις τοῦ ἀγοραστοῦ ἔλεγεν ὅτι ἀκηκοὺς εἶη τὰ ἀγοράσματα αὐτὸν ὑπερτίμια ἠγορακεναί: αὐτὸς οὖν οὐ προσέξειν: καὶ ἅμα τὴν ἀβελτερίαν αὐτοῦ ἐλοιθόρει μετ' ὀργῆς προσποιητοῦ. οἱ δὲ ταῦτα ἀκούοντες οὐκ ἔφασαν δεῖν πιστεύειν αὐτὸν τοῖς λέγουσί τι κατ' ἐκεῖνου, ἕως αὐτὸς παραγενόμενος τὸν λόγον αὐτῷ δῶ. ἀφικομένου δὲ τοῦ ἀγοραστοῦ ἀπήγγειλαν αὐτῷ τὰ παρὰ τοῦ Κλεομένου: ὁ δ' ἐκείνοις τε βουλόμενος ἐνδείξασθαι καὶ τῷ Κλεομένει, ἀνήνεγκε τὰς τιμὰς ὡνπερ ἦν ἠγορακίως.

τοῦ τε σίτου πωλουμένου ἐν τῇ χώρᾳ δεκαδράχμου, καλέσας τοὺς ἐργαζομένους ἠρώτα, πόσου βούλονται αὐτῷ ἐργάζεσθαι: οἱ δ' ἔφασαν ἐλάσσονος ἢ ὅσου ἂν τοῖς ἐμπόροις ἐπώλουν. ὁ δ' ἐκείνους μὲν ἐκέλευσεν αὐτῷ παραδιδόναι ὅσουπερ ἐπώλουν τοῖς ἄλλοις: αὐτὸς δὲ τάξας τριάκοντα καὶ [20] δύο δραχμὰς τοῦ σίτου τιμὴν οὕτως ἐπώλει.

τούς τε ἱερεῖς καλέσας ἔφησε πολὺ τὸ ἀνώμαλον ἀνάλωμα ἐν τῇ χώρᾳ γίνεσθαι εἰς τὰ ἱερά: δεῖν οὖν καὶ τῶν ἱερῶν τινα καὶ τῶν ἱερέων τὸ πλήθος καταλυθῆναι. οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ ἰδίᾳ ἕκαστος καὶ κοινῇ τὰ ἱερά χρήματα ἐδίδωσαν, οἴομενοί τε αὐτὸν τῇ ἀληθείᾳ μέλλειν τούτο ποιεῖν, καὶ ἕκαστος βουλόμενος τό τε ἱερὸν τὸ αὐτοῦ μείναι κατὰ χώραν καὶ τὸς ἱερεῖς.

Ἀντιμένης Ῥόδιος ἡμιόδιος γενόμενος Ἄλεξάνδρου περὶ Βαβυλῶνα ἐπόρισε χρήματα ὧδε. νόμου ὄντος ἐν Βαβυλωνίᾳ παλαιοῦ δεκάτην εἶναι τῶν εἰσαγομένων, χρωμένου δὲ αὐτῷ οὐθενός, τηρήσας τοὺς τε σατράπας ἅπαντας προσδοκίμους ὄντας καὶ στρατιώτας, οὐκ ὀλίγους τε πρέσβεις καὶ τεχνίτας κλητοὺς ἄλλους τοὺς ἄγοντας καὶ ἰδίᾳ ἀποδημοῦντας, καὶ δῶρα πολλὰ ἀναγόμενα, τὴν δεκάτην ἔπρασσε κατὰ τὸν νόμον τὸν κείμενον.

πάλιν τε πορίζων τάνδραποδα τὰ ἐπὶ στρατοπέδῳ ὄντα ἐκέλευσε τὸν βουλόμενον ἀπογράφεσθαι ὅπουσος δέλοιοι, μέλλειν δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀκτὼ δραχμὰς ἀποτίσαι, ἂν δὲ ἀποδρᾷ τὸ ἀνδράποδον, κομίζεσθαι τὴν τιμὴν ἧς ἀνεγράψατο. [I353a][I] ἀπογραφέντων οὖν πολλῶν ἀνδραπόδων οὐκ ὀλίγον συνετελεῖ ἀργύριον. εἰ δὲ τι ἀποδρῶν ἀνδράποδον, ἐκέλευε τὸν σατράπην τῆς . . . ἐν ἧ ἔστι τὸ στρατόπεδον, ἀνασφῆζειν τὴν τιμὴν τῷ κυρίῳ ἀποδοῦναι.

Ἄφελος Ὀλύμπιος καταστήσας ἐπιμελητὴν εἰς τὸν νομὸν τὸν Ἀθριβίτην, ἐπεὶ προσελθόντες αὐτῷ οἱ νομάρχαι οἱ ἐκ τοῦ τόπου τούτου ἔφασαν βούλεσθαι πλείω αὐτοῖ πολὺ φέρειν, τὸν δ' ἐπιμελητὴν τὸν νῦν καθεστηκότα ἀπαλλάξαι αὐτὸν ἠξίου, ἐπερωτήσας αὐτοὺς εἰ δυνήσονται συντελεῖν ἅπερ ἐπαγγέλλονται, φησάντων αὐτῶν, τὸν μὲν ἐπιμελητὴν κατὰ χώραν εἶα, τοὺς δὲ φόρους πρᾶσσεσθαι ἐκέλευεν ὅσους αὐτοῖ ὑπετιμήσαντο. οὔτε οὖν ὃν κατέστησεν ἀτιμάσαι ἐδόκει οὔτ' ἐκείνοις πλείους φόρους ἐπιβαλεῖν ἢ αὐτοῖ ἔταξαν, χρήματα δὲ πολλαπλάσια αὐτὸς ἐλάμβανεν.

Πυδοκλῆς Ἀθηναῖος Ἀθηναίοις συνεβούλευσε τὸν μόλυβδον τὸν ἐκ τῶν Λαυρίων παραλαμβάνειν παρὰ τῶν ἰδιωτῶν τὴν πόλιν, ὡσπερ ἐπώλουν, δίδραχμον, εἶτα τάξαντας αὐτοὺς τιμὴν ἐξαδράχμου οὕτω πωλεῖν. Χαβρίας πληρωμάτων τε κατειλεγμένων εἰς [20] ἕκατὸν καὶ εἴκοσι ναῦς, τῷ δὲ Ταῷ ἐξήκοντα μόνον οὔσης χρείας, προσέταξε τοῖς ἐκ τῶν

ἔξήκοντα νεῶν αὐτοῦ τῶν ὑπομενουσῶν τοὺς πλείοντας εἰς δίμηνον σιτηρεσιάσαι, ἢ αὐτοὺς πλέειν. οἱ δὲ βουλόμενοι ἐπὶ τῶν ἰδίων μείναι ἔδωκαν ἃ προσέταξεν.

Ἐναντιμένης τοὺς τε θησαυροὺς τοὺς παρὰ τὰς ὁδοὺς τὰς βασιλικὰς ἀναπληροῦν ἐκέλευε τοὺς σατράπας κατὰ τὸν νόμον τὸν τῆς χώρας: ὅποτε δὲ διαπορεύοιτο στρατόπεδον ἢ ἕτερος ὄχλος ἄνευ τοῦ βασιλέως, πέμψας τινὰ παρ' αὐτοῦ ἐπόλει τὰ ἐκ τῶν θησαυρῶν.

[I353b][I] Κλεομένης προσπορευομένης τε τῆς νομηνίας καὶ δέον τοῖς στρατιώταις σιταρχίαν δοῦναι, κατέπλευσεν ἐξεπίτηδες: προσπορευομένου δὲ τοῦ μηνὸς ἀναπλεύσας διέδωκε τὴν σιταρχίαν, εἶτα τοῦ εἰσιόντος μηνὸς διέλιπεν ἕως τῆς νομηνίας. οἱ μὲν οὖν στρατιῶται διὰ τὸ νεωστὶ εἰληφέναι τὴν σιταρχίαν ἡσυχίαν εἶχον, ἐκείνος δὲ παραλλάξας ἓνα μῆνα παρὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἀφήρει μισθὸν αἰεὶ μηνός.

Σταβέλβιος ὁ Μυσῶν . . . στρατιώταις μισθὸν συγκαλέσας . . . ἔφησεν αὐτῷ τῶν μὲν ἰδιωτῶν οὐδεμίαν χρεῖαν εἶναι, τῶν δὲ ἡγεμόνων, ὅταν δέηται στρατιωτῶν, ἐκείνων ἐκάστῳ δοῦς ἀργύριον ἀποστέλλειν ἐπὶ ξηνολογίαν, τοὺς τε μισθοὺς οὓς δεῖ ἐκείνοις δοῦναι, τοῖς ἡγεμόσιν ἂν ἥδιον διδόναι: ἐκέλευεν οὖν αὐτοὺς ἀποστέλλειν ἕκαστον τοὺς αὐτῶν καταλόγους ἐκ τῆς χώρας. τῶν δὲ ἡγεμόνων ὑπολαβόντων χρηματισμὸν αὐτοῖς ἔσσεσθαι, ἀπέστειλαν τοὺς στρατιώτας, καθάπερ ἐκείνος προσέταξε. διαλιπὼν δὲ ὀλίγον χρόνον καὶ συναγαγὼν αὐτοὺς οὔτε αὐλητὴν ἄνευ χοροῦ οὔτε ἡγεμόνας ἄνευ ἰδιωτῶν οὐδὲν ἔφη χρησίμους εἶναι: ἐκέλευεν οὖν αὐτοὺς ἀπαλλάττεσθαι ἐκ τῆς χώρας.

[20] Διονύσιος τὰ ἱερὰ περιπορευόμενος, εἰ μὲν τράπεζαν ἴδοι παρακειμένην χρυσὴν ἢ ἀργυρᾶν, ἀγαθοῦ δαίμονος κελεύσας ἐγγέαι ἐκέλευεν ἀφαιρεῖν, ὅσα δὲ τῶν ἀγαλμάτων φιάλην εἶχε προτετακότα, εἶπας ἂν ὅτι δέχομαι, ἐξαιρεῖν ἐκέλευε. τὰ θ' ἰμάτια τὰ τε χρυσᾶ καὶ τοὺς στεφάνους . . . περιήρει τῶν ἀγαλμάτων φάσκων αὐτὸς καὶ κουφότερα καὶ εὐωδέστερα δοῦναι: εἶτα ἰμάτια μὲν λευκά, στεφάνους δὲ λευκοῖνους περιετίθει.

1509

Fresco

Stanza della Segnatura, Palazzi Pontifici, Vatican